

sandžak

NACIONALNA REVIJA ZA POLITIKU I KULTURU

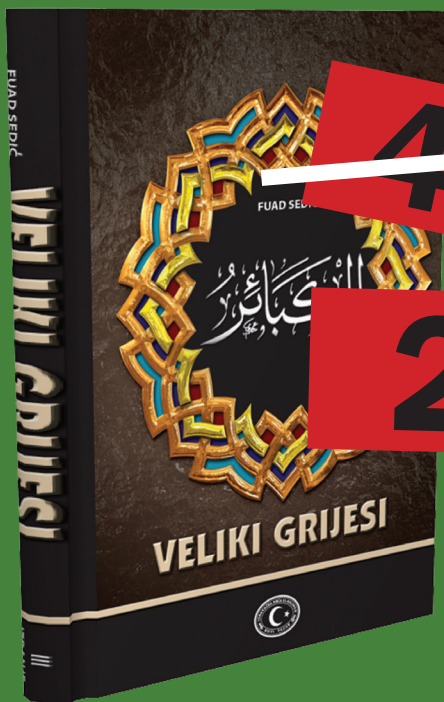
۱. آمانهت بوژیی یاساد آقوی ژیبیه
 ۲. اوو ط سلامه تاآ فدیبه نه وچیش آ
 ۳. ناباویش فی یماش یه دو بیکه ش غصب
 ۴. فی بوژیی قیامت ناسه به .
 ۵. قویله وزیره پیسویه زه دام بیذون
 ۶. فی یه دنو رییه چی فی یه لان حارف فی
 ۷. دا پریدا فی دا یزوستاری نه غو ژانفو
 ۸. قافویه سته فی قافویه ناپیسا ناسه
 ۹. سامو تاغو وچی ف پره پیسویه آنیقاو
 ۱۰. داسه پریدا یه بیئی یزوستارلا
 ۱۱. یه رب فضیلهت ف حصیهت بیو
 ۱۲. باخال آ یوش سه بیقاد ییه دؤغودیلو
 ۱۳. دا سه فیغا چیسا پره نیئا جو یه
 ۱۴. فی تغیر چینی آلجرده عالمته ام

بیرداواچی

۱. یا که بوژییهم امروم بیئی خلاص فی سپاشه ز
 ۲. تا قو بیستو قاد بوده سو شانی نه ماقیشه
 ۳. نه قایه ونا ی نارود و ملوژی وچیت صحیح
 ۴. فی به ز بیقاغه شو بهه که بوژیی امروم
 ۵. پانوت قیشا فی بوغ که دات وه لقی
 ۶. بره کهت فی نعمت یا یوش نا سواقه مراره
 ۷. نه قایه نارود بیئی یویه دیناچی وچی فی دوا
 ۸. بوغکه مو و قبولیت فی و نو داق .
 ۹. یه ست دایه وه لقی حکمت فی و ساموی
 ۱۰. قصیدی شتویه یا سقییح آلی نه باش
 ۱۱. زبوغ توغادا بیئا ورا فصیلا تو لقی
 ۱۲. حصیت نه غو باش سه بهب توغا شتوسه
 ۱۳. و ملوژی وچیه نه کلمه توحیدا آویدی
 ۱۴. تسخ شیه الغافلین فی حزینه الاسرار
 ۱۵. یا که ش ناک دایه کلمه شهاده له یه ق
 ۱۶. فی سیاسی و د سویح و ویح مو قا پاییه
 ۱۷. براته دژرو دوشلو ف سا و ووم
 ۱۸. فصیهوم سا چو و اش دنیا فی اخرت
 ۱۹. شتو تیه او و و ستالالا فی دایه

Tevhidija

42 €

22 €

tel: (00381)64/16-222-84
email: kelimeh@gmail.com
web: www.kelimeh.com

Uz komplet, poklon knjiga:
BOSANSKI PAŠALUK
(prvi dio)

www.revijasandzak.com

NACIONALNA REVIJA ZA POLITIKU I KULTURU "SANDŽAK"
IZDAVAČ: ZAJEDNICA SANDŽAČKE DIJASPORE (ZSD)

DIREKTOR
MITHAT EF. MUJOVIĆ (mmidhat@gmail.com)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
SALAHUDIN FETIĆ (sfetic@gmail.com)

POMOĆNIK GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA
MUHAMED ĆEMAN (muhamed.ceman@gmail.com)

TEHNIČKI UREDNIK
SENAD REDŽEPOVIĆ (senko_x@hotmail.com)

LEKTOR
MAHMUT SULJOVIĆ (mahmud.s@hotmail.com)

REDAKCIJA
HAZBIJA KALAČ (hazkal@live.com)
JAHJA FEHRATOVIĆ (korektor_sveznadar@hotmail.com)
ADMIR MURATOVIĆ (muratovic.admir8@gmail.com)
SULEJMAN ALIČKOVIĆ (alickovic_sulejman@yahoo.de)
MUHAMED MAHMUTOVIĆ (mahmutovic.m@gmail.com)
MERSADA NURUDDINA AGOVIĆ (nuruddin2@gmail.com)
SUAD BEĆIROVIĆ (s.becirovic@uninp.edu.rs)
ZAIM REDŽEPOVIĆ (zaimredzepovic@yahoo.com)
ALEN DURAKOVIĆ (durakovicalen@gmail.com)
FERID BULIĆ (ferid.bulic@gmail.com)

SARADNICI
HAKO DULJEVIĆ, ŠEFKET KRČIĆ, ŠERIF ŠAČIĆ, AIDA ZORONJIĆ, FIKRET
ZORONJIĆ, SULEJMAN ALIČKOVIĆ, ADNAN HASANOVIĆ, ARMIN ŠABOTIĆ

KASIDA "TEVHIDIJA" AUTORA HADŽI ŠERIF EFENDIJE ŠAČIĆA

STRANA 30

RUKOPISI I
FOTOGRAFIJE SE
NE VRAĆAJU

DIZAJN
IFET ALIČKOVIĆ

ADRESA
GRADSKA 1, 36 300 NOVI PAZAR
TEL: 066/ 322-181, FAX: 020/322-181
E-MAIL: revijasandzak@gmail.com

USPJEH, POBJEDA I PORAZ

Nakon nedavno održanih Parlamentarnih izbora u Srbiji, koje je Revija Sandžak tretirala u svom prethodnom broju, imam potrebu osvrnuti sa na taj važan događaj, i iz svog novinarskog ugla prokomentirati neke činjenice, pogotovo one nakon objavljivanja izbornih rezultata.

IZMEĐU KRUGA I PRAVE

Bio sam u prilici slušati izvanredne opservacije muftije Zukorlića o odnosu prolaznog i vječnog, tj. Ahireta i Dunjaluka, koje želim podijeliti sa čitaocima Revije Sandžak, i kroz tu prizmu posmatrati događaje koje sam u uvodu najavio.

Dunjaluk funkcionira po principu kruga. Sve na dunjaluku se vrti u krug. A krug je zatvorenog tipa. Tako da u tom krugu, kud god idete, opet u jednom trenutku dođete na isto mjesto. Upravo u toj simbolici kruga postoji jedna velika mudrost Uzvišenog Allaha, a to je da Dunjaluk, tj. krug, sam po sebi ne može biti smisao. U tom krugu je i žalost i radost, i trijumf i poraz, tako da nakon trijumfa obavezno u nekom trenutku slijedi poraz, a nakon poraza slijedi obavezno slijedi trijumf.

Osjećaj trenutačnosti u tom krugu je uvijek isti, i kod dobitka i kod gubitka. Jer kada trijumfujete, morate raditi kako bi očuvali trijumf, a nakon gubitka morate radite da biste sljedeći put trijumfovali. Tako je osjećaj uvijek isti, tj. trijumfom ne nestaju problemi, niti nastaju porazom.

Suprotno od kružnog Dunjaluka je vječnost Stvoritelja, koja je poput prave linije bez kraja i koja nema vremensku dimenziju.

Ona zemaljska dimenzija u čovjeku funkcionira po krugu, a duša djeluje pravolinijski. U zavisnosti kroz koju dimenziju posmatrate stvari, one Vam se mogu činiti različitim.

Vjernici trebaju funkcionirati po principu kruga samo u onome u čemu je naša biologija, tj. da se budimo, da spavamo, da jedemo itd. Po smislu i shvatanju života moramo funkcionirati po principu linije. Jer tu nema razočarenja, kratkotrajne sreće, besmislenosti itd.

Ove opservacije sam želio podijeliti sa Vama, jer hoću da na protekle izbore pogledamo sa ovog aspekta.

Naravno, BDZ nije dobila ono što je očekivala. U Sandžaku je napravljen uspjeh, ali sveukupan rezultat nije bio zadovoljavajući, što je rezultiralo da će Parlament Srbije i u ovom mandatu biti uskraćen za pravog predstavnika Sandžaka.

PRIMJERI IZ HISTORIJE NAJBOLJIH

Kada nekoga zadese iskušenja, treba se sjetiti i uzeti primjere iz historije najboljih ljudi koji su hodili zemljom, a to su božji poslanici. Oni su tada, isto kao i mi danas, promocijom istine pokušavali promijeniti stanje svijesti naroda. To je najteži put, ali je to i najčasniji posao i misija. Iako su od Boga poslani svojim narodima, bili su žrtva najtežih tortura. Ako se nešto tako dešavalo božjim poslanicima onda, zašto se nebi dešavalo i nama.

IZOPŠTENI PA IZDANI

Zašto se sva ova iskušenja događaju Bošnjacima?

Bošnjaci su proteklih stotinu godina bili izopšteni iz svih političkih zbivanja. Za to su bili „zaduženi“ ljudi iz drugih nacionalnih zajednica. Bošnjacima je bavljenje politikom bilo uslovno zabranjeno.

I kada su 90-tih godina Bošnjaci dobili priliku da učestvuju u političkoj zbilji i dešavanjima, u Srbiji su dobili dva najgora moguća predstavnika iz svog naroda.

BDZ JE USPJELA I OPSTALA

Bošnjačka demokratska zajednica je osnovana prije dvije godine, i od tada uspješno prebrodila velika iskušenja. Prvo na izborima 2012. godine. Drugo, izdajom predsjednika partije Emira Elfića. Nakon ova dva iskušenja, sa novim rukovodstvom partija je uspjela izići iz krize, rekonstruisati gradske i većinu mjesnih odbora širom Sandžaka, i ove izbore dočekati spremno, osvojivši dvadeset hiljada glasova.

Slično se dogodilo, na prošlim izborima, prije dvije godine, i najjačoj partiji u Srbiji – Demokratskoj partiji, tj. Borisu Tadiću, pa se ta partija rasula u param parčad. BDZ je uspjela, jer je opstala.

BDZ je nakon svih iskušenja dobila podršku oko 20.000 ljudi koje nisu uspjeli da zaplaše, potkupe, ucijene, prevare, pokradu, i koji su bez obzira na sve pritiske odlučili sačuvati svoj obraz, čast i dostojanstvo. To je

vojska koja se ne može poraziti. Poslanik, Muhammed s.a.v.s, u jednom hadisu kaže da ko ima vojsku koja broji 12.000 vojnika, niko ju ne može poraziti. Upravo ova činjenica obavezuje BDZ da nastavi da se bori, jer ima za koga i da se bori, a Allah Uzvišeni obećava pobjedu.

Kada će ta pobjeda doći? Kada situacija bude sazrela da predstavnici BDZ-a preuzmu emanet vođenja ovog naroda i u političkom smislu.

BUDITI SVIJEST NARODA

Pored velikog broja glasača BDZ-a, bilo je i onih koji nisu dovoljno zreli za ideju BDZ-a. U našim čaršijama nećete naći čovjeka koji ne poštuje dobro, poštenog, pametnog, hrabrog, hadžiju, namaždžiju, vjernika, koji ne pije, ne puši, ne drogira se, ali ćete naći puno onih koji rade suprotno od ovoga. On kaže „svaka tebi čast ti si hadžija“, okrene se, uzme pivo i ode na koncert. To je sindrom koji hara našim čaršijama. Svi kažu 'Muftija je najbolji', a glasaju za Rasima ili Sulja za 20 eura, i znaju da su pogriješili. Zato BDZ prvenstveno ima misiju da budi svijest ovog naroda.

HOĆE LI BITI PROMJENA?

Kakva je razlika ko će od aktuelnih političkih stranaka kako u Sandžaku, tako i u cijeloj Srbiji biti na vlasti? SDA ili SDP u Sandžaku, SNS, DS, NDS ili SPS? Nema razlike! Jer se dešava samo promjena kapetana, ostalo sve ostaje isto. Promjene su formalne prirode. Dok, šta bi se desilo ulaskom BDZ-a u vlast? Desila bi se duhovna, civilizacijska i moralna promjena. Desila bi se promjene na svim poljima.

Kako ukratko prokomentirati rezultate vezano za ostale dvije partije u Sandžaku? SDA je lažno pobijedila. Iz prostog razloga što oni najbolje znaju koliko su glasova kupili, a koliko pokrali. SDP, tj. Rasim Ljajić je najveći gubitnik ovih izbora. Iz razloga što ako od izbornog rezultata koalicije „Ljajić-Vučić“ oduzmete glasove srpskog naroda, Rasim Ljajić je osvojio minoran broj glasova. Još ako uzmemo u obzir i svu izbornu krađu, kupovinu i ucjene, onda je to katastrofalan rezultat.

Tako da na kraju želim zaključiti da je BDZ istinski uspjela, SDA lažno pobijedila a SDP katastrofalno izgubila na proteklom Parlamentarnim izborima.

OSNOVAN ODBOR BKZ U BIJELOM POLJU

„AKOVLJANI NISU IZDALI NITI SU PRODALI“

U nedjelju, 23. marta 2014. godine u Bijelom Polju je osnovan opštinski odbor Bošnjačke kulturne zajednice. Za predsjednika BKZ-a u Bijelom Polju izabran je Semir Hodžić.

Manifestacija je upriličena u Domu kulture u Bijelom Polju, a skupu su prisustvovali visoki zvaničnici vjerskih, kulturnih i nacionalnih institucija: muftija sandžački Muamer-ef. Zukorlić, akademik Muhamed Filipović, direktor "Gazi Isa-beg" medrese Rešad-ef. Plojović, predsjednik BKZ-a dr. Admir Muratović, predsjednik BNF-a Hako Duljević, dr. Šefket Krcić, te predstavnici lokalnih političkih partija.

Na početku manifestacije upriličen je prigodan kulturno-umjetnički program u kojem su učešće uzeli članovi hora iz Prijepolja i izvođač ilahija i kasida Hamza Škrijelj.

U ime domaćina manifestacije skupu su se obratili novoizabrani predsjednik BKZ-a u Bijelom Polju Semir Hodžić i predsjednik BKZ-a u Crnoj Gori Hazbija Kalač, a nakon njih govorili su i dr. Admir Muratović, Hako Duljević, muftija Muamer-ef. Zukorlić i akademik Muhamed Filipović.

MUFTIJA: „NISAM SREO KULTURNIJE STVORENJE OD MOJE MAJKE!“

Muftija je na skupu iznio opširnu opservaciju o značenju pojma kulture i kulturnog, te velikom nerazumijevanju općeg pojma kulture u širokim ali i intelektualnim krugovima.

„Još kao dijete u osnovnoj školi razmišljao sam i pokušavao razumjeti pojam kulture. I u tom jednom raskoraku onoga što sam imao u kući i onoga što je nudio tadašnji sistem kroz obrazovanje i druge mehanizme, često sam bio u konfuziji šta je kulturno a šta nije. Jesam li ja kulturni ili ono što mi se tada serviralo kao kulturno. I tada su najgrlatiji bili oni koji su nam govorili da sve ono što je naše u duhovnom i nacionalnom smislu je nekulturno, a ono tuđe da je kulturno.“ – kazao je Muftija i dodao da koliko god se trudio nije mogao niti shvatiti niti prihvatiti tu ponudu kulture.

„Međutim, sada ovdje, pred svima Vama, pred Bogom i pred historijom, mogu posvjedočiti da za svoje 44 godine života ja nisam upoznao kulturnije stvorenje od moje majke. Ovo jeste i priznanje svim drugim majkama,

jer vjerujem da i vi gajite isti osjećaj. To vam govorim poslije višedecenijskog bavljenja ovim pojmom, nakon razmišljanja, meditiranja i pokušaja da najdublje shvatim ovaj pojam, dakle, nisam niti u intelektualnoj, niti u umjetničkoj, niti u bilo kojoj drugoj sferi života srećo kulturnije stvorenje od svoje majke.“ – kazao je Muftija, uz opasku da je ovo i subjektivan i emotivan osjećaj, što uopće ne umanjuje njegovu vrijednost.

„Jer, ja nikada svoju majku nisam čuo da je bila vulgarna. I sve naše majke, nane i hanume, kad bi htjele da kažu 'noga', one bi rekle 'da prostiš, noga'. Vidite li tu perfekciju kulture, morala i ponašanja. Jer žensko tijelo je avret, i ono se trebalo sačuvati od svake inicijaci ružnih misli, jer tada nije bilo sve ove vulgarnosti na televiziji, u slici i prilici.

Moja majka se radovala musafirima, i nas djecu je naučila da se radujemo musafirima. Moja majka nikada nije dala da budemo prljavog tijela niti odijela.

Moja majka me je od šeste godine budila da klanjam sabah, a da prije toga uzmem abdest.“ – kazao je Muftija i zaključio da je kvalitet kulture jednoga naroda u kvalitetu kulture njegove ljudskosti, a ljepota kulture jednoga naroda u ljepoti dobročinstva.

HODŽIĆ: „MUFTIJINE RIJEČI SU NAS TRGNULE IZ SNA!“

Na manifestaciji su se obraćali brojni gosti, a u svojstvu domaćina obratili su se novoizabrani predsjednik BKZ-a u Bijelom Polju Semir Hodžić i predsjednik BKZ-a u Crnoj Gori Hazbija Kalač.

Hodžić se zahvalio prisutnim gostima i podsjetio ih na riječi muftije Muamer-ef. Zukorlića od prije godinu dana, izrečene na iftaru u Bijelom Polju u hotelu Bijela Rada (nekadašnji hotel Sandžak),

kada je prozvao Bjelopoljce riječima: „Šta se to Vama desilo, Akovljani, jeste li izdali ili prodali? Niste!“ – dodajući da je Akova nekad bila srce Sandžaka.

„S pravom nas je Muftija polio hladnom vodom jer smo se bili malo uspavali. Ali nismo izdali niti smo prodali. Ali su se zbog tih riječi Akovljani trgnuli iz sna i večeras ponosito svjedoče da je Akova bila, jeste i uvijek će biti srce Sandžaka.“ – kazao je Hodžić.

Novoizabrani predsjednik se osvrnuo na jednu staru izreku Kralja Nikole o Bjelopoljcima, koju je ove večeri, kako je kazao, želio da sahrani, jer ona već dugi niz godina vrijeđa Bjelopoljce.

„Radi se o izjavi Kralja Nikole prilikom obilaska Bijelog Polja, gdje ga je narod dočekao i počastio džigericama. Kralj je tada kazao: 'Džigerice - vi ste mi meso,

Bjelopoljci – vi ste mi ljudi! Nije znao Kralj Nikola da su Bjelopoljci mudri ljudi, i da se u Bijelome Polju hrana sprema prema gostima. Tako su Bjelopoljci tim gestom pokazali Kralju Nikoli kakav je čovjek, a što on nije bio dovoljno mudar da to shvati, to je već njegov problem.“ – zaključio je Hodžić.

URUČENO DRUGO PRIZNANJE „MULLA OSMAN HRASTODER“

U povodu obilježavanja godišnjice BKZ-a u Luksemburgu, upriličena je tribina Fatmira Alispahića na temu “Bošnjaci u borbi za opstanak”, i dodjela priznanja „Mulla Osman Hrastoder“.

TRIBINA “BOŠNJACI U BORBI ZA OPSTANAK”

S prvim večernjim satima, pred oko 120 gostiju, upriličena je tribina na temu “Bošnjaci u borbi za opstanak”. Nakon proučenog kraćeg odlomka iz Kur’ana od strane Irfana-ef. Hasanovića, publici je predstavljen projekat “Virtuelni muzej genocida” na kojem se trenutno radi u okviru i pod pokroviteljstvom Svjetskog bošnjačkog kongresa (SBK), da bi se odmah zatim prisutnima obratio gospodin Alispahić. U izvrsnom obraćanju, Alispahić je govorio o dejtonskoj Bosni, o genocidnim mehanizmima koji se trenutno, kako na državnoj razini tako i kroz medije, a vrlo često i na nivou nevladinog sektora sprovode nad Bošnjacima. Govorio je o posljednjim dešavanjima u Bosni, paljenju zgrade Predsjedništva, te je s prisutnima podijelio svoju analizu svih tih događaja. Također je govorio o obavezi organiziranja Bošnjaka, potrebi međusobnog uvezivanja i pružanja otpora elementima, kako unutar Bosne tako i van nje, koji nastoje ostvariti u miru ono što im nije pošlo za rukom tokom posljednje oružane agresije. Alispahić je vrlo afirmativno govorio o Svjetskom bošnjačkom kongresu (SBK), govorio je o njegovom značaju, te potrebi da svaki Bošnjak podrži pomenutu krovnu instituciju Bošnjaka.

DODJELA NAGRADE “MULLA OSMAN HRASTODER”

Nakon Alispahićevog obraćanja koje je vrlo pažljivo praćeno od strane publike, pristupilo se dodjeli priznanja “Mulla Osman Hrastoder”. Za ovogodišnjeg laureata priznanja ustanovljenog minule godine od strane BKZ Luksemburga, odabran je Mugdin Halilović. Gospodin Halilović je prilikom uručenja zlatnog dukata i plakete bio vrlo dirnut jer do tog trenutka nije bio upoznat da

je upravo on ovogodišnji dobitnik tog za Bošnjake Luksemburga vrlo značajnog priznanja. Prilikom uručenja nagrade, predsjednik BKZ Luksemburga, Faruk Ličina, obrazložio je izbor Halilovića, rekavši da je Mugdin Halilović inicijator formiranja Odbora za obilježavanje 11. jula, Dana sjećanje na žrtve genocida u Srebrenici. Haliloviću je pošlo za rukom da svojom širinom, smirenošću, i uz veliku odlučnost i iskrenost, pomenutom odboru priključi oko 17 udruženja i džemata oko kojih se okupljaju Bošnjaci u Luksemburgu. – Na tome mu se mora biti zahvalan i odati mu se priznanje, jednoglasna je bila odluka članova odbora BKZ Luksemburga. U danima koji su pred nama, na našem portalu Identitet.lu bit će objavljen kraći intervju sa gospodinom Halilovićem, ali i sa prošlogodišnjom dobitnicom istog priznanja, Suadom Duraković-Agović. Napomenimo još da je sponzor priznanja Asmir Bihorac, vlasnik građevinske firme “Gazija”.

26. APRILA: MANIFESTACIJE MLADOSTI I KREATIVNOSTI

Na kraju programa, moderator večeri Enver Šutković zahvalio se prisutnima na pokazanoj visokoj svijesti i odazivu, te najavio da će se 26. aprila na istom mjestu, ponovno u organizaciji Bošnjačke kulturne zajednice Luksemburga, održati Manifestacija mladosti i kreativnosti, na kojoj će nastupiti psiholog Edin Tule, te specijalni gosti iz Turske – predstavnici amaterskog teatra “Mačak u čizmama”; konceptualni umjetnik Mustafa Krupalija i prezentacija dokumentarca “Šta je to Bosna!?”; prezentacija Nihada Derviševića “Putevima Božijih poslanika”, i još nekoliko iznenađenja večeri.

MUFTIJA DUDIĆ ODRŽAO PREDAVANJE NA BEOGRADSKOM UNIVERZITETU

ČAS ISLAMA NA BEOGRADSKOM UNIVERZITETU

Na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, dana 03.04.2014. godine, predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Srbiji muftija dr. Mevlud-ef. Dudić održao je predavanje na temu „Islamska zajednica – faktor stabilnosti“.

Predsjednik Dudić je u dvočasovnom predavanju prezentirao rad Islamske zajednice u periodu od odlaska Osmanlija do danas, sa posebnim osvrtom na dešavanja 1993. godine – osnivanje Mešihata, 2007. godine – objedinjavanje Islamske zajednice u Srbiji, te pokušaj podjele Islamske zajednice.

Muftija Dudić je govorio o Islamskoj zajednici i njenim institucijama kao faktoru stabilnosti na ovom prostoru.

Nakon izlaganja, studenti FPN-a su postavljali pitanja, na koja je iscrpne odgovore davao muftija Dudić, a nakon predavanja svim prisutnim studentima dr. Dudić je uručio poklon – Prijevod Kur'ana.

ZAŠTO SE ZATVARAJU VAKUFSKE KUHINJE?

Centar za humanitarni rad „Hajrat“ je sa žaljenjem obavjestio javnost, a posebno korisnike, da se vakufske kuhinje u Novom Pazaru, Tutinu, Sjenici, Novoj Varoši, Prijepolju, Brodarevu i Priboju, počev od subote 29.03.2014. godine, do daljnjeg zatvoraju.

Kako je saopćio direktor Mirsad-ef. Bećirović, razlog zatvaranja vakufskih kuhinja Hajrata je nedostatak sredstava za njihovo dalje održavanje.

Sandžak PRESS je detaljnije istražio ovu najavu i nezvanično saznao da su vakufske kuhinje održavali mnogobrojni donatori i biznismeni. Međutim, ti isti biznismeni su se našli na udaru inspekcija Rasima Ljajića koje su sačinile višemilionske gubitke, dugove, a veliki broj je zatvorio firme i potražio utočište u inostranstvu.

I danas traje nemilosrdan progon biznismena koji po-

mažu Islamsku zajednicu, a jedina krivica koju su skrivali prema Rasimu Ljajiću im je ta što udjeljuju na Allahovom putu.

Podsjećamo da Ljajić opstaje na vlasti u Sjenici i Prijepolju zahvaljujući svom koalicionom partneru, Ugljaninu, dok navodno ne žele da sjede za istim stolom u Vladi.

Ipak, nada nije izgubljena. Ukoliko se obezbijede potrebna sredstva, vakufske kuhinje će biti ponovo otvorene.

DA LI ĆE DRŽAVA POMOĆI VAKUFSKE KUHINJE

Muftijstvo sandžačko uputilo je poziv državnim organima da na lokalnom i republičkom nivou do daljnjeg preuzmu brigu o dosadašnjim korisnicima vakufskih kuhinja, te pojedincima i organizacijama da svojim priložima pomognu ponovno otvaranje vakufskih kuhinja, podsjećajući na hadis Allahovog Vjerovjesnika u kome se kaže: „Nije pravi vjernik onaj koji dopusti da mu komšija zanoći gladan.“

BERANSKO SMEĆE U ROŽAJAMA

Dana 08.04.2014. g. održan je performans u organizaciji Bošnjačko demokratske zajednice u Crnoj Gori, pod nazivom „Da li je Crna Gora ekološka država?“

Performans je imao za cilj da dodatno ukaže na problem najavljenog premještanja Beranske deponije blizu Rožaja, odnosno na nekadašnju teritoriju Rožaja. Pored toga, imalo se za cilj ukazati građanima da određeni politički akteri ovaj aktuelni problem koriste kao predizbornu kampanju, i na taj način manipulišu građanima Rožaja. Organizatori performansa smatraju da je dugogodišnja pasivnost lokalne rožajske vlasti dijelom zaslužna za ovaj problem, kao i za rožajsku deponiju udaljenu par kilometara od samog centra Rožaja koja takođe šteti prirodnoj okolini. Najveća krivica pripada Vladi Crne Gore, koja ne doprinosi rješavanju ovog problema, već naprotiv, trudi se da se ovaj problem produbi, a samim tim dodatno utiče na to da Crna Gora ne postane ekološka država.

Potpredsjednik BDZ-a Demir Hodžić je pozvao lokalne političare Rožaja da shvate hitnost trenutka i sjednu zajedno, bez obzira na političke razlike, i riješe ovo pitanje. To je bolje po njih nego što se sa šefom iz Podgorice igraju gluhih telefona i beskrupulozno bore za vlast. Takođe je poslao poruku ponosnim Berancima kako on to kaže da nije poenta u tome da očiste smeće i da ga bace pored

ograde ili preko ograde komšije već da zajedno sa svojim komšijama Rožajcima, Bihorcima, Andrijevcanima, Plavljanima, Gusinjanima dogovore gdje je najbolje napraviti savremenim metodama reciklaže i monitoringa osmišljenu deponiju koja neće ugrožavati ničije zdravlje. Hodžić je naglasio da ovim performansom žele da podsjetite na zdravlje građana Rožaja, Berana, a samim tim i cijele Crne Gore, i upravo je zdravlje građana preče od bilo koje političke opcije.

Adnan Ademović, također potpredsjednik BDZ-a, je ukazao na to da je upravo ovo mjesto na kojem Beranska opština planira deponiju nekad pripadalo Rožajama i da, ako se na tom mjestu napravi deponija, to će u velikoj mjeri naštetiti prirodnim izvoristima vode koja se nalaze na rožajskoj teritoriji, a samim tim i ugroziti životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Performans je izazvao veliku pažnju stanovnika Rožaja, koji su također aktivno učestvovali u performansu i podržali ga.

PERFORMANS

Na velikoj tabli se nalazio natpis „Da li je Crna Gora ekološka država?“ Na toj tabli su građani imali priliku da napišu kratku poruku, odnosno daju odgovor na to ko je kriv za planiranje beranske deponije blizu Rožaja, zašto ne treba tu deponiju graditi blizu Rožaja i da li je Crna Gora ekološka država.

Ispred table su se nalazile tri vreće sa natpisima: administracija opštine Rožaje, administracija opštine Berane, administracija Vlade Crne Gore. Upravo je kesa sa natpisom Vlada CG bila najveća. Time šaljući poruku da je najveća krivica Vlade Crne Gore zbog mnogih deponija širom Crne Gore, pa i ove, zbog mnogih neriješenih napada na novinare, neriješenih slučajeva deportacija, zbog cvjetanja korupcije i kriminala širom Crne Gore. Boca sa natpisom BDZ je imala za cilj da simbolično dezinfikuje te kese sa smećem, a ta dezinfekcija je značila promjena vlasti, a alternativa bi bila BDZ. Organizatori performansa su nosili zaštitne maske kako bi se zaštitili smrada smeća, a i preventivno zaštitili od mogućih infekcija koje bi se razvile pravljenjem beranske deponije.

Više od 2000 građana Rožaja potpisalo je peticiju protiv privremenog skladištenja otpada iz Berana na lokalitetu Lokve. Iz opštine Berane su poručili da su spremni na to da zajedničkim zalaganjem pokušaju da riješe gorući problem. Čelnici lokalne uprave Rožaja međutim traže da resorna ministarstva okončaju aktuelnu situaciju.

KALAČ PISAO ERDOANU:

„VAŠA POBJEDA NAMA JE UZOR!“

Türkiye’de, Pazar Günü olan yerel seçimlerde kazandığınız zafer, koskoca Türk Milleti ile tarihsel, kültürel ve genel medeniyetsel önemleri paylaşmakta olanlar başta olmak üzere, dünyada tüm özgürlük seven ve Türkiye ve Türk Milletini sevenlerin zaferidir.

Partiniz ve Siz, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak, bir insanın özgür olması ve insanların o daima meydan okumaların bir milletin seviyesine yükselmesi ne kadar önemli olduğunu gösterdiniz, çünkü yalnızca özgür kişi ve ya millet, toplumun ve ülkenin hemen hemen garantili gelişmesi ve kalkınmasına yol açan Adaletin ne olduğunu bilenler Yüce Allah’tan bize verilen imkanlara layıktır.

Kendi halkını nasıl sevmesi ve iyiliği için nasıl çabalanması gerektiği konusunda dünyanın çoğuna örnek olacak büyük zaferinizi, Karadağ Boşnak Demokratik Birliği adına kutlar en içten selamlarım.

*Hazbija KALAČ,
Karadağ Boşnak Demokratik Birliği Başkanı*

Cijenjeni predsjedniče Erdoan,

Pobjeda koju ste izvojevali na proteklim lokalnim izborima u Turskoj pobjeda je svih onih slobodoljubivih ljudi i naroda širom svijeta, onih koji vole Tursku i turski narod, a posebno onih koji sa ovim velikim narodom dijele dio povijesti, kulture i općih civilizacijskih vrijednosti.

Vaša partija, ali i Vi, kao premijer vlade Republike Turske, pokazali ste da se isplati biti slobodan i da taj vječiti izazov čovjeka vrijedi podići i na nivo jedne nacije, jer se samo slobodni ljudi i narodi mogu smatrati dostojnim namjesništva na Zemlji, onima koji znaju šta je pravda, iz koje je razvoj društva i države skoro garantovan.

U ime Bošnjačke demokratske zajednice u Crnoj Gori, čestitamo Vam ovu veliku pobjedu, koja će biti uzor mnogima u svijetu kako se voli sopstveni narod i kako se treba boriti za njegove interese.

U svoje i u ime partije, najiskreniji selam,

*Hazbija Kalač, predsjednik
Bošnjačke demokratske zajednice u Crnoj Gori*

OSNIVA SE BKZ U BEOGRADU

Bošnjačka kulturna zajednica obavještava javnost da je pokrenuta inicijativa za osnivanje Odbora Bošnjačke kulturne zajednice u Beogradu. Za povjerenicu imenovana je Fikreta Suljović iz Beograda.

Predsjednik BKZ-a dr. Admir Muratović kazao je da je osnivanje Odbora BKZ-a u Beogradu od izuzetne važnosti za Bošnjake koji žive na prostoru uže Srbije.

„Osnivanje BKZ BG je izuzetno važno za Bošnjake koji žive na prostoru uže Srbije, jer Bošnjaci ovog prostora nisu u prilici da se kroz državne sisteme organiziraju na adekvatan način. Zato je BKZ preuzela obavezu da iznađe modele za očuvanje i afirmaciju nacionalnih i kulturnih vrijednosti Bošnjaka, što jesu i programska načela BKZ-a.“ – kazao je predsjednik Muratović.

BKZ KONSTITUIRA ODBORE

Bošnjačka kulturna zajednica (BKZ) u proteklih mjesec dana radila je na konstituiranju resornih odbora.

Dana 2. aprila 2014. godine konstituiran je Odbor za lijepu umjetnost. U prisustvu predsjednika BKZ-a dr. Admira Muratovića i generalnog sekretara Salahudina Fetića, te predsjednika Odbora za lijepu umjetnost Asmir Husović, verifikovani su članovi: Enver Husković, Arabela Muratović, Nedžma Zukorlić, Sumeja Bećović i Hazim Zukorlić.

U srijedu 9. aprila 2014. godine održana je Konstituirajuća sjednica Odbora za odgoj mladih BKZ-a. Sjednici

su prisustvovali predsjednik dr. Admir Muratović, generalni sekretar Salahudin Fetić, predsjednik Odbora za odgoj mladih Ismail Hamidović. Na sjednici su izabrani potpredsjednici Odbora Mumin Halilović i Enisa Duļjević, sekretar Amel Tatarević, te verifikovani članovi: Jasmin Mahmutović, Emir Rahić, Mirzet Faković, Enis Čalaković, Zikreta Muratović, Fatima Isović, Mensura Šaćić, Mejra Šabotić, Zilha Rizvanović, Enisa Murić, Selma Hasić, Mejrema Tahirović, Aldin Zilkić, Samir Mavrić, Haris Sinanović, Aid Zilkić, Osman Šaljić, Mahir Bećirović, Ismir Rastić, Emin Halilović, Faruk Fejzović, Benjamin Mahmutović, Samer Numanović, i Kemal Totić.

Predsjednik dr. Muratović je na sjednicama ukazao na okvirne smjernice za budući rad odbora i zadužio rukovodstvo da izrade plan i program rada za predstojeći period, te da u narednih mjesec dana zakažu novu sjednicu na kojoj će se plan i usvojiti, a nakon toga krenuti u realizaciju zacrtanih ciljeva.

BKZ će u narednom periodu nastaviti sa konstituiranjem resornih Odbora, čime će zaokružiti svoje djelovanje u svim sferama života.

IUNP: SERTIFIKATI ZA NJEMAČKU/AUSTRIJSKU/ŠVICARSKU VIZU

Treba Vam sertifikat (ösđ) za njemačku/austrijsku/švicarsku vizu? Na dobrom ste putu! Sada i na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru možete dobiti sertifikate za A1, A2, B1, B2, C1, C2.

Uz pomoć licenciranog predavača i ispitivača prof. dr. Bisere Suljić-Boškailo i drugih iz Njemačke i Austrije, organizujemo i pripremne kurseve i svaku vrstu pomoći za dobijanje sertifikata.

CIJENE:

A1-36 60 EURA,

A2- 40-70 EURA,

B1- 50-80 EURA,

B2-60-90 EURA,

C1- 70-100 EURA,

C2- 80-120 EURA.

PRIJAVE U TOKU

Za sve informacije javite se na broj: 062/ 841-9-147, ili email: boskailo@gmx.de

FIS: KONKURS ZA UPIS NA OSNOVNE STUDIJE

Fakultet za islamske studije raspisuje konkurs za upis na prvu godinu studija u školskoj 2014/2015. godini. Pravo učešća na konkurs imaju svršeni medresa i srednjih škola IV stepena.

U prvom upisnom roku, dokumenta se predaju u periodu od 23. do 27. juna, a prijemni ispit će biti organiziran 1. jula 2014. godine u 10h. U drugom upisnom roku, dokumenta se predaju u periodu od 1. do 5. septembra, a prijemni će biti organiziran 8. septembra 2014. godine u 10h.

Kandidati su dužni da podnesu sljedeća dokumenta:

- izvod iz matične knjige rođenih,
- svjedočanstva svih razreda srednjeg obrazovanja,
- diplomu o završenom četvorogodišnjem obrazovanju.

Nastava na Fakultetu organizirana je kao četvorogodišnji studij u skladu sa Bolonjskim procesom.

Dokumenta se predaju u Studentskoj službi Fakulteta i Sekretarijatu Fakulteta. Za informacije kandidati se mogu obratiti nadležnim službama Fakulteta, ul. Rifata Burdžovića 1, ili na tel: +381 20 51 00 190, e-mail: studentska.sluzba@fis.edu.rs, tel: +381 20 316 904, e-mail: sekretar@fis.edu.rs.

Na osnovu članova 45, 46, 47, i 48. Statuta,
Fakultet za islamske studije raspisuje

KONKURS

Za upis na prvu godinu studija u školskoj 2014/2015. godini

Pravo učešća na konkurs imaju svršeni medresa i srednjih škola IV stepena.
U prvom upisnom roku, dokumenta se predaju u periodu od 23. do 27. juna, a prijemni ispit će biti organiziran 1. jula 2014. godine u 10h.
U drugom upisnom roku, dokumenta se predaju u periodu od 1. do 5. septembra, a prijemni će biti organiziran 8. septembra 2014. godine u 10h.

Kandidati su dužni da podnesu sljedeća dokumenta:

- izvod iz matične knjige rođenih,
- svjedočanstva svih razreda srednjeg obrazovanja,
- diplomu o završenom četvorogodišnjem obrazovanju.

Nastava na Fakultetu organizirana je kao četvorogodišnji studij u skladu sa Bolonjskim procesom.

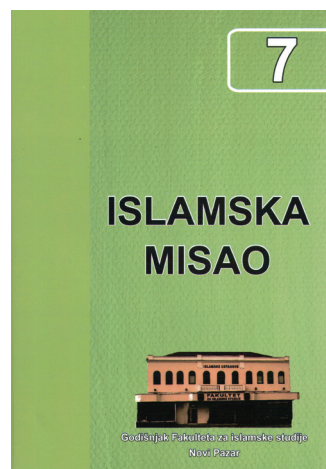
Dokumenta se predaju u Studentskoj službi Fakulteta i Sekretarijatu Fakulteta. Za informacije kandidati se mogu obratiti nadležnim službama Fakulteta, ul. Rifata Burdžovića 1, ili na tel: +381 20 51 00 190, e-mail: studentska.sluzba@fis.edu.rs, tel: +381 20 316 904, e-mail: sekretar@fis.edu.rs.

Address: Rifata Burdžovića 1, 36300 Novi Pazar, Serbia, tel/fax (+381) 20 316 904, www.fis.edu.rs e-mail: fisnp@ppts

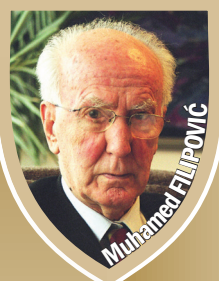
SEDMI BROJ ČASOPISA ISLAMSKA MISAO

Na Fakultetu za islamske studije u Novom Pazaru, 10. aprila 2014. godine održana je promocija sedmog broja naučnog časopisa „Islamska misao“. Na promociji su govorili predsjednik Mešihata muftija dr. Mevlud-ef. Dudić, prodekan FIS-a dr. Admir Muratović, dr. Haris Hadžić i dekan FIS-a dr. Enver Gicić.

Naučni časopis „Islamska misao“ sadrži sledeće radove:

- Prof. dr. Metin Izeti: OBJAVA I DRUŠTVENE GRANICE
- Prof. dr. hfz. Almir Pramenković: KUR'ANSKA PERCEPCIJA PROSPERITETA MUSLIMANA
- Prof. dr. Sulejman Topoljak: PRAVA ŽIVOTINJA U ISLAMU
- Dr. Hasan Džilo: KONCEPT „ISLAMIZACIJE ZNANJA“
- Prof. dr. Džemil Bektović: MODERNI I POSTMODERNI DISKURSI ISLAMSKO UMJETNOSTI
- Dr. Mustafa Jahić: IZRAŽAVANJE HVALJENJA I KUĐENJA U KURANU
- Prof. dr. Šefket KRCIC: PROLEGOMENA ZA JEDNUMOGUCU FILOZOFIJU ŽIVOTA
- Doc. dr. Mustafa Fetić: KRIZA ODGOJNOG UZORA U ŠKOLAMA
- Doc. dr. Enver Gicić: ODLIKE ISLAMSKOG MENADŽMENTA
- Doc. dr. Haris Hadžić: JEZIK I PISMO BOŠNJAKA ROŽAJSKOG KRAJA
- Sead Šaćirović: ULOGA I ZNAČAJ „GLASA ISLAM“ NA POLJU RAZVOJA SLOBODE GOVORA
- Nazar Umran: قيملاسدلا ةراضلا يف قمبرعلا قعلا قمها نارمء رازن قيملاسدلا ةراضلا عابدي يف قمبرعلا قعلا رودو قمبها لوجد قباخو خيرات سءارد
- Dr. Nebojša Gijić, Dr. Dimitrije Popadić: POTREBE I MOGUĆNOSTI HRIŠĆANSKO-MUSLIMANSKE SARADNJE U STVARANJU ZDRAVE EKONOMIJE
- Marko P.Đurić: MEĐUSOBNA POVEZANOST I UPUĆENOST KAO NAŠA ZAJEDNIČKA SUDBINA
- Muhsin Muhamed Salih: POLITIČKI ISLAM - KORAK NAZAD KA SKOKU NAPRIJED
- Prof. dr. Admir Muratović: GENOCIDE IN SANJAK: SJEVERIN, ŠTRPCE, BUKOVICA, SREBRE-NICA.

ŠTA ZA BOŠNJAKE ZNAČE POSLEDNJI IZBORI U SRBIJI

U brojnim komentarima i izjavama koji se mogli čitati i čuti, a koji su davani povodom rezultata nedavnih prijevremenih izbora za parlament Republike Srbije, niko od onih koji su o tome pitanju govorili nije dao bilo kakvu dublju i relevantniju analizu situacije, razloga i motiva ranijeg održavanja, ali i rezultata tih izbora. Nije još uvijek data nikakva potpunija i pogotovo kritička ocjena, niti je bilo ko pokušao analizirati i utvrditi dublja značenja konteksta tih zbivanja i cijelog procesa koji se još od posljednjih predsjedničkih izbora u toj zemlji odvijao. Nema analize ni vanjskih ni unutarnjih političkih okolnosti i razloga donošenja odluke da se upravo sada organiziraju prijevremeni izbori, odnosno jesu li ti izbori organizirani da bi se Srpska Napredna Stranka oslobodila balasta socijalista ili je to učinjeno u cilju oslobađanja puta ka Europskoj Uniji, a pogotovo nigdje nije poklonjena nikakva pažnja niti je ocijenjeno značenje i mogući utjecaj i ranijih predsjedničkih i sadašnjih parlamentarnih izbora na položaj Sandžaka i Bošnjaka u toj zemlji. Pogotovo je bilo nemoguće pročitati iole relevantno i sadržajnije razmišljanje o tome da li uopće zaokret srpske politike od otvorenog, ali duboko i politički i drugačije korumpiranog demokratizma koji je neuspješno i sa gafovima sličnim onima koje je proizvodio bivši ministar vanjskih poslova Tadićeve vlade, pokušavao naći most između srpskog nacionalizma i europske, kao tipične srpske varijante savremenih političkih ideja koje dominiraju na Balkanu, ka homogeniziranom nacionalizmu kojemu se nudi da svoje temeljne ambicije zadovolji i osigura u savezu sa zapadnim zemljama, a da ujedno očuva specifične odnose sa Rusijom, a pogotovo nije dato objašnjenje o četvorokutu koji je za punu realizaciju svake europske strategije na ovim prostorima moguće realizirati samo ako se uspostavi produktivna politička veza između Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i Crne Gore, a ta veza podrazumijeva rješavanje mnogih proble-

ma koje je proizvela srpska agresija na ovim prostorima i posebno paralelizma položaja Republike Srpske i Sandžaka. Naime, ako se bude želio postići istinski i stvarni pomak u odnosima Bosne i Hercegovine i Srbije, tada je nemoguće izbjeći da se postavi i ovo pitanje, bez obzira na činjenicu da dosadašnje bosanskohercegovačke vlasti nisu to pitanje htjele ili smjele javno postaviti. Štaviše, nigdje se ni ne spominje taj položaj i odnos kao dio ukupne problematike srpskog političkog i društvenog stanja i relacije tog stanja naspram Bosne i Hercegovine i stanja Bošnjaka kao naroda koji slično Srbima živi na gotovo cijelom Balkanu. Ovo je neizbježno i zbog činjenice da je Republika Srbija igrala veoma veliku i ključnu ulogu u konstrukciji tog stanja i da je smatrala i da nadalje smatra tu ulogu normalnom, mada joj ne pada na pamet da vidi bilo kakav reciprocitet u odnosima sa Bosnom i Hercegovinom i da prizna toj državi jednaka prava da u pitanjima koja se tiču položaja i prava Bošnjaka u Sandžaku i samog Sandžaka kao veoma jasno diferencirane historijske i nacionalno definirane teritorije, u Srbiji, čak i pod okolnostima da za razliku od Republike Srpske, koju Srbija obilato podržava, Sandžak ima i geografski i demografski i historijski sasvim jasnu profilaciju koju teritorij i položaj Srba u Bosni i Hercegovini nije nikada imao, nego je teritorija te tvorevine rata nastala potpunim izgonom Bošnjaka sa teritorija na kojima su i to u većini živjeli vjekovima. U vezi sa cjelokupnom situacijom i odnosima političkih snaga u Srbiji, koja se nastoji definirati na konačan, ali ujedno i novi način upravo kroz ove izbore, ne postoje bilo kakve relevantne političke, a kamoli neke dublje historijske i državnopravne analize tog pitanja ni u historijskom ni u aktualnom političkom kontekstu. Ispada da je sa položajem Bošnjaka kao historijskog naroda koji živi u Sandžaku i Sandžaka kao jasno teritorijalno, duhovno, historijski, kulturno, vjerski i politički diferenciranim elementima ukupnog stanja u Srbiji, i kao du-

hovnom i političkom centru Bošnjaka u Srbiji, sve u redu i da je problem te pokrajine i njenih bošnjačkih stanovnika riješen na zadovoljavajući način, tj. da je rješenje upravo u tome da oni budu subsumirani u svim aspektinma svog postojanja i interesa srpskoj dominaciji, tj. da budu izloženi polaganom asimilaciji, a da je značenje njihovog pitanja unutar srpske politike u globalu riješeno i da su ta pitanja privilegija srpskih političkih stranaka i srpske nacionalne politike koji u njima imaju konačnu riječ. Stvara se odnos u kojem bošnjačka politika i njeni predstavnici može samo da kolaborira srpskoj politici ove ili one orijentacije, ali nikako izvan okvira srpskog nacionalnog koncepta te politike, tj. kao da ne postoje nikakvi ni historijski, ni državnopravni, ni ekonomski, ni socijalni, ni kulturni problemi tog naroda i regije koji bi zahtijevali i tražili i njihovo neovisno političko zastupanje i rješenja koja bi bila donošena u saradnji između bošnjačke i srbijanske politike uz međusobno puno uvažavanje, dakle da ne postoje razlozi zbog kojih bi agenda bošnjačkog položaja i položaja Sandžaka u sadašnjoj Srbiji bila aktualna i važni dio srpske političke scene i sadržaj djelovanja bošnjačkih političkih snaga. Smatra se i tako se postupa, kao da su sva pitanja Bošnjaka i Sandžaka riješena samim tim što su dvije njihove stranke, tj. Ljajićeva Socijaldemokratska i Ugljaninova Stranka demokratske akcije, totalno uvučene u strukturu i logiku srpske politike i načina njenog vođenja, čime su one same reducirale sadržaj svojih političkih i programskih zahtjeva na očekivanje da će im biti adekvatno isplaćena vjernost srpskim strankama i srbijanskoj nacionalnoj ideji i politici, tj. onoj politici koju su definirali njihovi politički pokrovitelji. To znači da i te dvije stranke podržavaju u stvari stav kako ne postoji nikakva zasebna bošnjačka problematika u historijskom, državnopravnom, kulturnom, socijalnom i političkom smislu koja bi morala biti programski i politički zasebno i jasno formulirana, da nije potrebna nikakva njho-

va samostalno definirana i na historijske i aktualne interese Bošnjaka i Sandžaka oslonjena politika, niti njena posebna logika koja bi u bilo kom smislu divergirala od srpske politike, nego da je dovoljno da se slijedi logika srpske ancionalne politike u cjelini i prema Sandžaku posebno. Stavije i to je najbolji znak deformacije i desupstancijalizacije bošnjačke politike koja je posljednjih godina promovirana i podržavana u Srbiju, bez obzira na činjenicu da su takvim vođenjem politike smisao, sadržaj i smjerovi političke akcije bošnjačkih političkih stranaka svedeni na međusobni obračun kao jedino preostali dio stvarnog političkog sadržaja njihovog djelovanja. Ispada kao da Bošnjaci i Sandžak u cjelini nemaju nikakve protivnike unutar srpske politike u cjelini, nego su jedini njihovi protivnici Bošnjaci koji razmišljaju izvan koncepta vladajućih srpskih snaga i imaju kritički stav prema cjelokupnom sadržaju današnjeg načina mišljanja te politike. O tome kako daleko u pravcu antibošnjačkog angažmana mogu ići pojedini navodni bošnjački političari iz Sandžaka i uolikoj mjeri mogu izlaziti u susret interesima srpskog nacionalizma, najbolje govori posljednja izjava Rasima Ljajića u listu „Avaz“ koji je cijeli komentar o rezultatima izbora sveo na konstataciju da, kako je rekao, „poslali smo Zukorlića u historiju“. On jadan ne zna da upravo tom frazom otkriva pravu ulogu koju igra u sadašnjoj srpskoj politici, a to je uloga likvidatora svakog jasnog i posebnog probošnjačkog i sandžakog neovisnog mišljenja i ponašanja koje na prvo mjesto stavlja interese Bošnjaka i Sandžaka videći upravo u njihovom zadovoljavanju i najbolje interese i Srbije kao zajedničke države i Srba i Bošnjaka, a ne kako to Ljajić vidi obratno, tj. kao da interesi Bošnjaka i njihovo zadovoljavanje šteti Srbiji zbog čega ih treba, kako kaže „poslati u historiju“ zajedno sa njihovim danas najvažnijim i najboljim protagonistom muftijom Zukorlićem. Pri tome Ljajić samo demonstrira i svoju nekulturu i nerazumijevanje odnosa i značenja pojava na ovom prostoru, jer nije on taj koji bilo koga, a najmanje muftiju Zukorlića, šalje u historiju, nego svako sebi svojim radom osigurava u njoj mjesto, a muftija Zukorlić je već, bez obzira na budućnost koja će biti zasigurno njegova, osigurao mjesto u historiji Sandžaka i sandžakih Bošnjaka i Bošnjaka u Srbiji, jer im je pokazao put kako se brine za interese svoje zemlje i naroda. Ljajić je svojim ponašanjem i posebno tom izja-

vom kojom daje neku vrstu političke zakletve srpskoj zavjetnoj misli, nažalost, sam sebe stavio u historiju, ali kao čovjeka koji je iznevjerio svoj narod i zemlju u kojoj je rođen, pa će se spominjati kao primjer onog kako se ne smije misliti i raditi u ime Bošnjaka, muslimana i Sandžaka. Naravno da takvo ponašanje ovih stranaka i njihovih lidera, koji su se uostalom izmjestili i mjestom prebivanja i imenom izvan sandžakog društvenog, duhovnog i političkog prostora, samo potvrđuje opće mjesto današnje političke filozofije i teorije njenog vođenja, a koje glasi da je politika djelatnost koja se temelji na preciznoj lokaciji mjesta i okolnosti djelovanja i jasnom definiranju diferenciranih interesa određenih društvenih, ekonomskih, kulturnih i uopće političkih subjekata koji djeluju u okviru jedne države, nastojeći da na najbolji i najdosljedniji način afirmiraju i zadovolje upravo te diferencijom istaknute interese onog prostora i društvene grupe koju zastupaju. Elementarna je istina koju neki ljudi ne znaju i ne razmišljaju da je politika djelatnost unutar podijeljenog jedinstva, da ona počiva na fenomenu različitosti u interesima ali u jednakim pravima. Iz toga slijedi zaključak da bilo koji politički subjekt, koji nije svjestan nužnosti da se u svim bitnim aspektima vođenja politike diferencira od drugih subjekata unutar istog političkog prostora, da jasno definira i istakne taj diferencirani i specifični interes grupe koju zastupa u političkom prostoru, nema nikakve šanse da zadovolji te interese koji, ako nisu posebni, nisu ni interesi posebne grupe ljudi, pogotovo posebnog naroda koji živi u zajedničkoj državi sa drugim narodima. Ona društvena grupa ili potencijalni interes te grupe ili prostora, koju zastupa politička stranka koja nema koncept posebnosti interesa grupe ili regije koju zastupa, zbog toga nužno propada, njene se mogućnosti u toku vremena sve više smanjuju, a njen položaj uopće biva sve više ugrožavan. Nažalost, konačni rezultat djelovanja takve politike vodi ka nestanku i prostora i društvene grupe koja je u pitanju. Kada se u tom kontekstu sagleda problem Bošnjaka u Srbiji i posebno problem Sandžaka kao njihovog historijskog, duhovnog, kulturnog, ekonomskog i političkog centra i noseće teritorije za njihov opstanak, tada se mora zaključiti da i Sandžaku kao specifičnom prostoru i njegovom stanovništvu koje je na njemu živi na poseban način i u duhovnom i u kulturnom i u političkom smislu, a koje je iz njega

nastalo i za njega vezano, nema budućnosti i da će oba ta elementa ukupne historijske situacije srpskog državnog prostora u skorom vremenu propasti i nestati kao poseban fenomen ukupnog srpskog državnog i političkog prostora. Agenda Sandžaka i Bošnjaka će se istopiti i nestati u neznanju i nesposobnosti, ili u sluganskom mentalitetu, vodećih elemenata i nosilaca takve politike kakvu vode dvije stranke koje u cijelosti i sa svim programskim sadržajem ulaze u ostvarenje programa nacionalnih interesa srpstva i bez ograda i diferencije u interesima prate vladajuću srpsku politiku. Tako će te stranke podržati i pomoći ostvarenje ciljeva srpske tradicionalne politike o integraciji cjelokupnog stanovništva koje živi u Srbiji unutar ideje srpstva onakve kakvu su formulirali vodeći srpski nacionalpolitički ideolozi, a kojih se do sada, a posebno nakon rata kojeg su oni proizveli, od vladajućih srpskih stranaka nikada nije odrekla. Ako je i bilo odstupanja od magistralne linije te politike, kao u slučaju Zorana Đinđića, poznato je kako je to završilo.

Da bi odgovorili na pitanje šta se u srbijanskoj politici dogodilo tokom posljednjih godinu i nešto dana i da li je ono što se dogodilo uopće nešto bitno novo u odnosu na probleme i interese Bošnjaka i Sandžaka i što su to donijelo i potvrdili posljednji izbori, odnosno kakva je politika na njima pobijedila, a od odgovora na to pitanje zavise i odgovori na sva ostala pitanja, pa i to ko je u stvari dobio, a ko izgubio u tom političkom kretanju, potrebno je jasno odgovoriti na pitanje o tome koja su bitna pitanja stajala uopće pred srpskom politikom u posljednjih trideset godina. Mora se jasno odgovoriti na pitanje sa kakvim se problemima suočavao srpski narod i politika koja je u njegovo ime vođena, šta je sve definiralo srpski politički prostor i snage koje u njemu djeluju i kakve su mu se alternative i pravci razvoja otvarali, da bi se na kraju moglo odgovoriti na pitanje o tome šta su pozitivni a šta negativni rezultati te politike, jer su oni određili i sadašnje političko stanje. Naime, mora se znati da politika nije nešto izvan historije nego njen najbitniji sadržaj i način i ljudska djelatnost kojom se historija stvara, a to znači da se samo iz analize historije i historijskih rezultata politike može odgovarati na takva pitanja, pa je jasno da bez potpunog i kritičkog uvida u sadržaj onog što je bitni problem Srbije u posljednjih deset godina i analize kako Srbija može izaći na kraj sa tim problemom

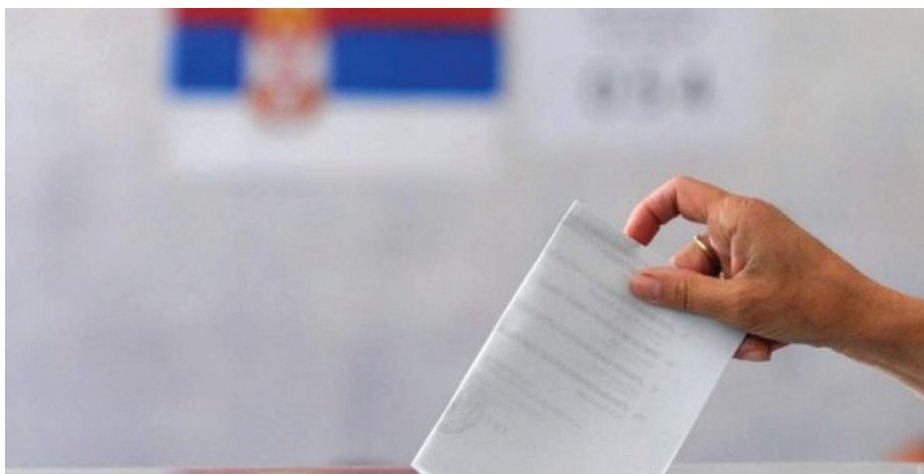
i iščupati se iz protivrjeđa u koja je bila uvedena političkim razvojem i djelovanjem cjelokupne srbijanske politike još od dolaska na vlast Slobodana Miloševića do danas, jer bez odgovora na ta pitanja nema jasnog i preciznog odgovora ni na jedno od navedenih pitanja, pa ni ocjene onog što se u toj politici dogodilo u posljednjih godinu i nešto dana. Činjenica je da na pitanje o tome šta je bilo pozitivno a šta negativno u politici vodećih srbijanskih političkih snaga ni jedna od varijanti srbijanske politike koja je naslijedila očigledno pogrešnu i za Srbiju i Srbe u cjelini katastrofalnu Miloševićevu politiku, do sada nije znala naći odgovor. Čak se može reći da posljednji izbori i imaju za jedan od bitnih ciljeva da stvaranjem jedne nove većine i eliminacijom tragova već duboko kompromitiranih politika, kao što su bile Miloševićeva, Košunicina i Tadićeva, stvori jednu novu dominirajuću političku većinu koja bi mogla združenom akcijom svih snaga koje nastoje formirati taj novi veliki politički blok, ostvare nužnu likvidaciju ne samo bivše političke filozofije i strategije srpstva nego čak i do sada jedine kritičke orijentacije naspram tradicionalne nacionalističke politike koju je Srbija vodila od dolaska Miloševića na vlast sve do sada, a to je politička filozofija liberala Čede Jovanovića, što pokazuje da srbijanska politika neće u skoroj budućnosti tražiti izlaz u radikalnom napuštanju nacionalističke politike i da se to može očekivati samo na retoričkom i taktičkom, ali nika-ko na strateškom političkom planu. A to znači da se kao jedina mogućnost da se provuče između Scile nacionalizma i Haribde europeizma za protagoniste te nove politike pokazuje solucija da slijedi put koji joj određuje jedan sasvim novi vanjski faktor. Taj faktor je nastanak Kosovske države na tlu nekadašnje Srbije, s jedne i američke i evropske politike napuštanja svih bivših političkih formula, što ujedno znači da ta politika ne nalazi drugog rješenja za svoje probleme osim ulasku u jednu novu širu konstelaciju gdje će njeni specifični interesi i ambicije, a to su da obnove srpsko nacionalno i političko jedinstvo i održe dominaciju makar na nekadašnjoj srpskoj teritoriji, imati veoma bitna ograničenja. Sve to znači da se ta politika kreće prema rješenjima za koja ne zna kakve će ona reperkusije imati na ukupnu srpsku politiku. Svakako je jasno da, ako Srbija uđe u Evropsku uniju ona mora zaboraviti na Kosovo kao dio Srbije, ali će morati pronaći i sasvim

novu politiku i za odnose sa Bosnom i Hercegovinom. Ona se mora suočiti sa pitanjem kako će nove i veoma stroge obaveze koje sa sobom nosi već kandidatura, a kamoli ulazak u Evropsku Uniju, djelovati na cjelokupni budući politički razvoj Srbije, srpske nacionalne ideologije i politike i kakva će ograničenja u ponašanju ta politika postaviti za tradicionalni način mišljenja i djelovanja politike Srba na Balkanu uopće. Dakle, Srbija u sadašnjem momentu ulazi u proces u kojem će morati da se odrekne Kosova, da promijeni cjelokupnu unutrašnju politiku i osobito politiku prema nacijama koje u njoj žive, a u Srbiji živi najveći broj nacija na cijelom Balkanskom prostoru, budući da je Srbija u vijek i po svoje ekspanzije pripojila mnoge teritorije gdje su historijski etablirani živjeli Njemci, Mađari, Rumuni, Česi, Slovaci, Bugari, Albanci, Makedonci, Crnogorci, Bošnjaci i Hrvati, a ona ih je unatoč politike asimilacije i progona, nije u cjelini uspjela eliminirati sa tih teritorija, što pred njenu buduću evropsku politiku postavlja nove probleme koji se sastoje u potrebi da se zadovolje njihova prava koja su do sada negirana na temelju ideje da su Srbi jedini vlasnici zemlje i države Srbije i da imaju isključivo pravo da sa njom upravljaju, te kako će se morati odnositi i prema regionalnoj saradnji i pravu regionalnog opkupljanja koje je jedna od bitnih tekovina evropskih integracija. Pitanje je jednostavno a ono glasi: koja će to dugo gajena i razvijana srpska nacionalistička politika moći izdržati takav pravac kretanja srpske politike, a šta će biti veoma uskoro, tj. kada sve ovo što je rečeno postanu i veoma precizni politički zahtjevi prema Srbiji onih u čiju organizaciju Srbija ulazi. Demagogija, populizam i retorika u koju je uvijek i po tradiciji srpske politike bila uključena velika doza laži, neće više moći funkcionirati, stvari će se svesti na svoju historijsku i političku istinu.

Ako je jasno da se na temelju politike Srpske Napredne Stranke, nastoji ostvariti jedno novo nacionalno i političko jedinstvo među Srbima i to čak i među veoma ideološki i politički različitim snagama srpskog političkog prostora, a to je najbitnija nota ne samo retorike nego i postupanja njenog lidera Vučića, tada se odnos bošnjačkih političkih snaga prema takvoj namjeri i karakteru buduće srbijanske politike postavlja na sasvim drugačiji način nego što je onaj koji su prakticirali i proveli Sulejman Ugljanin i Rasim Ljajić. Prva stvar, koja u tom kontekstu dolazi na dnevni red,

je nužnost da Srbija napusti patron-ski stav prema Republici Srpskoj i da se prema njoj prestane odnositi kao prema državi, što ona nije i neće nikada biti, nego da odnose sa njom usmjerava i realizira preko države Bosne i Hercegovine i njene vlade, da bi tako izbjegla ne samo uzuse Europe u pogledu legitimiteta odnosa, nego i pravo Bosne i Hercegovine da i ona, u smislu reciprociteta, ima pravo da direktno i kao država održava kontakte i patronira Bošnjake u Srbiji. To baca novo svjetlo i na ponašanje predstavnika Bošnjaka u Srbiji. Naime, oni su dosadašnju djelatnost srbijanske politike i to raznih njenih protagonista u posljednjih deset godina, praktično i svojim ponašanjem ocijenili kao pozitivnu u odnosu na Bošnjake i Sandžak i to protivno svim činjenicama i efektima te politike za Bošnjake i Sandžak kao pokrajinu. Ta njihova politika je nastavila da odobrava ograničavanje i gušenje ekonomskog razvoja Sandžaka, da ometa razvoj prosvjete i kulture u njemu, da stimulira raseljavanje Bošnjaka i da Sandžak drži izoliran u odnosu na sve dijelove, kako Srbije tako i dijelova bivše države u kojima žive Bošnjaci. Oni koji su podržavali takvu srbijansku politiku su se pozitivno odnosili prema toj politici i podržavali je, jer su u njoj aktivno saučestvovali i snose za nju odgovornost bez obzira što su u njoj bili zadnja rupa na svirali i što im je politička funkcija, osobito ona koju je vršio Ljajić, bila svedena samo na to da pokrivaju svu srpsku sramotu, tj. da se brine o zločincima prema svom narodu, da ih prikriva i svijet obmanjuje o njima, da ih brani ne samo prikrivajući podatke o njima nego im osigraiva i logistiku obrane i vodi brigu o njima i njihovim prodicama kako bi oni bili sigurni i komforno čekali svoju sudbinu, što je sramotno za jednog poštenog čovjeka uopće, jer Ljajić nije bio njihov advokat nego bošnjački političar, a da se i ne govori šta je to značilo za jednog muslimana i Bošnjaka. Ljajićeva uloga je najniži nivo djelovanja koji je ikada viđen u inače ne tako sjajnoj bošnjačkoj političkoj sredini.

Ako se pažljivo i kritički, iz ugla smisla i značenja političkih pojava, a ne iz ugla sopstvenih interesa i nastojanja da se po svaku cijenu održi na vlasti, analiziraju izborni rezultati, onda se može jasno konstatirati da ti rezultati potvrđuju pretpostavke ove analize, da jasno govore o tome kako je smisao tih izbora u stvaranju jedne nove i do sada u odnosu na Europu i Regiju nekompromitirane većine u koju će vjerovatno biti uključeni svi

oni koji nisu direktni nasljednici politike Miloševića, Koštunice i Tadića, a to je nastojanje da se izgradi jedan novi moćniji i stabilniji blok i politički savez srpskih nacionalističkih snaga, ali da taj potez ima još i zadatak da likvidira jasno određene kritičke snage koje zahtijevaju da srpska politika revidira cijelu historiju posljednjih trideset godina svog djelovanja, da se ne samo skriva iza deklaracija nego da preduzme jasne poteze kritike cijelog Miloševićevog naslijeđa, a osobito onog ratnog, uključujući i ratove i njihove posljedice. Istovremeno je cilje te politike da eliminiira sa scene i onu stranku koja djeluje među Bošnjacima i na prostoru Sandžaka, a koja se u srpsku politiku uklapa samo pod uvjetom da ta politika pokaže volju i želju da se osigura prava i slobode Bošnjaka i poduzmu ozbiljne akcije za ekonomski, infrastrukturni, kulturni i ukupni razvoj Sandžaka kao i legaliziranje europskih konvencija koje omogućavaju prekogranično povezivanje istorodnih naroda. Strategije likvidacije stvarne i čak i moguće opozicije tokom same izborne kampanje, uz saradnju rivala tih opozicionih snaga, je u prvom koraku uspjela, ali time nije likvidirala ni urgentnu potrebu i nužnost a ni budućnost tih opozicionih snaga. One su u Srbiji i srbijanskoj politici danas još nužnije i potrebnije nego ikada ranije i jačat će paralelno sa porastom teškoća koje očekuju pobjednike izbora. Stvar je u tome što će se pobjedinci morati na kraju ipak početi lišavati balasta prethodnih politika, a time i brojnih dosadašnjih saveznika i glasača koji su duboko ukopani u politike Miloševića, čak Draže Mihajlovića, a da ne govorimo o Koštunici ili Tadiću. Može biti da je Vučić iskren u svojim namjerama za otvaranje srpske politike prema novim horizontima, ali niko ne smije previdjeti i misliti da je bez mnogo radikalnijih zaokreta moguća kvadratura srbijanskog kruga,

a to je da je moguć ulazak Srbije u Evropsku Uniju i ujedno zadržavanje Kosova unutar Srbije kao države. Srpska politika nije još počela plaćati one najveće političke račune svoje agresivne politike prema okolnim narodima i fantazije o Velikoj Srbiji koja je njome dominirala vijek i po i osobito i sasvim anahrono posljednjih trideset godina, a nikada nije radikalno likvidirana, nego je u izvjesnim fazama čak i jačala.

Budući da su ukupni rezultati izbora pokazali kako je dobar dio srpske javnosti, zamoren jalovošću dosadašnjih politika, podržao ideju stvaranja jedne nove vladajuće političke snage i da u toj snazi, vjerovatno neće biti mjesta ne samo onima koji su naporom svih srpskih nacionalnih stranaka isključeni iz mogućnosti da postanu dio vladajućeg ansambla, nego i onih koji su donedavno bili dio vladajuće koalicije, pa čak i glavni saveznik Srpske Napredne Stranke, tj. Socijalista Ivice Dačića, za nas to nije u ovom momentu bitno, jer je za našu analizu bitno kakvo je bilo ponašanje bošnjačkog izbornog tijela. Srbi su glasali za Vučića prije svega iz razloga što je on ne samo najavio nego i započeo kampanju borbe protiv korupcije i pljačke, ali do sada ta kampanja nije dotakla bitne nosioce takve prakse, jer je ona svoje leglo imala u vladajućim strankama a ne u pojedinim kriminaliziranim biznismenima ili notornim kriminalcima, kakvi su oni protiv kojih se momentalno vodi akcija. Pogledajmo, dakle, šta nam nude i šta otkrivaju podaci o glasanju kada se ono tiče Bošnjaka i Sandžaka. Prva konstatacija koju možemo izvesti iz podataka koji govore o glasanju Bošnjaka u Sandžaku sugerira nam da je glavni dobitnik u ovim izborima bio Sulejman Ugljanin, a da je glavni gubitnik bio Rasim Ljajić. To govori o karakterističnom ponašanju bošnjačkih glasača, ali skriva njihove motive. Očito da su oni smatrali kako je Rasim Lja-

jić glavna opasnost za Bošnjake, a Ugljanin podnošljiva solucija koja im ne zatvara vrata ka mogućem savezu bošnjačkih snaga u budućnosti. Naime, kad se odbiju glasovi koje je lista Ljajića i Vučića dobila u Sandžaku u odnosu na glasove koje su dobile liste Ugljanina i Fehratovića, tada izlazi da je za Ljajića glasalo otprilike 7% ukupnog broja bošnjačkih glasača i da on nema nikakve legitimacije da zastupa Bošnjake, tj. da tu legitimaciju on daje Vučiću. Taj broj birača je manji nego broj onih koji su glasali za listu čiji su nosioci bili Čeda Jovanović i Jahja Fehratović. Budući da je Ugljanin politički i uopće neodređena veličina koji je i kao ličnost i kao politička solucija na zalasku i da svoju poziciju drži dijelom na tradiciji glasanja tamošnjih ljudi za SDA i iluziju o nekakvom općem bošnjačkom jedinstvu, to izlazi da je u onom dijelu političkog rezultata izbora koji govori o nosiocima politika koje su bitne za Bošnjake, ipak ona solucija koju je nudio Fehratović odnijela pobjedu nad onom koju je nudio Ljajić, a te dvije solucije su bile konkurentske. U to nas uvjerava kako bijeg birača od Ljajića, mada im je bilo jasno da je Vučić opći pobjednik izbora, kao i činjenica da su mnogi ostali uz Jovanovića i Fehratovića, mada je i u odnosu na njih bilo jasno kako su bili kvalificirani kao glavna opoziciona snaga novom vladajućem projektu, tj. da su oni, zbog velikog protivljenja srpskih nacionalista prema politici Čede Jovanovića prije svega, bili glavna gubitna kombinacija u cijelom spektru izbornih ponuda, ne zbog toga što njihov program i politika nisu dobri za Sandžak i Bošnjake, nego zbog toga što su postali glavni protivnik ukupnoj orijentaciji srpske politike u ovom momentu. Međutim, ako se prognozira politička budućnost Srbije, tada se mora uzeti u obzir sigurni raspad sadašnje političke strukture na protivvrjetnosti Europa-Kosovo, jer je nemoguće biti Europljanin i ujedno zahtijevati da se Kosovo sačuva unutar Srbije, pa se svaka politika koja računa na oba dobitka mora kad-tad raspasti, a tada je polje otvoreno za onu politiku koja nudi istinska i dugoročna rješenja za Srbiju i to ona koja su oslobođena zabluda da se cijelo jedno stoljeće duga srpska politika uzimanja tuđih teritorija i njihovog uključivanja u srpsku državu mora konačno završiti.

Mersada Nuriddina AGOVIĆ

VRIJEME JE ZA PRAVOG POLITIČKOG LIDERA BOŠNJAKA

Dok se Hrvati masovno okreću Vatikanu, a Srbi Moskvi, Bošnjaci zbog licemjerstva i izdaje od strane njihovih političkih lidera još uvijek obezglavljeno tumaraju u beznađu nejedinstva i razjedinjenosti. S jedne strane, tome doprinosi izdaja od strane njihovih izabranih političkih lidera, a s druge licemjerna politika međunarodne zajednice i susjednih država koje ne kriju višestoljetni apetit prema Bosni nastojeći je prikazati kao zemlju bez perspektive.

Bošnjački politički lideri, nakon svega što su propustili učiniti, danas su poput ispušenih muštikli koje više nikome ne trebaju. Propustili su sve dobre šanse da učine nešto u korist interesa svog namučenog naroda. Fahrudin Radončić nakon nekoliko katastrofalnih izdaja bošnjačkih interesa ubio se sopstvenim rukama i strmoglavio do te mjere na nikad više na svoje noge ne može ustati. Bakir Izetbegović se toliko oslanjao na staru slavu svoga rahmetli oca da prstom nije mrdnuo da bitno doprinese svome narodu. Zlatko Lagumdžija je najviše svoje glasače razočarao prodajući usluge svakome onome ko da više.

S druge strane Drine, bošnjački Sejdo Bajramović (Rasim Ljajić) i Rahman Morina (Sulejman Ugljanin) ušli su u historiju kao bošnjački izdajnici bez premca. Ljajić će najviše biti upamćen po zaštiti genocidnih zločinaca, a Ugljanin po cijepanju Islamske zajednice. Takozvana elita koju čine akademici ANUBiH, kao pametne, a uspravane glave ništa nisu učinili da pomognu svojoj zemlji. Bošnjačka zajednica kulture Preporod ne znamo ni je li među živima, godinama ne daje znake života. Mogli bismo u nedogled redati ovakvih poraznih primjera.

NUH BOŠNJAČKE LAĐE

Ko je jedini iz cijelog ovog bošnjačkog mrtvila ustao, kao feniks-ptica, da marljivo gradi i radi, te poziva narod na buđenje i borbu za bošnjački opstanak, uprkos svim opstrukcijama od strane dušmana i domaćih izdajnika?

NUH BOŠNJAČKE LAĐE SA SVOJIM SLJEDBENICIMA!

Nakon što je pokazao neviđenu snagu, znanje, hrabrost, odvažnost, dostojansvo i mudrost, obrušili su se na njega otrovnim strijelama svi nabrojani propali subjekti, zajedno sa stranim dušmanima

koji su im medijsko i drugo oružje obezbijedili. Na najboljeg bošnjačkog sina poletjele su strijele sa svih strana.

U vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kad su na najboljeg od njih strijele letjele, sljedbenici su ga svojim tijelima branili. U Bici na Uhudu poletjele su strijele na Muhammeda, a.s., a ashab Usame, r.a., je, postavivši se tijelom ispred njega, umjesto Poslanika četrdesetak strijela u svoje tijelo primio i poginuo.

Kako se ponašaju nesvesni i nesavjesni Bošnjaci u odnosu na našeg bošnjačkog najboljeg sina? Ne da ga svojim tijelima pokušavaju štititi, nego su oni ti koji, zajedno sa bošnjačkim dušmanima, strijele odapinju. I to toliko da se ne zna da li više strijela dolazi od njih ili od vijekovnih dušmana Bošnjaka.

OSOBINE BOŠNJAČKOG POLITIČKOG LIDERA

Šta bilo kojeg lidera čini liderom, bez obzira na to bio vjersko-duhovni ili nacionalno-politički lider? Pozicija lidera se ne može kupiti. Liderstvo se jedino može zaslužiti predanim radom, nesebičnim zalaganjem, bezrezervnim iskrenim samožrtvovanjem za više narodne ciljeve.

Bošnjački lider uz to mora biti i pravi intelektualac, kako ga njegovi sljedbenici ne bi nadmašivali inteligencijom i znanjem. Mora poznavati i jezik istoka (arapski) i jezik zapada (engleski), a ne da mu se događa da u stranoj zemlji ne zna sastaviti dvije smislene rečenice bez prevodioca (dok neki to ne znaju ni uz pomoć prevodioca).

Lider mora biti hrabar i odvažan, kako bi pregovaračkim stranama ulio uvjerenje da je ozbiljan i važan pregovarač. Nikako ne smije biti poput umišljeno hrabrog i arogantnog srpskog kabadahije Dodika koji pred medije nastoji istaći kao nekulturna vulgarna sirovina. Bošnjački politički lider mora imati korisna i važna poznanstva na Istoku i Zapadu preko kojih bi uspostavljao značajnu saradnju sa važnim subjektima u korist interesa svoga naroda.

Bošnjački politički lider treba biti onaj koji ima veliko iskustvo u učešću na značajnim skupovima, koji prisustvuje važnim vijećima lidera, međunarodnim sesijama za mir, islamsko-hrišćanskim konferencijama, sastancima važnih svjetovnih i religijskih autoriteta, značajnim svjetovnim i vjerskim manife-

Krajnje je vrijeme da emanet odbrane bošnjačkih narodnih interesa preuzme pravi politički lider Bošnjaka! To je, po svemu sudeći, onaj koji im je do sada bio samo duhovni.

stacijama, svečanostima, inauguracijama, prijemima, skupovima, sijelima, svjetskim forumima intelektualaca, promocijama, izložbama, konferencijama, djelama nagrada, itd.

On treba biti onaj koji je u svijetu poznat među najuglednijim ličnostima svijeta. Takav lider treba da vodi Bošnjake.

ZNATI PREUZETI, NOSITI I ISPUNITI EMANET VOĐSTVA

Međutim, najvažnija sposobnost koju mora posjedovati bošnjački politički lider je sposobnost preuzimanja i nošenja emaneta do njegovog potpunog ispunjenja. Emanet preuzima jak i odgovoran lider, spreman i da podnese kaznu za njegovo neispunjenje. Koliko je emanet teška odgovornost, govori nam Kur'anski ajet:

„Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je

preuzeo čovjek...“ (El-Ahzab, 72)

Bošnjaci koji vjerno slijede ovakvog lidera su također osobe jakih moralnih vrlina i jak oslonac svom lideru, poput osoba iz hadisa: „Vjernik vjerniku je kao građevina čiji se dijelovi međusobno vežu (jedni na druge naslanjaju).“

Preuzimanje emaneta vođstva od strane političkog lidera je počast njemu, ali i velika odgovornost prema narodu. Ovo su zaboravili svi dosadašnji izabrani politički lideri stranaka koji brigu o narodu nikad nisu sprovedli riječi u djelo. Bošnjački narod je danas sasvim ubijeđen da uzrok ovom problemu nije njihova puka nesposobnost, već izdaja i veleizdaja interesa naroda u korist mizernih ličnih šićara.

Zato, narod je shvatio da je krajnje vrijeme da emanet odbrane bošnjačkih narodnih interesa preuzme pravi politički lider Bošnjaka! To je, po svemu sudeći, onaj koji im je do sada bio samo duhovni.

REFERENDUM O AUTONOMIJI SANDŽAKA 1991. GODINE

IV DIO

Kako bi osigurali da neće biti otpora ovakvoj odluci, u centru sandžačke autonomije, Novom Pazaru, sprovodi se pravi pogrom Bošnjaka Sandžaka. Pod optužbom „klasni neprijatelj“ i „ostaci azijske zatucanosti“ preko 2.000 ljudi, uglavnom intelektualaca, uleme, aga i begova, trgovaca, zanatlija, jednom riječju umnih ljudi u Bošnjaka, streljano je na Hadžetu. To će ostaviti dalekosežne posljedice po sveukupni život Bošnjaka.

Period između 1945. i 1990. godine protiče u znaku borbe za očuvanje nacionalnog imena, ali i u znaku borbe protiv iseljavanja sa ovih prostora. Prilikom prvih poratnih popisa stanovništva u Jugoslaviji, Bošnjaci su imali mogućnost da se «opredijele» kao pripadnici neke druge nacije (Srbi, Hrvati i sl.) ili da ostanu «neopredijeljeni». To je bila posljedica činjenice da su vladajuće snage dato povijesno stanje poslije 1945. godine interpretirale tako da ne povrijede određene nacionalne, zapravo nacionalističke interese, prisutne u BiH i oko nje još od prve polovine XIX stoljeća. Posmatrajući iz te perspektive, sasvim je razumljivo što su Bošnjaci 1974. godine, prihvatili „kompromisno“ rješenje, pristajući na nešto što je presedan u svjetskoj praksi: da svoje vjersko ime koriste za nacionalnu odrednicu.

Dezintegracijom Jugoslavije koja je izazvana i praćena ratom i stvaranjem novih suverenih država na istom prostoru tokom 1991. godine, stvaraju se novi politički odnosi u kojima je opstanak bošnjačkog naroda doveden u pitanje. To je bio poseban izazov za novu bošnjačku elitu.

Na osnovu rezultata referenduma održanog 25, 26, i 27. oktobra 1991. godine o autonomiji Sandžaka, Skupština MNVS je na svom zasjedanju 11.01.1992. g. usvojila prijedlog o uspostavljanju specijalnog statusa za Sandžak kao „optimalno rješenje za muslimanski narod koji je autohton na ovom prostoru“. Međutim, pored svih napora, vlasti Srbije i Crne Gore 1992. godine donose tzv. Žabljački Ustav, i Bošnjacima ukidaju jednom stečeno

pravo - da su narod. Kao odgovor na to, dana 28.04.1992. g. održana je Skupština MNVS na kojoj je izraženo neslaganje sa tim novim Ustavom i donijeta je odluka da muslimanski - bošnjački narod ne priznaje takvu državu, jer ista ignoriše njegovo postojanje.

19. jula 1999. godine BNVS usvaja Memorandum o autonomiji Sandžaka i posebnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom, u kojem, između ostalog, stoji da je cilj da se u okviru Savezne Republike Jugoslavije uspostavi autonomija Sandžaka, da se vlast u Sandžaku ostvaruje u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka. Bošnjaci, Crnogorci i Srbi, kao konstitutivni narodi uživat će kolektivna nacionalna prava u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka.

Predstavnici ostalih političkih partija u Sandžaku, nevladinih organizacija i kulturnih udruženja usvojili su 3. decembra 2003. godine Deklaraciju o položaju Bošnjaka u SRJ, u kojoj stoji da Bošnjaci Sandžaka, Srbije i Crne Gore čine jedinstven etnogenetski, kulturni i civilizacijski korpus zajedno sa Bošnjacima sa prostora teritorije bivše SFRJ te da se pozivaju Srbija i Crna Gora da novim ustavima riješe status bošnjačke zajednice i status Sandžaka.

PRAVA BOŠNJAKA ZA MINISTARSKE FOTELJE

Ono što je bila karakteristika ovih zahtjeva za veća prava Bošnjaka i za status regije Sandžaka jeste činjenica da su oni bivali aktualizirani i u najmračnijem periodu Miloševićeve vladavine. Međutim, što je bilo više dokumenata koji su korišteni kao platforma za rješavanje pitanja Bošnjaka u Srbiji i regije Sandžak, sve je bilo manje volje i u Beogradu i kod bošnjačkih političara za implementacijom istih. To će se najbolje ilustrovati na primjeru donošenja novog Ustava Srbije.

Vodeći bošnjački političari tog perioda, do donošenja novog Ustava 2006. godine, zagovaraju platformu po kojoj su Bošnjaci konstitutivni narod, a da Sandžaku pripada autonomija. U kampanji za donošenje novog Ustava dolazi do naglog zaokreta. Najveći zagovornik ideje

konstitutivnosti i autonomije pozivaju Bošnjake da glasaju za novi Ustav, u vezi čije suštine su na forumima koje kontrolišu do tada konstantno iznosili negativne ocjene.

MJESTO I ZNAČAJ ISLAMSKE ZAJEDNICE U BORBZ ZA AUTONOMIJU SANDŽAKA

Islamska zajednica je u odnosu na pitanje autonomije Sandžaka i borbe za očuvanje identiteta Bošnjaka, kao naroda koji čine većinu vjernika ove vjerske institucije bila, još od samog osnivanja, suočena sa izborom: da bude sa svojim narodom a u partnerstvu sa vlastima ili da bude poltronska. 1930. godine Reisul-ulema Džemaludin Čaušević odbija da bude reis po volji kralja i podnosi ostavku. Nakon tog perioda, pa sve do 90-tih godina na čelo Islamske zajednice će biti oni koji su bili skloni kompromisima, vrlo često i na štetu sopstvenog naroda. Osnivanjem Islamske zajednice Sandžaka, dolazi do promjene takve politike. Islamska zajednica postaje svekolikiservis svojim vjernicima. Ilustracije radi: Povodom navodne ankete bijelopoljske revije „Polje“, prenijete 6.oktobra 1999. godine u dnevnom listu „Blic“, u tekstu „Muslimani ne žele autonomiju Sandžaka“, reagovao je predsjednik Mešihata IZ-e Sandžaka, muftija Muamer-ef. Zukorlić: „Nikada nisam izrazio protivljenje rješenju sandžačkog pitanja stvaranjem autonomije Sandžak. Uvijek ću podržati sve legitimne zahtjeve ovog naroda koji pretdpostavljaju ostvarivanje nacionalnih i drugih interesa.“

Momentat kada se Islamska zajednica „umiješala“ u političku stvarnost jeste donošenje novog ustava Srbije. Suočena sa promjenom stavova bošnjačkih političara, ali i njihovim direktnim i indirektnim učestvovanjem u falsifikovanju glasanja za Ustav na teritoriji Sandžaka, pod pokroviteljstvom Muftije sandžačkog, u sjedištu Mešihata IZ-e Sandžaka, 16.10.2006. godine, uz prisustvo skoro svih političkih partija koje djeluju na području Sandžaka, donijeta je deklaracija kojom se osuđuje ignorisanje prava Bošnjaka u novom Ustavu. Iako

ova Deklaracije nije mogla bitno uticati na donošenje Ustava, ipak smisao i značaj njenog donošenja je bio veoma bitan kao jedna od platformi za dalje djelovanje. Bolji poznavao-ci prilika onoga što će se dešavati u i oko Islamske zajednice, slažu se o ocjeni da je stav Islamske zajednice oko Ustava i pomenuta Deklaracija bila „kap u prepunoj čaši“ za režim u Beogradu, i razlog za agresiju na ovu instituciju koja će uslijediti nešto više od godinu dana kasnije.

2009. godine vlada Srbije usvaja Uredbu o statističkim regionima po kojoj se Sandžak cijepa i ulazi u sastav dva regiona. Iako su prvobitno potpisali spornu Uredbu Ugljanin i Ljajić kasnije se protivne realizaciji iste pravdajući se time da nisu pogledali dokument prije stavljanja parafa. Islamska zajednica u vezi sa novonastalom situacijom pokreće još jednu inicijativu te na sastanku predstavnika bošnjačkih organizacija, ustanova i institucija, te predstavnika u državnim organima, održanom u Novom Pazaru 04.07.2009. godine, usvojena je DEKLARACIJA kojom se zbog činjenice da manjkavosti Ustava Republike Srbije doprinose nepoštivanju ljudskih i manjinskih prava, od nadležnih državnih organa zahtijeva pokretanje procedure promjene Ustava u skladu sa Deklaracijom bošnjačkih političkih stranaka iz oktobra 2006. god. Također je Deklaracijom zatraženo da se u skladu sa principima i standardima evropskog regionalizma u procesu decentralizacije i regionalizacije Srbije, u budućim ustavnim i zakonskim rješenjima uvažavaju osobenosti regije Sandžak, što podrazumijeva njenu cjelovitost sa sjedištem u Novom Pazaru.

Nekoliko dana poslije ovoga skupa, BNVS u prošlom sazivu, kojem je još 2007. godine bio istekao mandat, donosi svoju deklaraciju, u kojoj se, između ostalog, naglašava da su država Srbija i njene organizacije i ustanove u prethodnih nekoliko godina uložili značajne napore na poboljšanju i unapređenju položaja i prava sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji.

Nakon što je na izborima za Bošnjačko nacionalno vijeće u junu 2010. godine ubedljivo pobijedila lista Bošnjačke kulturne zajednice, koju je predvodio Glavni muftija IZ-e u Srbiji, -f. Zukorlić, te pokušaja Ministarstva za ljudska i manjinska prava da ospori realizaciju izborne volje Bošnjaka, suočeni sa činjenicom da se to isto želi primijeniti i kada su u pitanju vjerska prava muslimana, na zasjedanju Bošnjačkog nacionalnog sabora, na kome su učestvovali

predstavnici organizacija, ustanova i institucija koje okupljaju Bošnjake, u organizaciji novoformiranog Bošnjačkog nacionalnog vijeća, u Novom Pazaru, dana 14.07.2010. godine, usvojena je DEKLARACIJA kao platforma u razgovorima sa predstavnicima vlasti u Beogradu na putu rješavanja pitanja Sandžaka i Bošnjaka koji žive na ovim prostorima. Deklaracija, između ostalog predviđa da su Bošnjaci konstitutivni narod u Srbiji, te da u cilju afirmacije rješavanja statusa regije Sandžak, kroz proces decentralizacije Srbije, Sabor formira odbor za obnovu Narodnog vijeća Sandžaka. Nešto kasnije ovo tijelo formira i odbor za obnovu sandžačke autonomije.

Bitan momenat u rješavanju pitanja sandžačke autonomije svakako je i sporazum objelodanjen 2010. godine, potpisan 2006. godine, između DPS Mila Đukanovića i Bošnjačke stranke. U sporazumu potpisanom 23.03.2006. godine, uoči referendumu o nezavisnosti Crne Gore, u tački 4. koja se odnosi na Sandžak stoji: «Sandžak vidimo kao multietničku, multikonfesionalnu, prekograničnu regiju sa transparentnom granicom, koja bi bila most spajanja, a ne zid razdvajanja Srbije i Crne Gore.»

SANDŽAČKE PERSPEKTIVE

Zbog činjenice da samo Bošnjaci na prostoru Balkana nemaju svoju matičnu državu, koja bi štitila njihova individualna i kolektivna prava, s obzirom na njihovo bolno i tragično historijsko iskustvo, i to da je nad njima izvršeno 11 genocida, zaključno sa onim u Srebrenici, neophodno je iznaći mehanizme kako bi i oni bili uvjereni da mogu računati na izvjesniju budućnost. Okvire zaštite individualnih i kolektivnih prava Bošnjaka, kao i statusa regije Sandžak treba tražiti u okviru evroatlantskih integracija države Srbije i Crnoj Gori, posebno u procesu njihove decentralizacije i demokratizacije. Ignorišući značaj kapitalnih projekata: Islamske

zajednice u Srbiji, Internacionalnog univerziteta, Bošnjačkog nacionalnog vijača u Srbiji, koji su svi, u osnovi, integristički, koji ne ostavljaju prostora za sumnju da se iza zahtjeva za autonomijom „krije secesija“, režim ozbiljno rizikuje.

Da zaključimo: autonomija Sandžaka nikada nije bila izvjesnija i realnija opcija. Sandžak je ponovo postao nezaobilazna tema svih regionalnih konferencija, kakva je prije neki dan završena u Karađorđevu. Sandžak ima sve uslove da u procesu evropskih integracija zemalja Balkana, dobije status moderne, multietničke evropske regije. Pitanje autonomije Sandžaka je ekonomsko, političko, nacionalno, ali i je ono, iznad svega, pitanje opstanka ili nestanka sa ovih prostora.

Dva su osnovna razloga zašto Sandžak treba da povрати svoju atonmiju:

Prvi: pravo na samoopredeljenje iskazano na Referendumu o autonomiji 1991. godine, na kojem je preko 90 % Bošnjaka glasalo ZA.

Drugi: Režimi u Beogradu i Podgorici su - ignorisanjem zločina počinjenih od strane pojedinih pripadnika istih, za vrijeme Miloševića,

Bulatovića, Ćosića i Đukanovića: Štrpci, Sjeverin, Bukovica, Kukuruzović i dr, policijskom torturom nad Bošnjacima Sandžaka 1993, 1994. godine, agresijom na Islamsku zajednicu za vrijeme režima Koštunice, osporavanjem izborne volje u procesu izbora za BNVS, čestom zloupotrebom jedinice Žandarmerije u Sandžaku, angažovanjem u sve navedene svrhe sebi lojalnih i poslušnih Bošnjaka za vrijeme Tadića - izgubili pravo da samostalno upravljaju ovom teritorijom.

Što se tiče Sandžaka, on će imati onakav položaj za kakav se izjasne njegovi slobodno izabrani, autentični predstavnici i narodi koji na ovom prostoru žive.

O USPONIMA I PADOVIMA BOŠNJAČKE POLITIKE

U povodu osamdesetpetog rođendana i sedam decenija intelektualnog rada

PRISTUP

Nakon otvorenih prigovora koje je akademik prof. dr. Muhamed Filipović (03. 08. 1929) uputio bošnjačkim političarima, u knjizi impertivnog naslova *Pitanje bošnjačkog jedinstva*, koja se koncem prošle kalendarske godine pojavila u izdavačkoj djelatnosti El-Kelimeh (Novi Pazar), u Sanžaku. U ovom spisu autor je kritički osmislio portrete vodećih bošnjačkih lidera, što je od posebnog značaja za razumijevanje prilika danas u Bosni i Hercegovini, kao i za vođenje diskusije o njegovim novim izdavačkim poduhvatima. Ovaj glasoviti i angažirani autor se predstavio novim naslovom *Kraj bošnjačkih iluzija – rasprava o uzrocima poraza bošnjačke politike i odgovornosti za njih*. Poslije briljantne sarajevske promocije, na kojoj su, pored autora, govorili i recenzenti ovog djela, prof. dr. Enver Halilović, filozof, aktualni rektor Univerziteta u Tuzli i prof. dr. Nijaz Ibrulj, univerzitetski profesor filozofije iz Sarajeva. Prof. Filipović je imao dva interesantna istupanja na istu temu, dana 23. marta u Bijelom Polju i narednog dana na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru, čime je na najbolji način predstavio ideje i probleme svog tek objavljenog djela. Jasno, pažnju javnosti privlači Filipovićeva živa riječ, kao i njegovo spontano najavljuvanje novih naslova, među kojima i rukopisno djelo *Tegebe mišljenja*, koje će, prema svemu sudeći, biti od posebnog značaja za razumijevanje cjelokupnog opusa ovog autora.

DESET TEMELJNIH IDEJA FILIPOVIĆEVOG FENOMENOLOŠKOG NACIONALNOG PROSVJETITELJSTVA

Profesor Filipović pripada plejadi, ne samo bošnjačkih, već i europskih suvremenih filozofa, koji se kao enciklopedist i znanstvenik –

suvereno kreće u više filozofskih disciplina. Poput Platona i Aristotela, iz stare Antike (koji su napisali čuvena djela o državi i politici), te Kanta, Fihtea i Hegela iz Njemačke klasične filozofije, on je kao i prethodno navedeni filozofi napisao briljantna filozofska djela o duhu, politici, kulturi, državi i naciji. O tome najbolje svjedoče racionalno-kritički i umni govori o Bosni i bošnjaštvu, koje je redovno držao na mnogim skupovima u zemlji i svijetu. Pa nije ni čudo što ga mnogi zvučni intelektualci sa prostora ex Jugoslavije, upoređuju sa B. Raselom (1872-1971), istaknutim engleskim filozofom po kome je osnovan i čuveni Raselov sud. Da je sreće, da se u Bosni za Filipovićevog života osnuje "Filipovićev sud", koji bi se bavio pitanjima zaštite Bosne i njenih građana.

Analizirajući Filipovićeve ideje u knjizi *Kraj bošnjačkih iluzija*, skicirajući pritom naše javno istupanje o istoj, iznosimo ovom prilikom de-

otvorimo pitanje, kako političko-historijski filozofi razumijeti Bosnu i Hercegovinu, znači razumjeti koncept višenacionalne države. To ujedno znači i ne samo razumjeti već i razviti institucije ovog naroda, koji je pod lupom srpsko-crnogorskih i hrvatskih odnosa u posljednja dva stoljeća doživio deset genocida.

Bošnjaci su kao stari europski narod doživjeli genocid!? Realizacija holokausta u BiH i spaljivanje časnog Kur'ana u Europi je jedno od pitanja koje pokreće ova knjiga. Dalje, prof. M. Filipović ovom knjigom otvara mapu puta Bosne, Bošnjaka i drugih naroda u BiH.

Autor znalački otkriva niz iluzija i zabluda bošnjačkih krugova. U tim analizama polazi od kompetentnih do nekompetentnih pojedinaca i njihovih uloga u destrukciji Bosne. On posebno naglašava dugotrajno djelovanje nekompetentnih ljudi, koje razara razum i iskustvo u bošnjačkoj politici.

PROMOCIJA U NOVOM PAZARU

set temeljnih ideja, koje mogu biti od značaja za vođenje šireg razgovora o Filipovićevom životu i radu.

Kretanje i razvoj historijskog duha i historijskog uma, te zasnivanje slobode i svrhovitosti ljudskog bivstvovanja. Ovo je prilika da

Autor iznosi političko-filozofsko gledanje na državu, kao i teme vjere i nacije. Riječ je o jednom novom viđenju političke i društvene ontologije.

Zatim, ukazuje na konkretne uzroke zaostajanja Bosne i Bošnjaka, te

iznosi zablude, posebno analizirajući političke stavove srpskih nacionalista Čosića i Tadića, kao i kritičke stavove prema mladim muslimanima i njihove kauzalne veze.

Sudbina kulture Bošnjaka i njena permanentna marginalizacija kao upitno pitanje žestoke homogenizacije Srba danas.

Lansiranje površnih programa koji stvaraju iluziju, a ustvari potenciraju porobljavanje i poslušnost, što vodi zaostajanju.

Iluzije se stvaraju udaljavanjem od znanosti i filozofije, te nasilje i mržnja od strane velikosrpskih i velikohrvatskih krugova. Posebno je u tom kontekstu paradigmatično prihvatanje partnerstva od pojedinih bošnjačkih predstavnika koji su, posebno onih koji su napravili zločine. U tom smislu izabrati i prihvatiti za partnera zločinca je zločin.

Pristupanjem nacionalnim i političkim temama, te kultura političkog ponašanja.

Profesor Filipović je aktuelne teme iz obične bošnjačke kulture podigao na visoki nivo filozofskog mišljenja.

STRUKTURA DJELA

Šta čitaoci i istraživači mogu noći u novoj Filipovićevoj knjizi? Djelo *Kraj bošnjačkih iluzija*, pored Predgovora (koji je predstavlja metodološku paradigmu kako treba napisati ili kako treba otvoriti problem djela), Uvoda, te biografije i ulomaka iz recenzija prof. dr Envera Halilovića i prof. dr Nijaza Ibrulja, sadrži sljedeće teme: Prvi znaci opakog naroda srpskog nacionalizma; Bošnjaci postaju politički narod i uzimaju odgovornost za budućnost zemlje u svoje ruke; Bošnjački nacionalni program i pitanja očuvanja bosansko-hercegovačke države; Kako je nastala nova bošnjačka politika; Prvi javni pokušaj definiranja strategije bošnjačke politike za očuvanje jedinstva Bosne i Hercegovine, Rađanje muslimanskog (bošnjačkog) političkog pokreta - Nastaje SDA - Stranka demokratske akcije; Put u neizvjesnost; Put u demokratsku budućnost ili propast - Rezultati slobodnih izbora su otvori oba; Prijedlog za izlazak iz Jugoslavije u paketu sa Slovenijom i Hrvatskom; Pokušaj da se ipak izbjegne rat uz ograničene žrtve i realnu nadu u bolju budućnost; Rat je započeo iznenadnom i snažnom srpskom agresijom na cijeloj bosan-

skoj teritoriji; i na kraju autor otvara pitanje možda kao završnu riječ u ovom djelu: Čemu nas može poučiti iskustvo vođenja politike od borbe između političkih interesa i mišljenja do djelovanja oružanom silom.

ZAVRŠNA RIJEČ

Zacijelo, ova knjiga profesora Filipovića otvara niz aktualnih pitanja, koja su od posebnog značaja za razvoj i utemeljenje kritičkog mišljenja u Bosni i Hercegovini, Sandžaku i šire. U svakom slučaju ona je podsticajna za umne i racionalne razgovore o fundamentalnim pitanjima opstanka Bošnjaka i očuvanju identiteta na surovim balkanskim prostorima.

Danas, za filozofa Filipovića, koji obilježava osam i po decenija života i sedam decenija stvaralačkog rada, možemo sa velikom pouzdanošću tvrditi da spada u sam vrh suvremenih svjetskih mislilaca i to onoj najodabranijoj grupi živućih svjetskih filozofa, kojoj pripadaju jedan Habermas, Al Atas, Agneš Heler, Umberto Eko, Ferid Muhić, Bernard Anri Levi, S. Tomović, S. Žižek, Kristli i drugi. S druge strane, ako se u svijetu filozofskog mišljenja velika važnost daje već spomenutom Irgenu Habermasu (1929), koji iza sebe ima jednu vrlo moćnu njemačku i europsku tradiciju mišljenja, te ako uporedimo rezultate filozofskog diskursa, koje su ova dva autora ostvarili, smatramo da je Filipović u daleko težim okolnostima uspio, kao enciklopedist, filozof znanosti, filozof politike i kulture, da ostvari,

objavi, po teškim uvjetima blizu 60 djela, i na tisuće članaka i intervjua koje je u bogatom opusu objavio. Stoga, sa sigurnošću možemo tvrditi da je njegova uloga dominantna na prostorima filozofskog mišljenja ex Jugoslavije. Kojim slučajem da su njegova djela objavljena na njemačkom, engleskom, francuskom, španskom, arapskom, turskom jeziku, zacijelo, Filipović bi bio prva violina filozofskog mišljenja danas. Kao takav, on nam je podario briljantnu knjigu kritičkog mišljenja, koja se čita u jednom dahu. Zato Filipovićeve ideje iz ove knjige zaslužuju da se detaljnije razmatraju i o njima objavljuju kolumne i radovi u časopisima i listovima, i to na prvim stranicama kao što se to događa u recepciji ideja značajnih ličnosti u civilizovanom svijetu. Ovo djelo na relevantan način ukazuje na zblude i razne aporeije političko-filozofskog diskursa, ukazuje na putokaze kako iz njih izaći u ostvarivanju društva slobodne i demokratske Bosne. Ostaje otvoreno, koliko su sposobni oni subjekti da takvu recepciju shvate kao ideju ovog vremena.

Bez obzira na to što je autor duboko zakoračio u devetu deceniju života, on je izuzetno prisutan na mnogim filozofskim i mnogim društvenim skupovima, gdje izlaže svoje umne prosvjetiteljske liberalne ideje u vremenu.

(Ulomak iz besjede na Univerzitetu u Novom Pazaru, 26. marta 2014. g. pred studentima Pedagoško-psihološkog departmana)

KOME TO SMETA PORIJEKLO BOŠNJAKA

Sulejman ALIČKOVIĆ

Bošnjak koji javno govori o svojim korijenima i bavi se istraživanjem procesa islamizacije na prostorima bivše Jugoslavije, ne može se tvrditi da je većina današnjih Bošnjaka muslimana ima srpsko porijeklo. Pojedinci to uporno rade zanemarujući sva dokumenta (deftere, tapije i sve ono što su ostavili Osmanlije). Korijene Bošnjaka možemo jasno pratiti u prvim defterima Osmanskog carstva u raznim poveljama bosanskih vladara, od Kulina Bana pa sve do Kotromanića. Nerazumna je izjava Sjeničanina Saliha Selimovića: «Mojim višegodišnjim istraživanjima relevantnih istorijskih izvora, kao i radom na terenu, došao sam do zaključka da je većina naših muslimana, sada Bošnjaka, srpskog porekla i da su pre islamizacije najčešće bili pravoslavci, mada je bilo i katolika. Islam se prihvatao iz raznih uzroka. Pre svega treba znati da je to bila dominirajuća vera osvajača.»

Da bi Bošnjaci živjeli bez kompleksa, bez strahova, bez frustracija, bez trauma u svojoj vjeri na svojoj zemlji, kao što to žive svi ostali narodi svijeta, moramo se osloboditi određenih slabosti neznanka. Moramo na svaki pamflet koji je uperen protiv nas kao narod dati odgovor, bez obzira odakle to dolazilo. Tako i na izjavu dobitnika Vukove nagrade Saliha Selimovića. Očigledno da njega ne zanimaju relevantni izvori kao što su Osmanski defteri. Služeći se samo onim izvorima koji se već decenijama prepisuju, on ostavlja u zabludu mnoge one koji to vole da pročitaju, naročito iz pera jednog čovjeka koji samo nosi ime Salih. Sta to otkrivaju defteri i koji je njihov značaj za nauku.

Značaj deftera (popisa sumarnih) iz 1455, 1468. god. itd. koji su objavljeni i koji neosporno govore o cjelini Kraljevine Bosne od velike su važnosti za naučnike, naročito Bošnjake. Oni omeđavaju državu Bosnu i u njima možemo vidjeti sistem koji je u njoj vladao. Defteri su potvrda kontinuiteta ove zemlje, koja egzistira u svojim historijskim

granicama. Oni su, s druge strane, stvarni početak naučnog razumijevanja jednog sistema i čini međaš od kojeg počinje zaokret u shvatanju historije ovih naših prostora. Moramo se očigledno zapitati da li će historičari prestati proizvoljno prepisivati jedni od drugih, kada će iz nauke izbaciti mitologiju koja je samo mit naroda, ali ne i historijska istina, kada će neboriva istina, kao sto su defteri, postati za nauku historije obavezujući dokument!? Bez obzira na to koliko se tome suprotstavljale dosadašnje studije i doktorske titule, Sandžak i Bosna nisu bile kolonizirane zemlje od strane Osmanlija, bez obzira na vrhovnu vlast. Kontinuitet zemlje Bosne i Sandžaka u njoj bio je neprekinut ne samo prostorno nego i u narodnom etničkom smislu. Narod koji je zatečen tu je i ostao po historijskom trajanju, kao što je slučaj sa Vlasima. O popisima se ne može raspravljati ili se sporiti, oni su izvoni i autentični. Nasuprot svim defterima, rijetko koji historičar uzima njih kao međaš da bi razotkrio pravu istinu o državi Bosni, Sandžaku i narodu koji je viševjekovno na toj teritoriji. Pojedinci idu dotle da današnje mjesne zajednice pokušavaju prikazati kao veoma važna mjesta u Osmanlijskom carstvu. Sve ovo rade radi dodvoravanja postojećim vlastima ne vodeći nimalo računa o narodu iz čijeg su korpusa. Iako jasno mogu vidjeti da je sjedište kajmakana Sandžakbega uvijek bilo u Sjenici, pa čak se u defteru Sumarni popis Sandžaka i Bosne 1468/69. godine Sjenica pojavljuje kao dio nahije. U originalu: Seniča, gdje su popisana sljedeća sela: Židnić, Gorna Loznik, Vivac, Gonja, Raždagina, Vrhšenica, Mladenovina, Lopize, drugo ime Čajkovina, Čideva, Lukavsko, Dolina Bratovičina, Gorna Brlenica, Gorna Vapa, Dolna Loznik, Uzlob, Dolna Stup, Gorna Stup, Sredna Stup, Duga Polana, Štavna, u originalu Ištavna. Prema tome, može se dešifrovati samo Štavnja ili Štavina kako su to čitali obrađivači deftera iz 1604. godine.

Prema državnom popisu FNR Ju-

goslavije iz 1960. godine, u okolini Sjenice postoji samo selo Štavalj. Pored ovih sela ukubirana su i ostala koja su bila u sastavu dijela nahije Sjenica. Veoma važno je istaći činjenicu da je selo Štavalj bilo samo malo naselje u nahiji Sjenica. Zašto pojedinci žele prikazati to u nekakvom drugom svjetlu i bezuspješno zaobići činjenicu, to ostavljamo njima na razmišljanje i na savjest. Historijska činjenica to ne potvrđuje niti ima bilo kakvih dokaza o tome. Ne može se današnja mjesna zajednica stavljati u nekakav kontekst veće važnosti od svih ostalih sela u nahiji Sjenica. Jednostavno se ne može preskočiti 400 godna i odjedanput nas dovesti u 1912. godinu kada je započela okupacija Sandžaka od strane kraljevine Srbije. Mnogi historičari ne razlikuju ni populaciju Vlašku od Srpske, i tako negirajući Vlahe kao etničku zajednicu, dodajući im epitet stočara, što oni i jesu bili, ali kao socijalna struktura a nikako kao etnička grupa naroda. Poznato je da je izvorno etničko porijeklo Vlaha romano-vlaško i arbanaško, tu nema diskusije. Kako se mogu negirati dokumenti koji o tome govore: Dušanov zakonik, Osmanlijski defteri (sumarni popisi). Neoborive su činjenice da su Vlasi čak imali i velike povlastice u samom Osmanlijskom carstvu, njihove vođe starješine, vojvode, knezovi i primičuri uživali su baštine, oslobođeni svih poreza. Samo jedan uslov su morali ispunjavati, a to je da su morali ratovati zajedno sa spahijama. Tako da je njihov udio u osmanlijskoj vojsci bio veoma značajan. Prosto je zapanjujuće za nauku da pojedinci, pišući o Sjenici, dovode je u vezu sa Strmcom, negirajući tako postojanje Sjenice i negirajući sve Osmanlijske deftere, ili možda ti pojedinci nikada nisu pročitali ni jedan defter. Govoreći o vjerskom opredjeljenju, spominju se samo hrišćani, iako u defterima stoje i tada dvije konfesije pored hrišćana i kristjani, sledbenici bosanske crkve, sve se ovo namjerno zaobilazi i prećutkuje ne bi li pobijedila ni na čemu zasnovana teza «kad smo mi došli, nije bilo nikog». Nije tačna

tvrdnja da samo onaj koji prihvati islam dobija privilegije, defteri tu tvrdnju pobijaju. Tako da u defteru Sandžak Bosne iz 1465/68. na strani 85, stoji da se oduzimaju prava timara muslimanu i da su dodijeljena nemuslimanu. Sav ovaj timar i selo Gorna Vratnica upisano gore na drugom listu, sa one strane, u ruci su Brajaka Podrpana. Mehmed-beg nije bio dosljedan službe, tako da se carska vlast odlučila da selo Gorna Vratnica i selo Izgošta u nahiji Bobovac, carskom naredbom, vrate Brajaku. Pisano 17. džumada II 881. godine, u Edrini.

Posebno se moramo osvrnuti na pojam MUSELIMI iz prostog razloga što u našoj historiografiji meselime smatraju poluvojničkim redom. Vidjet ćemo da se u defterima jasno vidi da su to radne jedinice ažurirane za tačno određene poslove i za takav posao su oslobođene svih namesta. Tačno je da su u 14. i 15. vijeku to bile i redovne vojne jedinice koje su kasnije uvedene i kao policijske snage i to pretežno na granicama zemlje za poslove odbrane granica ili akcija protiv upada odmetnika i hajduka. Obično nisu bili muslimani, pa tako ni vojnički sloj nije bio isključivo islamske vjere. Sa ovim pada u vodu teza da su Bošca nemuslimani prihvatili islam zbog nekih privilegija. Na početku vladavine Osman-skog carstva na našim prostorima muselimi su poznati kao regularna vojska i bili su stalno angažirani u ratnim pohodima. Oni su bili autohtono stanovništvo, Bošnjaci, i u ovo vrijeme nemuslimani, što je sasvim prirodno. Bošnjaci u to vrijeme nisu

mogli biti pravoslavci, jer u to vrijeme pravoslavlja u Bosni nije bilo. Zna se da su bili ili krstjani ili hrišćani. Očigledno da ono što je najvjerodostojnije i najtačnije u historiji Bošnjaka one koji žele da promovišu sebe kao dobrog Srbina ne zanima, oni gledaju da se uklope u ono što je pisano samo od strane srpskih historičara.

Defteri mogu samo pomoći da dopremo do stvarne historijske istine i o našoj srednjovjekovnoj državi i novoj državi osvajača, za razliku od naših predhodnih historičara, koji su mogli samo nagađati o nekom političkim i društvenim pojavama na našoj teritoriji. Mnogo toga je napisano paušalno, na osnovu svojih ličnih osjećaja i mnogo češće simpatija ili vlastitih kolektivnih fobija u koje se tako uklapa i sve ono što Salih Selimović priča i piše. Ne postoji Bošnjak koji slavi Savin dan i to je čista izmišljotina opet u prilog koncepta koji je odavno zacrtan: «sve su to Srbi». Kao što je uvijek izmišljano, i danas se radi to isto. Izmišlja se neka imaginarna historija njihovih «naroda» pod Turcima. Ako se želi objektivna historija, onda se moraju prihvatiti katasterski ili tapijski popisi svih vrsta, jer oni upravo spadaju u prvu kategoriju izvora. U samim defterima možemo otkriti da za pripadnike bosanske crkve redovno se kaže krstjani, dok za pripadnike druge vjere stoji samo hrišćani, ni katolici ni pravoslavci. Sve ostalo je samo prazna priča i samo mudrovanje u negativnom smislu. Poznato je da je pod uticajem srpskih historičara nametnuto ime «bogomili».

Vjerovatno je smetalo historisko ime Dobri Bošnjani. Pokušavajući da i paganske običaje prisvoji kao srpske, očigledano je da Selim Selimović jasno gazi utabani put svetoslavlja. Može on biti šta hoće, kao i svi oni koji su na tom putu, ali ne može širiti lažnu propagandu radi nekih svoj privilegija. Čitav ovaj fenomen, u svojoj čuvenoj pjesmi *Pjesma Bošnjaku*, koju je objavio list „Bošnjak“ 02.07.1891. godine, opisao je i Safvet-beg Bašagić riječima:

*„Znaš Bošnjaje, nije davno bilo,
Sveg' mi sv'jeta nema petnaest ljeta,
Kad u našoj Bosni ponositoj,
I junačkoj zemlji Hercegovoj,
Od Trebinja do Brodskih vrata,
Nije bilo Srba ni Hrvata.
A danas se kroz svoje hire,
Oba stranca ko u svome šire.
Oba su nas gosta saletila,
Da nam otmu najsvetije blago,
Naše ime ponosno i drago.“*

LITERATURA

1. Izvor: Novopazerski Zbornik, 32 broj, str. 39. Štavaljska sela u Turskom popisu 1604 2. Sumarni popis Sandžak-Bosna iz 1468/69 god, str.16, 18, 24, 31. (Ahmed S. Aličić)
3. Dušanov Zakonik 1349-1335 god, član 85, popis stanovništva.

REFLEKSI OSMANLIJSKE KNJIŽEVNOSTI NA SANDŽAČKOBOŠNJAČKU KNJIZEVNOST

U ovom radu se razmatraju korelativni odnosi osmanlijske književnosti u odnosu na bošnjačku i sandžačkobošnjačku književnost u dijahronoj i sinhronoj perspektivi, u sva tri osnovna razvojna luka ovih književnosti u periodu osmanlijskog prisustva na bošnjačkom domovinskom prostoru i njegovim obrisi u novijoj i savremenoj književnoj produkciji obeju literarnih tradicija.

Ključne riječi: osmanska književnost, bošnjačka književnost, sandžačkobošnjačka književnost, divanska književnost, alhamijado književnost, usmena književnost.

UVOD

Osmanlijska ili u širim naučnim i drugim krugovima poznatija kao divanska književnost obuhvaća više od pet vijekova literarne tradicije islamom produhovljenog književnog stvaralaštva primarno na upravnom području islamskog halifata i sultanata, a sekundarno na svim teritorijama koje su u direktnoj ili indirektnoj konekciji sa ovim duhovnim svjetonazorom. Zlatni period osmanske književne tradicije traje do prevage tanzimatskih reformističkih zahvata započetih za vrijeme sultana Mahmuda II a okončanih u periodu Abdul Hamida II, iako refleksi ovog stvaralaštva traju skoro do uspostave novoturske književnosti i rađanja nacionalne turske države. Ova književna tradicija nastajala na tri najznačajnija orijentalna jezika (arapski, turski, perzijski) sa donekle preinačenim formativnim obrascima arapskog i perzijskog književnog kanona utjecala je na razvoj skoro svih nacionalnih književnih tradicija naroda koji su duži ili kraći period potpadali pod osmanlijsku upravnu vlast i prožimali se sa orijentalno-islamskim kulturno-civilizacijskim kodom življenja. Kod balkanskih naroda koji su prihvatili islamsku dogmatiku i postali dio muslimanskog ummeta, poput Bošnjaka, Albanaca i Pomaka, obzirom na težnju Osmanlija na društvenu podjelu naroda pod njihovom upravom prema šerijatskom pravilu darul-islam (muslimani) i darul-harb (nemuslimani), uvezanost sa osmanskom književnošću biva direktnija i oni, suštinski, preuzimaju obrazac divanskog i sva-

kog drugog književnog izričaja integrirajući se na taj način u ukupnu osmanlijsku interliterarnu tradiciju, uz koju naravno njeguju i neke posebnosti svog individualnog umjetničkog senzibiliteta. Drugi narodi Balkana pod osmanlijskom upravnom vlašću, koji zadržavaju svoju konfesionalnu pripadnost ortodoksnoj ili katoličkoj crkvi (Srbi, Crnogorci, Bugari, Grci, Makedonci, te u nešto manjoj mjeri Hrvati i Slovenci), dijelove svoje literarne tradicije, naročito profanog karaktera, preuzimaju iz osmanlijskog književno-umjetničkog obrasca u procesu interkulturalnih dodira, prožimanja i preinačenja literarnog kanona uvjetovanih društveno-političkim prilikama datog trenutka.

Bošnjačka književnost prije Osmanlija razvijala se u duhu bosanskog srednjovjekovlja i u dominaciji bogumilske kulture, gdje se, pored administrativnih tekstova, pojavljuju izuzetni lirski sadržaji na stećanskim zapisima jedinstveni u svjetskog baštini lapidarne literature. Nakon dolaska Osmanlija, ova literarna tradicija razvija se u tri pravca: usmena književnost, divanska književnost i alhamijado literatura. Sva tri toka bošnjačke književnosti u osmanskom periodu razvijala su se pod direktnim utjecajem osmanlijske kulture i civilizacije koja je tolerirala i naslage slavensko-ilirskog identitetskog tkiva Bošnjaka, osobice kod usmenog književnog izričaja, gdje se je na svim nivoima dogodila sinteza slavenskih tematsko-motivskih jedinica i osmanlijskih formi što je izrodilo autentične žanrove bošnjačke usmene književnosti: sevdalinku (nastala od turkusu pjesme) epsku pjesmu (nastala od osmanlijskog destana) te hikaju i druge žanrove usmene proze direktno interpolirane iz osmanlijske usmene književnosti.

Kao svojevrsan podsistem bošnjačke književnosti razvija se sandžačkobošnjačka književnost kao poluautonomna literarna tradicija omeđena historijskim prostorom Novopazarskog sandžaka i uvjetovana osnovnim tokom razvoja bošnjačke književnosti i književnih tradicija iz neposrednog okruženja (albanske, srpske i crnogorske literarne tradicije). Sandžačkobošnjačka

književnost u periodu osmanlijskog prisustva na domovinskom prostoru Bošnjaka (Bosna i Hercegovina i Sandžak) prati sve razvojne putove bošnjačke književnosti djelujući kao njezin integralni dio. Nakon 1878. godine i Austro-Ugarske okupacije Bosne i Hercegovine, ova književna tradicija, obzirom na svoj ostanak u Osmanlijskom carstvu, sve do 1912. godine ostaje u direktnim vezama sa osmanlijskom književnošću, dok bosanskohercegovačka bošnjačka književnost doživljava preobražaj sa orijentalno-islamskog na zapadno-evropski civilizacijski i književni kod, što je podrazumijevalo prihvatanje svih poetičkih, žanrovskih i drugih dostignuća zapadnog književnog kanona. Nakon stvaranja Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije i konačnog odlaska Osmanlija sa Balkana i sandžačkobošnjačka književna tradicija polahko preuzima uzuse novog književnog izričaja, ali i razvija osobne literarne vrijednosti koje dijelom potpadaju pod refleksu osmanlijske kulture i civilizacije a dijelom kao produkt sumarnog bošnjačkog i južnoslavenskog književnog izričaja.

Refleksi osmanlijske književnosti na savremenu bošnjačku i sandžačkobošnjačku književnost također razvijaju se u nekoliko primarnih pravaca uvjetovanih društvenim i historijskim isprepletanostima ovih književnih tradicija koje su vlastitim preobražajima nastavile živjeti nakon pada hilafeta i sultanata, ukoliko uzmemo u obzir da su direktni baštinici osmanlijske kulture i civilizacije i savremena turska književnosti i savremena bošnjačka literarna tradicija. Jedan krak tih preplitanja jeste sveukupno prisustvo osmanlijske i turske teme sa svim svojim modalitetima u savremenoj bošnjačkoj i sandžačkobošnjačkoj literaturi, a drugi je postojanje i prisustvo kruga bošnjačkih i sandžačkobošnjačkih pisaca u savremenoj turskoj književnosti koji nastaje usljed migracijskih kretanja bošnjačkog naroda u pravcu Turske skoro cijeli dvadeseti vijek, što dovodi do rađanja autentičnih poetika svojstvenih samo autorima tog kruga koje se u najvećoj mjeri zasnivaju na dostignućima bošnjačkog novohistorijskog romana i literarnim modeliranjima ne

presahle muhadžirske teme, naročito savremene sandžačkobošnjačke književnosti.

RAZINA USMENE KNJIŽEVNOSTI

Na razini usmenog stvaralaštva utjecaji i refleksi osmanlijske duhovnosti na bošnjačku književnost lahko su uočljivi, obzirom na uokvirenost građe, njeno zapisivanje, obilje teorijske, književnohistorijske i istraživačke literature, te niza svjedočanstava kako historičara i hroničara osmanlijskog perioda tako i kasnijih vremenskih odrednica koje traju sve do današnjih dana. U literaturi nailazimo na konkretne podatke utjecaja osmanlijske usmene književnosti na modele nastanka bošnjačkih usmenih epskih i lirskih formi, ali i društveno-političke i druge vidove angažiranosti ovakvog pjesništva, naročito epskog, što objašnjava masovnost, rasprostranjenost, slojevitost i dominantnost ove poezije kod muslimanskih balkanskih naroda u odnosu na nemuslimanske narode tog perioda.

Bošnjačku slavensko-ilirsku podlogu epskog pjesništva donekle naslijeđenu od grčkih rapsoda konačno je modelirao osmanlijski destan pod utjecajem koga nastaju bošnjačke epske pjesme karakterističnog tematsko-motivskog ishodišta, melodijskog napjeva i muzikalne pratnje. Izvorna forma perzijskog epskog usmenog pjesništva, destan je u osmanlijskoj usmenoj književnosti proživio određene preinake da bi konačno u bošnjačkoj epskoj pjesmi izgubio strofovanu katrensku formu i metričku rimu, dobijajući varijabilnu slogovnu ujednačenost sa deseteračkom dominantnošću. Izvođenje bošnjačkih epskih pjesama uz gusle, žičani instrument istočnjačkog porijekla, koji na prostore Balkana došao posredstvom Osmanlija i postao izraziti marker nacionalnog identiteta i kulture bošnjačkog, albanskog, srpskog i crnogorskog naroda, sa posebnom autentičnom melodijom mirnijeg tonaliteta u odnosu na guslanje susjednih naroda, također je odraz utjecaja orijentalno-islamske duhovnosti na ovu kulturu.

Đenana Buturović u osmanskim izvorima pronalazi svjedočanstva o postojanju bošnjačke epske poezije još pred kraj XV vijeka, naročito kod bošnjačkog askera u osmanskoj ordinaciji, gdje je takva pjesma korišćenja u propagandne svrhe i za uzdizanje morala vojske. Ista autorica također bilježi da je bošnjačka epska tradicija utjecala na turskoosmanske hroničare, pjesnike i znanstvenike, poput Ibn Kemala, koji sedmu knjigu svoje poznate *Historije dinastije Osmana* posvjećuje gazijskim podvizima Gurz Iliyasa ili Alije Đerzeleza, divanskog

pjesnika iz XVII vijeka Esirija, historičara Pečeviju i putopisca Evliju Čelebiju. (Buturović: 5-12)

Odnos historijskih ličnosti i epskih likova u bošnjačkoj epskoj poeziji također je reflektiran osmanlijskim svjetovno-sakralnim kanonom. Tako recimo najstariji i najrasprostranjeniji bošnjačkih epski lik Alija Đerzelez odgovara historijskoj ličnosti Gurz Iliyasa, glasovitom gaziji iz Rumelelijskog vilajeta iz šesnaestog vijeka, porijeklom iz Bosne, koji pored bošnjačke ulazi u albansku i kao lik neprijatelja u srpsku i crnogorsku epsku poeziju. Pored Alije Đerzeleza, među značajnije osmanlijske historijske ličnosti koje ulaze u bošnjačku epiku ubrajaju se još i Ali-beg Mihailoglu, Malkoč-beg (Bali-beg) i Čuprilić-beg ili historijska ličnost Fazil Mustafa Koprulu.

Bošnjačka usmena lirski pjesma – sevdalinka, balada i romansa – također je nastala i razvijala se pod utjecajem osmanlijske duhovnosti. Sevdalinka je specifičan izraz bošnjačke spritualnosti, po svojoj definiciji bošnjačka gradska ljubavna pjesma, a po genezi istočno-slavenska lirski tvorevina nastala po uzoru na osmanlijsku melanholično ljubavnu pjesmu *turkisi*, obogaćena koloritom bošnjačke balkanske atmosfere i pejzaža i produhovljena islamskim shvaćanjem života, sa prefinjenom dozom ljubavne čežnje i uzdisanja, i nikada ne prenačlašenom otvorenosti erotskog čina kakav je slučaj u zapadnoevropskoj literaturi. Jedan od najstarijih spomena bošnjačke sevdalinke s kraja XV vijeka (1470-1474) navodi Munib Maglajić, pozivajući se na hrvatskog pjesnika Luku Botića, koji prevodi spise mljetačkog kneza o događaju koji je uzburio Kliski sandžak i splitski pazar, a tiče se zabranjene ljubavi muslimanskog mladića Adila i hrišćanke Mare Vornić. Botić također prepjeva izgubljeni original usmenog deseteračkog spjeva, koji je, prema Maglajiću, prilično vjeran originalu, te skladno tome Adila iz Klisa smatra prvim poznatim bošnjačkim pjesnikom sevdalinke a njegovu turku/sevdalinku *U turčina đul vodica slatko miriše se* prvom zapisanom bošnjačkom lirskom pjesmom. (Maglajić: 503-508) Na sličan način i istovjetnim refleksijama osmanske usmene književnosti nastala je i bošnjačka epsko-lirski pjesma balada koja, nakon bilježenja i planetarnog uspjeha *Žalosne pjesne o nesretnoj Asanaginici* u knjizi *Viaggio in Dalmacia 1774*. godine, biva pokretač općeg interesiranja za balkansku usmenu poeziju i samim tim glavni promidžbeni brend ovih literatura koje je žele predstaviti kao isključivo svoju baštinu, naročito sakupljači i proučavaoci srpskog i crnogorskog

kulturnog nasljeđa. Međutim, druge bošnjačke balade, poput *Braće Morića*, *Omera i Merime* i *Hivzi-bega Đumišića*, pored višeslojnog identitetskog poistovjećivanja islamskom duhovnošću, bošnjačkom tradicijom i običajima, svjedoče o autentičnosti baladesknog žanra u bošnjačkoj usmenoj književnosti nastalog na supstratnim utjecajima osmanlijske literature. Također i usmena romansa, kao šaljiva pjesma, samom svojom sadržinom – recimo *Pošetale pašine kokške* – nedvojbeno upućuje na isti zaključak.

Kao dio bošnjačke književnosti sa izraslim podsystemom, usmena sandžačkobošnjačka književnost baštini jednu od najrazvijenijih epskih tradicija na Balkanu, iako ni lirika ne zaostaje mnogo za takvom epskom tradicijom. Dominantnost epike uvjetovana je geostrateškim položajem ovog područja, načinom življenja i serhatlijskim običajima kakvi se još susreću u jezgri bošnjačke epske tradicije u Bosanskoj krajini, odakle i sandžačkobošnjačka epika crpi tematsko-motivske jedinice. Obzirom da većina velikih epskih pjevača starijeg perioda dolazi iz južnog Sandžaka, koji je u mnogo čemu bio naslonjen na Hercegovački sandžak, mišljenja smo da i ovaj žanr sandžačkobošnjačke usmene poezije dolazi iz Hercegovine, odakle su ga putujući pjevači prenijeli najprije na teritorij južnog Sandžaka, gdje je nastala i svojevrsna škola epskog pjevanja čiji je vrhunac dosegnut za vrijeme magijskog pjevača i pripovjedača Ćor Husa Husovića. Zahvaljujući toj poznatoj i priznatoj školi epskog pjevanja u kojoj su se vještine prenosile s koljena na koljeno, odnosno s pjevača na pjevača, sa bihorskih na peštarska i komaranska sijela, iz nikšićkih, kolašinskih, bjelopoljskih, beranskih i rožajskih hanova u pazarske, sjeničke, prijepoljske i pribojske hanove i karavansaraje tradicija epskog pjevanja u sandžačkobošnjačkoj književnosti živjela je intenzivno sve do druge polovice dvadesetog vijeka pa i danas u manjem intenzitetu, što se također može kazati i za estetsku kvalitetu, egzistira u Sandžaku. U lancu poznatih epskih pjevača koji kreće od Ćor Husa Husovića najznačajniji je Avdo Međedović iz Bijelog Polja čiji ep *Ženidba Smailagić Meha*, predstavlja vrhunac svjetskog usmenog pjesništva. Bošnjačka epika čije je ishodište Bosanska krajina, a koja se preko Hercegovine proteže i na Sandžak gdje poprima određene karakteristike sandžačke epske škole, prije svega u tehnikama pjevanja i leksičkim karakteristikama sandžačke varijante bosanskoga jezika, najvjerovatnije zbog te svoje dominantnosti utječe i na razvoj albanske usmene epike, o

čemu svjedoči prisustvo jednog od najstarijih bošnjačkih epskih junaka Alije Đerzeleza u albanskoj epici, a koje je tamo moglo doći isključivo preko Sandžaka i sandžačkih epskih pjevača.

Prefinjenost bošnjačke usmene lirike osobito sevdalinke zahtijeva određene društvene preduvjete koji se najviše odnose na vrijeme nastanka i razvoja ove poezije, a koji bi se u najkraćem mogli svesti na nužnost postojanja i mirnodopskog egzistiranja naprednijih urbanih centara smještenih duboko u unutrašnjost države, neopterećenih svakodnevnim pograničnim i prekograničnim previranjima gdje su oružje na dohvatu ruke i odlasci u vojne nezacjeljenih rana svakodnevnica. Suprotno tome, sevdalinka je nastajala u onim mjestima dovoljno udaljenim od tog serhatlijskog načina života gdje se je imalo vremena prohodati mahalskim tijesnim sokacima i noći provoditi pod pendžerima svog ašika. Među dominantnijim sandžačko-bošnjačkim centrima sevdalinke jesu pljevaljski i plavsko-gusinjski kraj. Pljevlja ili Taslidža, kao dugogodišnji centar Hercegovačkog sandžaka, a zatim i vjerski, prosvjetni i kulturni Novopazarskog sandžaka i u genezi stanovništva i u svom specifičnom kulturnom kodu i mentalitetu od svih sandžačkih gradova najtješnje su povezana sa bosanskohercegovačkim urbanim sredinama i centrima ne samo usmene lirike već svih elemenata prefinjenosti kulture življenja tog dijela bošnjačkog životnog prostora, što je dovodilo do sublimacije, preslikavanja ili daljeg razvijanja određenih tema i motiva bosanskohercegovačke sevdalinke u koju se ugrađuju i lokalna obilježja pljevaljskog kraja tako da nastaje specifičan krug pjesama sa izrazito naglašenim motivskim čvorištima taslidžskog mikrosvijeta o čemu svjedoče i danas popularne sevdalinke u kojima su dominantne teme Taslidža, Moćevac, Mosluk, Džan mahala i druge pljevaljske mahale i sokaci, odnosno kolektivni (taslidžski momci, taslidžske djevojke, taslidžska gospoda...) i individualni (Mirковиća Magda) lirski subjekti i ličnosti ovoga kraja.

Za razliku od pljevaljskog lirske kruga plavsko-gusinjski korpus usmene lirike se ne proteže u onom rastegljivom dijahronom rasponu od nekoliko stoljeća, već se najvećim dijelom temporalno veže, kada je riječ o autentičnim plavsko-gusinjskim pjesmama, neposredno prije, za i poslije života Ali-paše Gusinjskog i njegovog snažnog aktivnog utjecaja na kreiranje društvenih prilika i korelativnih odnosa triju teritorijalno-administrativnih cjelina: Novopazarskog sandžaka, Kosovskog vilajeta i Kra-

ljevine Crne Gore u onim turbulencijama koje su uvjetovane prekomponiranjem ravnoteže svjetskih sila na Balkanu s težištem na Berlinski kongres 1878. godine i refleksijama tih pomjeranja na ovu regiju (*Tanko poju gusinjske djevojke, Sanak snila Mujagina ljubava, Gusinje se iz temelja ljulja, Izvor voda izvirala, Knjigu pišu gusinjske djevojke, Razvili se alajli bajraci...*).

Razina divanske književnosti

Na razini divanske književnosti uočljiv je direktan utjecaj osmanske kulture i civilizacije na bošnjački narod i njegovu duhovnost. Obzirom da Osmanlijama smatramo sve narode koji su tijekom postojanja ove države bili njezin sastavni dio i doprinijeli sveukupnom njenom razvitku, onda udio bošnjačke književnosti u kvantitativnom i kvalitativnom smislu svrstava se u najveće dioničare, obzirom da proučavaoci ovog dijela bošnjačke književnosti navode više stotina bošnjačkih autora zapaženih stvaralaca u svim žanrovima ove literature, pa čak i onih velikana divanske poezije koji se smatraju reformatorima i uspostavljajima kanona i noviteta u određenim metodskim, formativnim, motivskim, tematskim, poetičkim i versifikacijskim zakonomjernostima i posebnostima ove literature, poput Sabita Alaudina Užičanina i drugih. Kako su Bosna i Hercegovina i Sandžak u naznačenom periodu bili jedinstven teritorijalni, administrativni, upravni i kulturni prostor sa dominantnim bošnjačko-muslimanskim stanovništvom tako se i njihova književnost na svim razinama doživljavala jednom, nedjeljivom i jedinstvenom cjelinom. Neki autori su dio svog života i književnog stvaralaštva vezivali za Sandžak a drugi za Bosnu, i obratno (takav je slučaj sa pojedinim pjesnicima divanske poezije), dok su drugi vodili porijeklo iz Bosne i Sandžaka a životni vijek i pjesničku afirmaciju doživljavali u Istanbulu i ostalim istočnim centrima Osmanlijskog carstva, da bi se pretkraj života vratili u zavičaj. Razlog što danas znamo mnogo više o bošnjačkim divanskim autorima iz Bosne nego iz Sandžaka leži u činjenici da sandžački divanski pjesnici nisu, kao uostalom i svi sandžački književnici, zbog nepostojanja institucija koje bi se bavile njima, proučavani i da su istraživači ovog perioda, mahom iz sarajevskog naučnog i kulturnog kruga, bili zaokupljeni sabiranjem, istraživanjem i prikupljanjem ogromnog pjesničkog blaga divanskih pjesnika sa bosansko-hercegovačkog prostora tako da opterećeni obimom tog posla nisu imali prilike posvetiti se bilo kakvom ozbiljnijem radu na istraživanju književnog nasljeđa sandžačkih Bošnjaka već su samo usputno i u situacijama kada

bi naišli na nekog od takvih autora pribilježili ili ne pribilježili njegovo postojanje, kao što je slučaj sa novopazarskim divanskim pjesnikom iz XVII vijeka Ahmed Gurbi-babom, iz čijeg su divana na bosanski jezik prevedeni tek fragmenti pjesama. U posljednje vrijeme javljaju se samoinicijativni i sporadični slučajevi bavljenja sandžačko-bošnjačkim divanskim pjesništvom manje ili više specijaliziranih istraživača ponukanih vlastitim porivom i ličnim razlozima čiji je rezultat upoznavanje nas samih sa našim književnim blagom, poput *Pjesama ljubavi i zahvalnosti prema Stvoritelju Davuda Ganije, Askname Ahmeda Valija Novopazarca i Gazela Ahmeda Hatemija Bjelopoljaka*. Pored spomenutih, poznatiji su i sljedeći autori iz ovog perioda: Jahja Taslidžali Dukađin Žade, Osman Sehdi Kadi Zade, Arsi Čaki Muhamed, Nimeti, Hušui, Mehamed Emin Serdarević Pazarli, Hadži Hilmi Taslidžak i dr.

RAZINA ALHAMIJADO LITERATURE

Bošnjačka alhamijado literatura pisana arebičkim pismom i na bosanskoj jeziku nastala je po uzoru na andaluzijsku *aljamijado književnost*, pogotovu iz treće faze ove literature nakon 1614. godine i protjerivanja Maura od strane španjolskih krstaša na afrički kontinent, osobice tunišku oblast, gdje donose svoje kulturu i civilizacijska dostignuća i odakle se rasprostire diljem islamskog svijeta i postaje uzus književnog stvaralaštva na maternjim jezicima skoro svih neorijentalnih naroda koji ulaze u sastav halifata i sultanata. Tako se u balkanskim književnostima susreće u bugarskoj, grčkoj, albanskoj i bošnjačkoj nacionalnoj književnosti, dok je po prirodi stvari najfrekventnija u posljednje dvije. Bošnjačka alhamijado književnost čak i žanrove usvaja iz osmanske divanske literature, tako su najfrekventniji njezini žanrovi ilahija, kasida, arzuhal i ašiklike izvedeni iz temeljnih divanskih žanrova, munadžata, nata, fahrije i gazela, dok i svi drugi prisutni žanrovi s većim ili manjim preinakama vuku genezu upravo iz te literature.

Preživjeli tekstovi sandžačko-bošnjačke alhamijado literature svjedoče o izuzetnoj razvijenosti ove književnosti u Sandžaku kako u onom stvaralačkom dijelu

tako i u perceptivnom, jer pored originalnih djela Bošnjaka Sandžaka u seharama i porodičnim bibliotekama uglednijih i tradicionalno nauči privrženijih porodica može se još uvijek pronaći po koji arebički prijepis popularnih stihova moralno-didaktičke sadržine, dok će vam pojedini stariji ljudi bez posebnog povoda i u skoro svakoj prilici izrecitirati stihove iz spjeva *Abdija Jusuf-bega Cengića* ili buntovnih pjesama i budnica *Abdulvehaba Žepčevića Ilhamije*. U tom segmentu književnog stvaralaštva sandžačkobošnjačka alhamijado literatura djeluje konzervativnije od ostataka bošnjačke alhamijado književnosti, jer dok u bosanskoj alhamijado književnosti pored dominantnih moralno-didaktičkih, socijalnih, buntovnih i pobožnih tekstova postoje i ljubavni pa čak i par opscenih tekstova (primjerice *Ramo i Salih*), u sandžačkobošnjačkoj alhamijado književnosti nailazimo samo na pobožne, moralno-didaktičke i oštre buntovne tekstove kroz koje se prelijevaju kritike lokalne zajednice i šireg društva pa čak promišlja o geostrateškim i geopolitičkim prilikama u regionu (Mula Sulejman Tabaković, *Divan*). Dominantnost sandžačkobošnjačke književnosti u odnosu na cjelinu bošnjačke književnosti kada su u pitanju dostignuća alhamijado literature jeste uspostava i razvijanje žanra *mevluda*, pobožnog spjeva koji tretira životopis posljednjeg Božijeg poslanika Muhameda, s.a.v.s., jer taj žanr iz usko osmanlijske književnosti prvi promovira Nikšićanin Salih Gašević 1879. godine za vrijeme kajmakovanja u Šahovićima, odnosno Donjokolašinskoj kazi po urneku na rođonačelnika ovog žanra Sulejmana Čelebija iz Burse. Početkom dvadesetog vijeka (1911) mevlud izdaje i muderis Novopazarske medrese Arif Brkanić Sarajlija. Nakon Gaševića i Sarajlije, mevlud postaje omiljeni žanr u bošnjačkoj književnosti i stalni izazov pjesnika, tako da isti pišu Safvet-beg Bašagić, Musa Ćazim Ćatić, Ešref Kovačević, Rešad Kadić, Omer Koničanin, Vehbija Hodžić i mnogi drugi, a sa druge strane taj nabožni spjev postaje sastavni dio bošnjačko-muslimanskog obredoslovlja i u trenutku komunističkog

nasrtaja na vjerski identitet Bošnjaka, usljed svoje popularnosti i rasprostranjenosti, jedan od posljednjih stubova zaštite dostojanstva vjere i vjernika.

Posebnost sandžačkobošnjačke alhamijado literature jeste i u tome što razvija dvosmjernu interliterarnu korelaciju sa albanskom alhamijado književnošću. Tako da će se često sresti motivi, teme, prijepisi i prijevodi bošnjačkih alhamijado tekstova na albanskom jeziku, ili će pjesnici, provodeći jedan dio svog naukovanja u albanskim medresama i tekijama, neke od svojih pjesama pored bosanskog i orijentalnih jezika pisati i na albanskom jeziku.

Među znamenite sandžačkobošnjačke alhamijado pjesnike spadaju hafiz Salih Gašević, Ibrahim Pačariz Biočak, Mula Sulejman Tabaković, Arif Brkanić Sarajlija, Nazif-ef. Šušević.

RAZINA SAVREMENIH ODNOSA

Nakon 1878. godine i odlaska Osmanlija iz Bosne i Hercegovine, odnosno 1912. iz Novopazarskog sandžaka, prestaju direktne progresivne konekcije bošnjačke i osmanske literature, iako bogato kulturalno nasljeđe obavezuje na književnohistorijski i teorijski pristup ovim viševjekovnim korelacijama. Međutim, refleksi poznoosmanlijske i novoturske književnosti na bošnjačku i sandžačkobošnjačku literaturu kojim od naznačenih godina prevladava zapodnoevropski književni i kulturno-civilizacijski kod ne prestaju, već se modeliraju u neku vrstu balansirane vrijednosti između *ala turka* i *ala franka* životnog principa i kreću od direktnih utjecaja novijih turskih pisaca na prve generacije savremenih bošnjačkih autora – gdje su od posebne važnosti recimo orijentalno-duhovna tradicija na formiranje poetike rođonačelnika savremene bošnjačke poezije, drame i književne kritike Safvet-bega Bašagića, utjecaj Teufka Fikreta na modernizam Muse Ćazima Ćatića, te istanbulska senitmentalistička strujanja na Abdurezaka Hivzija Bjelevca – preko ishodišne tematsko-motivske podloge sandžačkobošnjačke komitske poezije do neiscrpne osmanske, turske i muhadžerske teme kod skoro svih savremenih bošnjačkih autora. Navest ćemo samo neka značajnija djela bošnjačkih i sandžačkobošnjačkih autora sa dominantnom turskom temom: romani *Carska vojska* i *Konak Ćamila Sijarića*, *Tuđe gnijezdo* i *Crnoturci* Huseina Bašića, *Uhode*, *Pobune* i *Hodža Strah Derviša Sušića*, *Gusinjska godina* Zuvdije Hodžića, *Gazi Husrev-beg* i *Gazi Isa-beg* Hazima Akmadžića, *Opet ćemo se vidjeti ispod crvene jabuke – roman o sultanu Fatihu*, *Bošnjacima* i *Bosni* Isnama Taljića, *San Hasana Nazira* Mirsada Sijarića, *Vrtlog*

i *Mutne vode Vardara* Muhameda Mušića, *Muhadžeri* Šefkije Borančića i dr.

Posebnost odnosa ovih dviju književnosti čini turski krug bošnjačkih pisaca formiran usljed stogodišnjih migracija bošnjačkog stanovništva prema ovoj državi. Specifičnost ovog kruga autora pored bilingvizma, jeste i pisanje na maternjem odnosno turskom jeziku. Tako sandžačkobošnjački pisci ovog kruga uglavnom pišu na maternjem jeziku i drže se vidokruga zavičajnih tema, kao što će Meho Ćorović svoju izrazito realistički koncipirane novohistorijsku sagu o Sandžaku u turbulentom vremenu prijeloma kulturnocivilizacijskih kodova, naročito 1912. godine i nakon nje, *Hronika jednog odžaka*, prikazati kroz romanesknu pripovijest o jednom od historijski značajnijih ličnosti sandžačkobošnjačkog begovata. Ili, Bećir Redžović Bajraktar vlastito svjedočanstvo o muhadžerskoj sudbini dati kroz zrcalo realistički zasnovane biografskog karaktera *Od Biševa u Sandžaku do seobe u Tursku*. Sa druge strane, pripadnici druge i treće generacije bošnjačkih pisaca ovog kruga u potpunosti će se ifiltrirati u savremene turske književne tokove, ali također neće zaboravljati korijene i kroz svoj opus će provlačiti nit bošnjačke kulture i tradicije, kao što je slučaj sa vodećom turskom autoricom bošnjačkog porijekla Ajše Kulin i njezinim romanom *Sevdalinka*.

Izvori i literatura:

- BUTUROVIĆ**, Đenana: *Predgovor*, U: Antologija Bošnjačke usmene epike, Izdavačka kuća „Alef“, Sarajevo 1997, str. 5-42.
- LORD**, Alber B: *Uticaj turskih osvajanja na balkansku epsku tradiciju*, Bošnjačka književnost u književnoj kritici, knjiga II, Usmena književnost, Izdavačka kuća „Alef“, Sarajevo 1998, str. 539-557.
- MAGLAJLIĆ**, Munib: *Provi poznati pjesnik sevdalinke*. Bošnjačka književnost u književnoj kritici, knjiga II, Izdavačka kuća „Alef“, Sarajevo 1998, str. 503-508.
- NAMETAK**, Fehim: *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih muslimana na turskom jeziku*, El-Kalem, Sarajevo 1989.
- KADIĆ**, Adnan: *Ahmed Vali Novopazarac: Ašknama. Ljepota i srce*, Univerzitet, Novi Pazar 2009.
- SARAJKIĆ**, Mirza: *Gazeli Ahmeda Hatemija Bjelopolja na arapskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 2011.
- AZEMOVIĆ**, Zaim, DACIĆ, Mujo: *DAVUD GANIJA: Pjesme ljubavi i zahvalnosti prema Stvoritelju*, Zajednica književnih i naučnih radnika, Rožaje 2001.
- BEJTIĆ**, Alija: *Kasida Ibrahima Biočaka spomenik alhamijado literature sandžačkih Muslimana*, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga IV, Sarajevo 1976, str. 155-177.
- RIZVIĆ**, Muhsin: *Panorama bošnjačke književnosti*, Ljiljan, Sarajevo 1994.
- DURAKOVIĆ**, Enes: *Obzori bošnjačke književnosti*, Dobra knjiga, Sarajevo 2012.
- FEHRATOVIĆ**, Jahja: *Književnohistorijski i poetičke osobnosti sandžačkobošnjačke književnosti*, doktorska disertacija, Novi Pazar 2013.

ALHAMIJADO KNJIŽEVNOST NOVOPAZARSKOG SANDŽAKA

DOPRINOS HADŽI ŠERIF EFENDIJE ŠAČIĆA

Pojava alhamijado književnosti povezana je sa vladavinom Arapa Španijom u određenom historijskom periodu, a njenoj rasprostranjenosti na Balkanu, u Bosni i Hercegovini i Novopazarskom sandžaku doprinijeli su Turci ovladavanjem ovim prostorima. U jednom i drugom slučaju bitnu ulogu izvršilo je i širenje islama na ovim prostorima.

Sa širenjem islama, Arapi i Turci su donijeli svoju kulturu u čije okvire spadaju i uticaji arapskog pisma i književnog stvaranja na arapskom i turskom jeziku, odnosno arapskom pismu. Širenje islama je bilo ujedno i širenje uticaja arapskog jezika i pisma. Tako je arapsko pismo ostalo u mnogim podnebljima, u kojima arapski jezik nije maternji, govorni službeni jezik.¹

Dolaskom Turaka na Balkan i u Bosnu i Hercegovinu, kulturni uticaj se širio pa su se učenici ljudi školovali uglavnom na orijentalnim jezicima – turskom, persijskom i arapskom, u odgovarajućim centrima Turske carevine. Mnogi književnici iz Bosne i Hercegovine, kao i iz Novopazarskog sandžaka, također su stvarali na orijentalnim jezicima, pisali književna djela, prozu i poeziju. Dr. Mehmed Bećović pominje imena iz Novopazarskog sandžaka, kao što su: Arsi Ćaki Muhamed, Vali Ahmed, Nimeti, Hušui, Ahmet Gurbi Baba, Muhamed Emin Sardarević-Pazarli. Iz Crnogorskog sandžaka, po dr. Bećoviću, su Hatem Šejh Ahmetkadić-Bjelopoljak, Šehdi Osman Kadić-Bjelopoljak, Hadži Hilmi-Taslidžak, Pljevlja, i drugi.²

Književnost na orijentalnim jezicima u Bosni i Hercegovini i Novopazarskom sandžaku cvjetala je uglavnom u XVI i XVII vijeku. Međutim od polovine XVII vijeka dolazi do opadanja književnosti na orijentalnim jezicima i nastupa epoha bujanja književnog stvaranja na narodnom jeziku, pisanog arapskim pismom...³ Taj period traje do kraja XIX vijeka u Bosni i Hercegovini, a u Novopazarskom sandžaku pa i do polovine XX vi-

jeka. Nova književnost je dobila ime alhamijado književnost, alhamijado literatura, od arapske reči "el-a'džemije" – strani, nearapski, koja je kao nacionalna regionalna pojava nastala u krajevima koji su bili pod uticajem arapsko-turske pismenosti.⁴

Sada učenici ljudi svoja djela često pišu na jeziku svog naroda, pisana alfabetom zvanim arebica.⁵ Pošto u arapskom jeziku ne postoje glasovi ž, c, č, p, nj, to su za njih utvrđeni rafemi, simboli, znaci, slova pridodati glasovnim simbolima arapskog jezika.

U Novopazarskom sandžaku se ova književnost javlja uglavnom krajem XVIII i početkom XIX vijeka. O ovoj književnosti u Bosni i Hercegovini, pa i u Novopazarskom sandžaku pisali su stranu autori Aleksandar Giljferding, Otto Blau i Fridrich Krauss,⁶ a od domaćih Stojan Novaković, Mehmed-beg Kapetanović-Ljubušak, Safvet Bašagić, Musa Ćazim Ćatić, Sejfudin Kemura, Mehmed Spaho, Hamdija Kreševljaković i drugi.⁷

Arebicom su pisali u to vrijeme derviši, mualimi, učenici ljudi uopšte, književnici, pjesnici... Zanimljivo je da se derviši, iako su svi svoju nauku primili na tuđem jeziku, opet nijesu odvrgli svog maternjeg jezika, opet im je toliko omililo, da su voljeli tim jezikom okriti svoje misli i zapisati pouke svojim suvjernicima.⁸ Međutim, treba napomenuti da su se ovom književnošću kasnije uglavnom bavili ljudi srednje naobrazbe i manje stvaralačke sposobnosti pa ova alhamijado literatura u književnom pogledu daleko zaostaje i po svojim poetskim kvalitetima i po raznovrsnosti, za književnošću na orijentalnim jezicima, koju je u historijskom razvitku naslijedila.⁹

Dr. Mehmed Bećović (N. Pazar) je u svojoj doktorskoj disertaciji obradio stvaraoce alhamijado književnosti u Novopazarskom sandžaku i dosta opširno govorio o njihovim radovima. On je tu nabrojao imena: Sulejman Tabaković, Arif Brkanić Sarajlija, Hazif Šušević, Jusuf-mula Rušović, Hadžo Ćarovac iz Novog

Pazara; Ibrahim Biočak iz Biokove kod Prijepolja i Salih Gašević iz Bijelog Polja.¹⁰

Literarni radovi u Novopazarskom sandžaku na alhamijado književnosti su dosta skromni. Najveći dio ove književnosti je ostao u rukopisima, dosta djela nije sačuvano, nalaze se često u privatnim bibliotekama nedostupna čitaocima.

U posebnoj odjeljku pomenuti autor razmatra i neke rukopise autora čije stvaralaštvo nije obradio u disertaciji, među kojima izdvaja i dva pisma Šerif-efendije Šačića (Žabren, Opština Sjenica) u okviru podnaslova "Rukopis br. 6 – pisma pod b) i c)." S obzirom na to da je dr. Bećović u prikupljanju ovih materijala napisao da je neki mula Šerif, sin Osmanov, napisao pisma... itd. autor ovog priloga je razgovarao sa dr. Bećovićem, koji mu je rekao da nije bio informisan o stvaralaštvu Šerif-ef. Šačića, inače i njega bi obradio i uvrstio u grupu književnika alhamijado književnosti Novopazarskog sandžaka, obećavajući da će to nadoknaditi ako bude štampao disertaciju kao knjigu. Iz navedenih razloga autor ovog priloga želi da nadoknadi ovaj propust i istakne zasluge Šerifa-ef. Šačića i njegov doprinos alhamijado književnosti Novopazarskog sandžaka.

Prije toga, nekoliko biografskih podataka: Šerif-ef. Šačić je rođen 1901. god. u selu Žabrenu, opština Sjenica. Potiče iz izbjegličke porodice iz Hercegovine koja se doselila u okolinu Novoga Pazara poslije Hercegovačko-bokeljskog ustanka protivu Austro-Ugarske 1882. g. u kojem mu je djed Omeraga bio jedan od vođa ovog ustanka. Završio je medresu u Novom Pazaru i bio imam džamije u selu Rasnu, opština Sjenica, 35 godina. Preselio je na Ahiret 1979. god. Kod autora koji su proučavali historiju Medrese u Novom Pazaru, pominje se sa mula Amirom Zilkićem "da su njih dvojica bili najpoznatiji od svršenih učenika Medrese između dva svjetska rata."

Jakup-ef. Memić iz Novog Pazara, dobar poznavalac historije islama,

je povodom preseljenja na Ahiret Šerif-ef. Šaćića pisao o rahmetliji u Glasniku IVS u SFRJ, br.6/1979. g. i u Preporodu br. 8 od 1980. g. i pored ostalog, naveo i da je Šerif-ef. ostavio iza sebe u rukopisu pisane knjige:

1. *Kasasul'- enbija vel murselin*, pet ukoričenih tomova, svaki oko 500 strana, ukupno 2437 strana.

2. *Knjigu Nurul iman*, 248 strana.

3. *Kaside i tevhidije* od 500 stihova na 56 strana.¹¹

Tomovi prve knjige su propali, upropašćeni, jer su se sticajem okolnosti našli u toku rata u Bosni 1991-1995. g. u kući koja se nalazila na liniji fronta između dvije protivničke strane u Sarajevu, u Nedžarićima.

Poslije rata vlasnik kuće je naišao na ostatke knjige koja je bila u raspadanju da se iz nje malo što moglo pročitati.¹² Reći ćemo ukratko o sadržaju ovih knjiga rukopisa. Autor ovog priloga je upoznat sa sadržajima rukopisa, pročitao ih je. Prvu knjigu je pročitao negdje osamdesetih godina prošlog vijeka i slučajno napravio kraće bilješke iz sadržaja rukopisa, onako za svoj račun, koje je kasnije objavio u knjizi, obrađujući sadržaje i ostale dvije.¹³

U drugoj knjizi-rukopisu Šerif-ef. se kao autor prihvatio delikatne teme kojoj se u filozofiji islama, teoriji i historiji islamske filozofije, daje dosta prostora. Tema je, u stvari, posvećena razmatranju nekih svojstava Allaha, dž.š., čime se zadire duboko u filozofiju uopšte, filozofiju islama i teoriju saznanja. Ovdje se govori o atributima, svojstvima (sifatima).

Sama riječ *atribut* je latinskog porijekla i mogla bi da se objasni na tri načina: direktno, gramatičko i filozofsko značenje riječi. Po ovom posljednjem, filozofskom, atribut označava bitnu, trajnu, osobinu nečega, glavnu osobinu.¹⁴

(Od beskrajnog broja atributa, beskrajne supstance, čovječijim saznanjima su pristupačna samo dva: prostornost i mišljenje - Spinoza). Na osnovu filozofskog pojma atributa vidimo da su to duboko misaone stvari, predmet filozofije svih vremena i koliko je njih pristupačno čovječijem saznanju.¹⁵

Po M. M. Sharifu, islamskom filozofu, atributa koji opisuju Boga, dž.š., ima mnogo "ali se mogu svesti na nekoliko bitnih: život, vječnost, jedinstvo, moć, istina, ljepota, pravičnost, ljubav i dobrotu".¹⁶ Šerif-ef. Šaćić u svojoj knjizi *Nurul' iman* (Svjetla vjere) latio se teškog posla, da govori o nekim svojstvima, atributima, Boga, dž.š., analizom i komentarom kratkog poglavlja iz Kurana sure Al-

Ihlasa. Knjiga-rukopis ima 250 strana. Autor Šerif-efendija naglašava svoju nemoć da prodre u pravu suštinu svega o čemu govori u knjizi, ali smatra da daje skroman doprinos razumijevanju ovih pitanja, kako on kaže "sa ovo malo znanja što imam - koliko sam kadar". Sve ovo ilustruje pogodnim priložima i u dokazivanju ide deduktivnim putem iz čega proizlazi to da ukoliko čovjek više zna, sve više shvata koliko se teško primači pravoj suštini, stvari i istini i da je u tome čovjekov razum ograničen.¹⁷

Interesantno je to da Šerif-efendija na kraju ove knjige-rukopisa ostavlja poruku da može da se umnožava samo na arebici - bošnjačkim jezikom.¹⁸

Treća Šerif-efendijina knjiga u rukopisu je *Kaside i tevhidije*. *Kaside* su poučne vjerske pjesme. «Kao pjesme s težnjom odgovora, moralnog i životnog odlikovanja, kasida je najčešće namijenjena i upućena mladima. Uputi koje se u njoj iznose imaju za cilj usmjeravanje mlade generacije *pravim putem* koji sjedinjuje u sebi kako poslušnost roditeljima i starijim, pobožnost i moralne kvalitete, tako i pragmatične dalekovide preporuke o školovanju i sticanju znanja, te o učenju zanata umjesto besposlica i zabavljanja». ¹⁸ Međutim, postoji i drugo tumačenje kasida, po kome su kaside ljubavne pjesme.¹⁹

Po Šerif-efendiji, kaside treba shvatiti kao pobožne pjesme, poučne, kako se obično i shvataju kod Bošnjaka u Novopazarskom sandžaku. Kasida koju je napisao Šerif-efendija daje pouke: o postojanju zagrobnog života, o teškoćama na ovom svijetu, iskušenjima, nagradama na onom Drugom svijetu svima onima koji su se pridržavali Božijeg puta, sticali znanja, čuvali se zla, borili se na Božijem putu i postali šehidi, prošli muhadžerski put, podnosili teške bolesti, sticali halal mal, dijelili sirotinji, tražili pomoć od Boga, dž.š., bili strpljivi, ders (vaz) "içramili", nijesu trčali mnogo za dunjalučkim bogatstvom, vjerovali u Boga, dž.š.²⁰

Pisac kaside i tevhidije objašnjava šta ga je podstaklo na to da je napiše. Kaže da je idući kroz narod čuo mlade, muslimane i muslimanke, da pjevaju neke pobožne stihove slične ovim u njegovoj kasidi i sa istim prijevom. To mu se mnogo dopalo i interesovao se odakle su naučili. Na kraju je zaključio da su to narodni stihovi, narod ih izmislio. To ga je podstaklo da i sam napiše stihove, oslanjajući se na ovo narodno stvaralaštvo.

Kaside i tevhidije sadrže 500 stihova

(strofe u dva reda, uz odgovarajući refren). Na kraju pisac preporučuje učenje (recitovanje i pjevanje) ove kaside na svečanostima kao što su: mevludi, hatmeta, itd. Naglašava, također, veliki značaj refrena "La ilahe ilalah" za duhovno smirenje svakog vjernika muslimana.

Šerif-efendija je napisao i nekoliko hutbi (propovjedi prilikom svečane molitve petkom u džamiji). Nastavio je tradiciju gajenja alhamijado književnosti sve do sredine XX vijeka koje vrijeme se i uzima kao kraj intervala do kada se pisalo arebicom na narodnom bošnjačkom jeziku u književnom stvaralaštvu sandžaklikih Bošnjaka. On je pripadao obrazovanim pojedincima u to vrijeme na ovom području,²¹ pridružujući se dobrim poznavacima kulturnih, socioloških, nacionalnih i opštedruštvenih pitanja u Novopazarskom sandžaku. Nastavio je pisanje didaktičkih stihova sa religijskim porukama. Ovim stihovima se čitaoci i slušaoci podstiču na dobra djela, na rad za postizanje Božijeg zadovoljstva i na odgovornost prema vjeri. Pisac ne traži slijepo oponašanje nego traži od Bošnjaka muslimana da se prosvjećuju i da tako vjeru mogu bolje shvatiti.²² Šerif-ef. kaže u uvodu u rukopis *Kaside i tevhidije* da ga je na pisanje ovih stihova potaklo one što je kod naroda vidio da spontano recituju, pjevaju napamet na religijskim svečanostima. Ovim potvrđuje misli koje su iznijete u knjizi *Biserje*, ranije pomenuto djelo. "Nedostatak vlastite originalne književne tradicije na narodnom jeziku, nepoznavanje književnog stvaranja svojih slovenskih susjeda u Bosni i Hercegovini, koje je po svome duhu i prirodi i inače bilo religijski zatvoreno, učinili su da se alhamijado literatura, s jedne strane, po svojim idejama, motivima i sadržini osloni na pobožno-didaktički vid naslijeđene orijentalne književnosti, a s druge strane, na muslimansku narodnu poeziju po obliku i književnom izrazu, uproščavajući ih do suhog, egzalnog i nepoetskog izričaja."²³ Sa ovim napisanim knjigama ostavljenim u rukopisu, Šerif-ef. Šaćić se svrstao u red pisaca alhamijado književnosti Novopazarskog sandžaka.

Rekli smo da je o ostalima dr. Bećović napisao doktorsku disertaciju. Šerif-ef. je svojim napisanim djelima dao veliki doprinos prosvjećivanju muslimana Bošnjaka iz oblasti poznavanja islama. Kao što smo napomenuli, djela su iz religijsko književne oblasti islamske edukacije, napisana arebicom na bošnjačkom jeziku.

Pošto su rukopisi *Kaside i tevhidije* i

Nurul' iman sačuvani u cjelini može da se vidi da su kao knjige napisane na visokom znalackom nivou što je posebno moglo da se kaže i za knj. *Kasas.enb.vel murseli* koja nije očuvana u stanju da može da se čita.²⁴

Napisana djela Šerif-ef. Šaćića imaju i jezičku vrijednost. Pisana su na bošnjačkom jeziku, sandžačkim dijalektom, narodnom jeziku ovih krajeva kojim se govorilo krajem XIX, kao i početkom i sredinom XX vijeka. Kako smo rekli pisana bošnjačkim, bosanskim jezikom, kako i sam autor Šerif-ef. kaže i napominje posebno, koji se na ovim prostorima razlikuje od srpskog, hrvatskog i drugih srodnih slovenskih jezika, a kojim su govorili muslimani ovog kraja. Stil i način na koji su pisana djela autora su značajni uzimajući u obzir sadašnji aspekt definisanja bošnjačkog jezika.²⁵

Šerif-efendija, kao i ostali stvaraoци alhamijado književnosti imali su značajnu ulogu za potrebe opšteg obrazovanja i didaktičko vaspitanje uopšte muslimana Bošnjaka u San-

džaku. Svi su oni na određeni način nastojali da zabilježe dio svoga znanja i ostave ga svojim nasljednicima i mlađim generacijama.

Pored napisanih knjiga – rukopisa, Šerif-ef. Šaćić je ostavio nekoliko pisama napisanih arabicom na bošnjačkom jeziku. Kako je već pomenuto, u posebnom odjeljku dr. M. Bećović razmatra rukopise – pisma među kojima navodi i dva pisma Šerif-ef. Šaćića u okviru podnaslova Rukopis br. 6 – Pisma pod b i c).

Navodimo doslovice:

b) Pismo koje je uputio Šerif, sin mula Osmana Šaćića, državnog imama u Žabrenu, gospodinu Sulejman-efendiji Kapetanoviću u Rasnu. U sadržini pisma stoji uobičajena forma u vezi odnosa dviju porodica.

c) Pismo Šerif-efendije upućeno Sulejman-efendiji, imamu u Rasnu. Tematika je pisma uobičajena za mnoga pisma; pitanje za zdravlje i ostalo iz svakodnevnog života.²⁶ Dr. M. Bećović naglašava jezički značaj u pomenutim pismima, kao i ostali-

ma, koji je izražen preko arebice kao pisanih dokaza.

Kao prilog ostalih pisama ima i fotokopiju pisma "koje je pisao Šerif, sin mula Osmana, iz Žabrena", čiju fotokopiju prilažemo. Pismo je, kao što se vidi, datirano 23. redžepi-šerifa 1352. g. po Hidžri, odnosno 23.09.1933. g. Arabicu su i u to vrijeme upotrebljavali imami, hodže, u dopisivanju.

Iako dr. Bećović naglašava da objavljena pisma nemaju neku literarnu vrijednost, što je uglavnom tačno, ona su ipak interesantna po obliku i načinu pisanja. Ovaj način dopisivanja je, uostalom, nastavak nečega što je postojalo u ličnom dopisivanju na narodnom jeziku bosansko-hercegovačkih muslimana – Bošnjaka u XVIII i XIX vijeku posebnim pismom.

"U ličnom dopisivanju na narodnom jeziku bosanskohercegovački muslimani, i to većinom begovi i njihove žene, služili su se bosančicom, kurzivnom bosanskom varijantom ćirilice, koja nije učena u školi, nego je, kao narodna književnost, predajom prelazila s koljena na koljeno, ali na ovom pismu nije ostalo njihovih književnih tragova..."²⁷

Dakle, učeni ljudi, hodže, imami, begovi i članovi njihovih porodica, dopisivali su se, kao što vidimo, na posebnom pismu, u našem slučaju arabicom. Mula Šerifova pisma su interesantna i što pokazuju nastavak dopisivanja koje je postojalo, ne samo u Bosni i Hercegovini nego i na našim prostorima, u Novopazarskom sandžaku. Posebno treba napomenuti da je stil ovih pisama bio kitnjast, sa uvažavanjima, onakvim kakvim se obraćaju visoki dostojanstvenici u Turskoj carevini, počev od nižih prema višim zvanjima i obrnuto. Tako imam iz Žabrena piše:

„Dragom i milom na Krajini dedu (...) gospodinu Sulejman-efendiji Kapetanoviću iz Rasna (...) velikog dara sviju svijetova i Sudnjeg dana, hazreti dženabiullahu vječitog (...) prijatelja (...) i njegova milosnika (...) kao imam mualim džemata Rasno, tebi kao najstarijem članu iz (...) poštovanja, dedu sa sijedom do pojasa bradom, čestitam novo (...) tvoga dobrog brata Hasana (...) te obijem efendimicama, kao i ostalima vašima draga srca čestitam novu snahu i želim vam srdačno svako dobro (...) kao i još bezbroj veselja da na vašem domu dočekate. Amin činim paru gospodinu Vehbi-efendiji te njegovoj razdražanoj gospođici. Od Božijeg roba Šerifa, sina mula Osmanova, Šaćića, imama državnog iz Žabrena. 23. redžepi-šerifa, 1352. godine.“²⁸

Rekli smo da je stil i način pisanja u ovim pismima karakterističan isticanjem pozitivnih osobina i naročitim uvažavanjima ličnosti kojima se upućuju. Pored toga, pisma o kojima govorimo, pisana Šerif-ef. rukom, koja su nađena u arhivu Islamske zajednice u Novom Pazaru, a čiju fotokopiju prilažemo, autor počinje riječima: "Dragom i milom na krajini dedu... sa bijelom do pojasa bradom." Autora ovog priloga je ovo podstaklo na asocijaciju: "dedo", "djed" koji je bio starješina u predislamskom periodu u Bosni kod bogumila (patarena), "djed sa sijedom bradom", te se ovaj termin u ovom pismu nalazi kao daleki eho iz historije islamizacije naroda Bosne i Hercegovine. Po nekim autorima, kad su Turci ovladali Bosnom, najobrazovaniji među tadašnjim žiteljima ove zemlje bili su bogumili, oni su prvi primili islam, mada ima i drugačijih mišljenja koja naglašavaju značaj tadašnje bosanske crkve. Najdalji predač Šerif-ef. Bačića, za koje se do sada zna je Dedo koji je živio krajem XVII i početkom XVIII vijeka što odgovara pojačanoj islamizaciji u Bosni i Hercegovini. Tako je Šerif-efendija na osnovu intuicije i možda podsvjesno upotrijebio ovaj termin.²⁹

Napomena: Prilikom prevođenja pisma, na latinicu sa arebice, autor ovog rada nije mogao da pročita neke dijelove pisma, usljed ishabanasti, što je označio tačkama.

Poseban značaj doprinosa čine i pronađena pisma koja je upućivao svojim prijateljima, pisana arebicom. U njima je očuvan poseban stil koji je primjenjivan u dopisivanju uglednih porodica i ličnosti, sandžački dijalekat, kao i veliki fond riječi i sintagmi koje su se tada upotrebljavale; a sada su u govoru sve rjeđi. Navodimo, radi primjera, nekoliko riječi koje je autor Šerif-ef. Šaćić upotrebljavao u radovima koje je ostavio u rukopisu. Kako je alhamijado književnost bila većinom sa vjerskim sadržajima ove riječi i sintagme su se koristile uglavnom prilikom održavanja propovjedi, vazova, u pobožnim pjesmama (kaside, ilahije, mevludi), na svečanostima vjerskog karaktera kod muslimana Bošnjaka u Sandžaku (i BiH). Naprimjer:

rivajet se čini – priča se

vaj haluna – teško, užasno

hajrat i hasenat – dobro djelo, zadužbina

u itaatu – biti poslušan

azab činiti – paklene muke činiti

na mizan – Božiji sud, mjerenje dobrih i loših djela

mubarek ashabi – blagosloveni, slavljeni drugovi

nimeti i lezeti – Božiji darovi i uživanja

svoj nefis – svoju dušu, strast

zalim, katil – zli vladar, kronik

Boga inčariti – Boga odricati

sunet – Muhamedova zapovjed

terk i dunja – asketa, odriče se svega na ovom svijetu

amel – zasluga

*rozi mahšer – Onaj svijet, zagrobni život, itd.*³⁰

Na osnovu iznijetog zaključujemo da su pisci alhamijado književnosti, među kojima i Šerif-ef. Šaćić, gajili ovaj način literature koja je vrlo značajan činilac u očuvanju naše jezičke osobenosti i kulture u jedno vrijeme. Do prevlađivanja novije književnosti ona je bila izvor gdje se gasila književna čitalačka (slušalačka) žeđ, a u tursko vrijeme čuvar duhovnih vitalnosti.³¹ „Narodni jezik ove literature još nije proučen; niti je doveden u vezu sa jezikom predislamskog perioda, niti je pokazan njegov, vrlo zanimljiv odnos prema turcizmima.³²

Šerif-ef. doprinos alhamijado književnosti je značajan. Pomenuli smo da ga je u obradi ove književnosti u Novopazarskom sandžaku, dr. M. Bećović uglavnom izostavio, izuzev prezentacije njegovih pisama, zbog nedovoljne informisanosti. Tu prazninu autor ovog priloga unekoliko upotpunjuje, s nadom da će se nastaviti sa istraživanjem zaostavštine alhamijado stvaralaca sa ovih prostora, posebno u Novopazarskom sandžaku. Ona je uglavnom u rukopisima, često anonimna; nalaze se u porodičnim arhivama uglednijih porodica u prošlosti ovog kraja, u medresama, džamijama, vakufima, itd.

Radovi Šerif-ef. Šaćića se poklapaju sa posljednjim decenijama intervala u kojem je ovo stvaralaštvo razvijano, kako je već rečeno, od polovine XVII do sredine XX vijeka.

Interesantno je da je Šerif-efendija još polovinom XX vijeka naglašavao jezik kojim Bošnjaci u Novopazarskom sandžaku govore, nazivajući ga *bošnjačkim*, koji se razlikuje od srpskog i hrvatskog jezika, a muslimane ovog kraja naziva Bošnjacima. To je u ono vrijeme bilo anahrono, s obzirom na stav aktuelnih vlasti po tom pitanju, ali sa razvojem kasnijih pogleda na jezik kojim Sandžaklije govore, vizionarski. I drugi pisci alhamijado književnosti su nam ukazivali na to učeći nas da ne budemo rezervisani prema nazivu svog jezika i svojoj kulturnoj tradiciji.

1 Dr. Mehmed Bećović, *Zbornik Sjenice*, 11/2000. g, Sjenica, 214.

2 Isto, 219. str.

3 Alija Isaković, *Biserje musul.knj.*, Stvarnost, Zagreb 1972, 249.

4 Isto, 249.

5 Dr. M. Bećović, pomenuto djelo, 218.

6 Mehmed-beg Kapetanović-Ljubušak, *Narodno blago*, Svjetlost Sarajevo, 1987, 30.

7 Isto, 30.

8 Isto, 30.

9 Alija Isaković, *Biserje*, pom. djelo, 250. i 249.

10 Dr. Mehmed Bećović, pom. djelo, 219.

11 Hadži Jakup-ef. Memić, *Glasnik IVS*, 6/1979, 565.

12 Mesrur Šaćić, *Hadži Šerif ef. Šaćić*, Mrlješ, Beograd 2002, 200.

13 Sa opširnijim bilješkama iz pomenutog rukopisa zainteresovani se mogu upoznati iz knjige *Šerif ef. Šaćić*, strane 201, 202, 203, 204, 205.

14 Lazar Vujaklija, *Leksikon stranih reči*, Prosveta, Beograd, 1970.

15 Mesrur Šaćić, *Hadži Šerif ef. Šaćić*, 2002.g., 205.

16 M. M. Šarif, *Istorija islam. filozofije*, Zagreb, 1990.g., 161.

17 M. Šaćić, isto djelo, 208.

18 Dr. Mehmed Bećović, *Divan S. Tabakovića*, Novi Pazar, 1992, 33.

19 Alija Isaković, *Biserje, izbor iz musul. knj.*, 250. (Uz pojam kasida Alija Isaković daje objašnjenja i napomene: ilahije – pobožne pjesme, hićaje – religiozne priče, legende; arzuhal – pritužbe, molbe, mahzar – kolektivna molba).

Mesrur Šaćić, pomenuto djelo, 210 i 211. str.

20 Mesrur Šaćić, pomenuto djelo, 210 i 211. str.

21 Isto, 9. strana: u radovima Jakup-ef. Memića i Faruka Demića se kaže da je mula Šerif Šaćić, sa još jednim svojim kolegom, postigao najviše u svom radu od svršenih učenika Medrese u Novom Pazaru, generacije koja je završila ovu školu odmah poslije Prvog svjetskog rata (primjedba autora).

22 Dr. M. Bećović – pomenuto djelo, *Zbornik Sjenice*, 216.

23 Alija Isaković, pomenuto djelo, 250.

24 Mesrur Šaćić, *Hadži Šerif ef. Šaćić*, pom. djelo, 211.

25 Isto, 212.

26 Dr. M. Bećović, *Doktorska disertacija-rukopis*, 182.

27 Alija Isaković, isto djelo (*Biserje*), 249.

28 Šerif-efendija Šaćić, fotokopija pisma iz 1953.g.

29 Mesrur Šaćić, *Hadži Šerif ef. Šaćić*, Arhiv Novi Pazar, 2002. g, 215.

30 Mesrur Šaćić, *Hadži Šerif ef. Šaćić*, Arhiv N.P, 2002. g, 216.

31 Alija Isaković, pomenuto djelo, 250.

32 Isto, 250.

REVIIJA SANDŽAK IMA ČAST PREMIJERNO U SVOM 178 BROJU OBJAVITI
KASIDU "TEVHIDIJA" AUTORA HADZI ŠERIF EFENDIJE ŠAČIĆA

TRANSLITERACIJU PRIREDIO PRAUNUK ŠERIF ŠAČIĆ

TEVHIDIJA

Ovaj svijet kao cvijet
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ovaj insan kao behar
La ilahe illallah La ilahe illallah

I ovaj će behar opanuti
La ilahe illallah La ilahe illallah

I ovaj će svijet pomrijeti
La ilahe illallah La ilahe illallah

U kaburu nigdje ništa
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ni jorgana ni dušeka
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ni mazgale ni pendžera
La ilahe illallah La ilahe illallah

To je jedan dan poslednji
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dan poslednji ovog svijeta
La ilahe illallah La ilahe illallah

I prvi je Ahireta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad se imam s groba makne
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sualdžije odmah dođu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I pitaju ko je Allah
La ilahe illallah La ilahe illallah

A rob grdni odgovara
La ilahe illallah La ilahe illallah

Allah mi je Bog jedini
La ilahe illallah La ilahe illallah

Posle njega on upita
La ilahe illallah La ilahe illallah

A šta ti je vjera bila
La ilahe illallah La ilahe illallah

A rob njemu odgovara
La ilahe illallah La ilahe illallah

Vjera mi je dini islam
La ilahe illallah La ilahe illallah

Melek njega opet pita
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ko ti je resul bio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sve rob jadni odgovara
La ilahe illallah La ilahe illallah

Resul mi je naš pejgamber
La ilahe illallah La ilahe illallah

Naš pejgamber jest Muhammed a.s.
La ilahe illallah La ilahe illallah

A šta ti je kibla bila
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kibla mi je Kaba bila
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ko su ti braća bili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Braća su mi svi mu' mini
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ako robu Bog pomogne
La ilahe illallah La ilahe illallah

Te on njima odgovori
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mezar mu se rasprostrani
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kol'ko moreš okom vidjet
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ako grdan hrđav bude
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kabur mu se brzo stijesni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Brzo stijesni i pritegne
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sve kos' kroz kos' prolijeće
La ilahe illallah La ilahe illallah

Otvori se jedna jama
La ilahe illallah La ilahe illallah

Jedna jama naopaka
La ilahe illallah La ilahe illallah

Naopaka džehenemska
La ilahe illallah La ilahe illallah

Tako grdan azab biva
La ilahe illallah La ilahe illallah

Azab biva baš do Sura
La ilahe illallah La ilahe illallah

Baš do dana Kijameta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kome Bog da kabur pendžer
La ilahe illallah La ilahe illallah

Te pogleda po Dženetu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Po Dženetu po rahmetu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa on vidi šta se radi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta se radi, šta se gradi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Te on vidi keramete
La ilahe illallah La ilahe illallah

Keramete i devlete
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa rob vidi prvi alaj
La ilahe illallah La ilahe illallah

Prvi alaj sve ulema
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su ilum naučili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od iluma nijesu se
La ilahe illallah La ilahe illallah

Nijesu se odvajali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se radi Božji emr
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se radi, naređuje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od zla su odvrćali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tom putu pomirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Drugi alaj sitna djeca
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sitna djeca iz mekteba
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su mekteb pohodila
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tom putu umirala
La ilahe illallah La ilahe illallah

Treći alaj sve taleba
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su ilum sve učili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tom putu umirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

A četvrti sve šehidi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sve šehidi i gazije
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su u rat pohodili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od dušmana izginuli
La ilahe illallah La ilahe illallah

I svoj džan su položili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Za din islam poginuli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Peti alaj jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su mubarek pomirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pomirali u ramazan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šesti alaj muhadžiri
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su hidžret učinili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od dušmana iselili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tom putu pomirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sedmi alaj porodilje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su decu imavale
La ilahe illallah La ilahe illallah

U toj mucu umirale
La ilahe illallah La ilahe illallah

Osmi alaj jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su u vatri izgoreli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Izgoreli još dunjade
La ilahe illallah La ilahe illallah

A deveti jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su u mubarek noći pomirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

A mubarek noći jesu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lejle-i mevlud i regaib
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lejle-i mi'radž i Lejle-i regaib
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lejle-i kadar i bajrami
La ilahe illallah La ilahe illallah

A deseti alaj jesu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su verem bolovali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bolovali verem i trpiju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od te muke umirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Jedan'esti jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su na hadž polazili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Polazili halal malom
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tom putu umirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

A dvan'esti jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su gromom ubijeni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ubijeni i umrli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Trin'esti jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su oči izgubili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa bez oči pomirali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Četrn'esti jesu oni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su gladna nahranili
La ilahe illallah La ilahe illallah

I gologa oblačili
La ilahe illallah La ilahe illallah

I žednoga napojili
La ilahe illallah La ilahe illallah

I bonoga obilazili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Žalosnoga utješili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bijednoga zaštitili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Siromaha odbranili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Udovicu pomagali
La ilahe illallah La ilahe illallah

I jetime nagledali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Komšijama pomagali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Puteve su popravljali
La ilahe illallah La ilahe illallah

A vode su nagradili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Nagradili da se poje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se poje i insani
La ilahe illallah La ilahe illallah

I insani i hajvani
La ilahe illallah La ilahe illallah

A mrtve su pominjali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Njihovoj duši dijelili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dijelili i učili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je dinsko pomagali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pomagali i davali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Boga se oslanjali
La ilahe illallah La ilahe illallah

I od Boga sve tražili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sve tražili i iskali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na belaje saburali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na ni' mete šućurali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od zala se uklanjali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na dobro se isticali
La ilahe illallah La ilahe illallah

I dobroga ikramili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Hrđavoga zalazili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dunjalučko sve mrzeli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ahiretsko sve stimali
La ilahe illallah La ilahe illallah

IMAN ALEL HAKIKAT

Nebo, sunce pogledali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mjesec, zvijezde i svodove
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mora, brda i planine
La ilahe illallah La ilahe illallah

Gore, vode i doline
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa insane i hajvane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa mušice i pčelice
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa ribice i ptičice
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa grumenje i kamenje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ljute guje munje vite
La ilahe illallah La ilahe illallah

I zverinje plahovite
La ilahe illallah La ilahe illallah

Noći, dane kako mijenja
La ilahe illallah La ilahe illallah

I zrnevlje iskljiva
La ilahe illallah La ilahe illallah

Suhu zrnu daje biljku
La ilahe illallah La ilahe illallah

Posle biljka suhu zrnu
La ilahe illallah La ilahe illallah

O Bogu se tako misli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Tako misli i razmišlja
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da je Allah samo jedan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da On stvara i rastvara
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da On daje i uzima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da On živi i pomire
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od živoga mrtvo daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od mrtvoga živo daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od muškoga žensko daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od ženskoga muško daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Oko Sunca Zemlju kreće
La ilahe illallah La ilahe illallah

Oko Sunca i Mjeseca
La ilahe illallah La ilahe illallah

Potom leta nastadaju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Leta, zime i jeseni
La ilahe illallah La ilahe illallah

I jeseni i proleća
La ilahe illallah La ilahe illallah

Tako isto oko sebe
La ilahe illallah La ilahe illallah

Oko sebe zemlju kreće
La ilahe illallah La ilahe illallah

Potom dani nastadaju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Nastadaju dani, noći
La ilahe illallah La ilahe illallah

I sedmice i mjeseci
La ilahe illallah La ilahe illallah

I godine i vijekovi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Tako svijet On uredi
La ilahe illallah La ilahe illallah

BOŽIJI KUDRET

Pokrećući to'ku silu
La ilahe illallah La ilahe illallah

On se nikad ne umara
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti mu se šta pokvari
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti mu se more prosu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Nit' se prosu nit' presuši
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti Sunce Mjesec stiže
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti Mjesec Sunce stiže
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti noć mu dan razmine
La ilahe illallah La ilahe illallah

Niti dan mu noć razmine
La ilahe illallah La ilahe illallah

No mu oblak kišu daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

No mu zemlja travu daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

No mu vode stalno idu
La ilahe illallah La ilahe illallah

A od voda struje biju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ako ljudi struju grade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lako im je što to rade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad im Allah vode daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Vode daje da izviru
La ilahe illallah La ilahe illallah

I radniku u rudniku
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad mu Allah gvozde dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

I radijo što govori
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad mu Allah vodu stvori
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa od vode struja radi
La ilahe illallah La ilahe illallah

I auto ko nagradi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lako mu je što radi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad mu Allah benzin stvori
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa on putu na kraj stade
La ilahe illallah La ilahe illallah

I eroplan ko nagradi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lako mu je što to radi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad mu Allah benzin dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

I vozove koji gradi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Lako mu je što radi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad nam Allah ugalj dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije struje vode
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ne bi bilo ni te zgrade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ni radija da govori
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ni telefon da prozbori
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije gvozde dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta bi radnik iskopao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Iskopao napravio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Napravio nagradio
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije žito dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko bi ljudstvu na kraj stao
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije kišu dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko bi ljudstvu hranu dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije Sunce dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko bi ljudstvu svjetlo dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije dan stvorio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa kakav bi svijet bio
La ilahe illallah La ilahe illallah

U tmušini u jadrini
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije vodu dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta bi čovek progutao
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije pamet dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko bi ljudim' upravljao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa kada bi ljudi bili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ljudi bili i mahniti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta bi onda mahluk košt'o?
La ilahe illallah La ilahe illallah

A da nije stoku dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta bi čovjek uživao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sada hoću da završim
La ilahe illallah La ilahe illallah

Datum knjizi da uradim
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sad godina jest hiljadu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Devet stotin' i pedeset
La ilahe illallah La ilahe illallah

I tri više od pedeset
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad napisah ovu knjigu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se uči dovijeka
La ilahe illallah La ilahe illallah

Do vijeka i do vakta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok postoji dan i noć
La ilahe illallah La ilahe illallah

I insana i hajvana
La ilahe illallah La ilahe illallah

I Kur'ana i kitaba
La ilahe illallah La ilahe illallah

I mekteba i medrese
La ilahe illallah La ilahe illallah

I talebe i uleme
La ilahe illallah La ilahe illallah

I džamije i tekije
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok nam nebo kišu daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok nam Sunce zemlju grije
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dokle majka evlad rađa
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok Israfil u Sur puhne
La ilahe illallah La ilahe illallah

U Sur puhne i zavrišti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Nebo pa'ne zemlja plane
La ilahe illallah La ilahe illallah

I svršetak bude svijeta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sad Fatihom pomenite
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pomenite ko je pis'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko je pis'o ovu knjigu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko je pis'o i učio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Za islam se promučio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da smatrate da gledate
La ilahe illallah La ilahe illallah

Božji hikmet Božji kudret
La ilahe illallah La ilahe illallah

Veličinu i jedinstvo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta je ljudstva samo prošlo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Preko ovog dunjaluka
La ilahe illallah La ilahe illallah

I sve čeka i Sur gleda
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok se svijet iztekmi(265)
La ilahe illallah La ilahe illallah

Izrekmi i završi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dok sve duše budu prole
La ilahe illallah La ilahe illallah

Budu prošle ova' dunja
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa će Mahšer zuhuriti
La ilahe illallah La ilahe illallah

I rob, grdan, opet stvoren
La ilahe illallah La ilahe illallah

Opet stvoren i oživljen
La ilahe illallah La ilahe illallah

I oživljen i ustao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Iz kabura hajat naš'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Hajat naš'o oživeo
La ilahe illallah La ilahe illallah

I stao na Kijamet
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa se čudi i promišlja
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko me stvori i ožive
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad sam umro i prošao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Istruhnuo i raspao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kuku meni sad pa šta ću
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ovo Sirat ovo Mizan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ovo Mahser ovo insan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Golo boso oživelo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ovo Dženet i Džehenem
La ilahe illallah La ilahe illallah

I hazur su i gotovi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Samo ljudstvo grdno stoji
La ilahe illallah La ilahe illallah

Samo stoji i razgleda
La ilahe illallah La ilahe illallah

I razgleda šta će biti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šta će biti kad pozovu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kad pozovu jednog roba
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da on priđe kod svog Boga
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kod svog Boga bude pitan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko te stvori i ožive
La ilahe illallah La ilahe illallah

I ožive jos dunjade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko ti dade da prohodaš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da prohodaš da progledaš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko ti dade da se hraniš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se hraniš i oblačiš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da govoriš i da gledaš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Jesi l' vid'o još dunjade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da ja imam i postojim
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što ne gleda u nebesa
La ilahe illallah La ilahe illallah

U nebesa i u zemlju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što ne pita samog sebe
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od kud ovo ko ga dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko ga dade i poniza
La ilahe illallah La ilahe illallah

I poniza ovim redom
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sam si mog'o utvrditi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da ne može drukče biti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bez Halika od kud mahluk
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bez majstora od kud stvari
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa još će su pejgamberi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pejgamberi i murseli
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa suhufi pa kitabi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa ulema i vaizi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa što nisi robovao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Robovao i stekao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dvije kuće više nema
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ili Dženet il' Džehenem
La ilahe illallah La ilahe illallah

Moj raziluk ili gadab
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa Dženeti i ni' meti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Il' Džehenem i azabi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sada nije ko dunjade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se sladiš ni' metima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se sladiš i da radiš
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da radiš svake jade
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da radiš da uživaš
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da uživaš s mu'minima
La ilahe illallah La ilahe illallah

S mu'minima i mahlukom
La ilahe illallah La ilahe illallah

No je sada odvajanje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Više smrti nikad nema
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa sad robu sam si stek'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sam si stek'o i doček'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Samo krivi samog sebe
La ilahe illallah La ilahe illallah

Samog sebe dovijeka
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ja sam svakom svoje dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko je meni robovao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ja sam njemu Dženet dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ko nije robovao
La ilahe illallah La ilahe illallah

U Džehenem sam je pao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ruka stade pero pade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pisac knjizi ime dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ime joj je pisac dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Risaleti tevhidija
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pisac svoje ime sakri
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ime sakri od svijeta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Od svijeta i od fale
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ostavi da mu plati
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da mu plati Toga svijeta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Toga svijeta na Ahiret
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sada selam i salavat
La ilahe illallah La ilahe illallah

I salavat resulima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Resulima, ashabima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Hajir dova mu'minima
La ilahe illallah La ilahe illallah

I živijem i mrtvijem
La ilahe illallah La ilahe illallah

I bonijem i zdravijem
La ilahe illallah La ilahe illallah

I na moru i na suhu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I mom hodži sto me uči
La ilahe illallah La ilahe illallah

I mom društvu što učismo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mome ocu mojoj majci
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mojoj braći mojoj sestri
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su tamo na Ahiret
La ilahe illallah La ilahe illallah

Amidžin'ci i amidži
La ilahe illallah La ilahe illallah

I akrebi cijelaj
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su tamo preselili
La ilahe illallah La ilahe illallah

DOVA I POSLEDNJA RIJEČ PISCA

A sad dovu da učinim
La ilahe illallah La ilahe illallah

A vi amin da vičete
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bože dragi i milosni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što sve stvoti iz nemanja
La ilahe illallah La ilahe illallah

I što nebo stvori dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sva nebesa bez direka
La ilahe illallah La ilahe illallah

I što zemlju stvori dade
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa nam stoji na tvoj kudret
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na tvoj kudret i merhamet
La ilahe illallah La ilahe illallah

I što vode stalno teku
La ilahe illallah La ilahe illallah

I što vjetar stalno puha
La ilahe illallah La ilahe illallah

I pomogni i pokloni
La ilahe illallah La ilahe illallah

Kada bude edžel doš'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da selimo na Ahiret
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ti nam duše Bože uzmi
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na imanu i islamu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sa zikirom sa učenjem
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da mi tamo preselimo
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da bude naša riječ
La ilahe illallah La ilahe illallah

Naša riječ najposlednja
La ilahe illallah La ilahe illallah

Najposlednja Kelime-i-šehadet
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da Allah da selamet
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da selamet mu'minima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Mu'minima svim na zemlji
La ilahe illallah La ilahe illallah

I muškijem i ženskijem
La ilahe illallah La ilahe illallah

I starijem i mladijem
La ilahe illallah La ilahe illallah

I zdravijem i bonijem
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na istoku na zapadu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na severu i na jugu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Svima Allah da pomogne
La ilahe illallah La ilahe illallah

I na suhu i na moru
La ilahe illallah La ilahe illallah

I vojniku i kućniku
La ilahe illallah La ilahe illallah

I jetimu i sirotu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I bonome i zdravome
La ilahe illallah La ilahe illallah

I velikom i sabiji
La ilahe illallah La ilahe illallah

I što prosi i što daje
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ćoravome i gluhome
La ilahe illallah La ilahe illallah

I putniku i kod kuće
La ilahe illallah La ilahe illallah

Slobodnome i u hapsu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I ženskome i muškome
La ilahe illallah La ilahe illallah

I gaibu i hadiru
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ćoravome, nijemome
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sakatome i gluhome
La ilahe illallah La ilahe illallah

Đunahćaru griješniku
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da na tobe oni dođu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I grijeha da se prođu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Udovici jetimima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pomozi im i podaj im
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ko se rodi od mu'mina
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da se rodi na imanu
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ko umre od mu'mina
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da on umre na imanu
La ilahe illallah La ilahe illallah

I hidajet ti učini
La ilahe illallah La ilahe illallah

I učini muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da klanjaju i da uče
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da poste uz ramazan
La ilahe illallah La ilahe illallah

Da klanjaju teravije
La ilahe illallah La ilahe illallah

I sadaku fitr daju
La ilahe illallah La ilahe illallah

I da zgodni zekat daju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Zekat daju na hadž idu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sad salavat pejgamebru
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pejgamberu Muhammedu a.s.
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na društvo svo njegovo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Eba Bekra i 'Umera
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na 'Usmana i Aliju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Hazreti Talhu i Zubejra
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Abdurrahman ibnu Avfa
La ilahe illallah La ilahe illallah

Hazreti Sa'da i Se'ida
La ilahe illallah La ilahe illallah

I Ubejdu ibnu Džerah
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa Hatidžu i Aišu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na njegov evlad cio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Kasima Abdullaha
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na sina Ibrahima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na kćeri sve njegove
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Zejnebu i Rukiju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ummu Kulsun i Fatimu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na šehide i gazije
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su s njime ratovali
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ratovali s njim na Bedru
La ilahe illallah La ilahe illallah

S njim na Bedru i Uhudu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one svekolike
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što na Hendek ratu biše
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ratu biše i dobiše
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sad na druge pejgambere
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na Adema i na Havu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je nama Ebul Beser
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na Nuha pejgambera
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je potop izmolio
La ilahe illallah La ilahe illallah

A mu'mine sve spasio
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sve spasio u đemiju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na našeg Ibrahima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ibrahima pejgambera
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je Kabu napravio
La ilahe illallah La ilahe illallah

I svog sina jeste klao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Jeste klao za kurbanu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Svoga sina Ismaila
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na Musa pejgambera
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je mubarek asu im'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Im'o asu iz
Dženeta
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na Isa pejgambera
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što je mrtve proživljev'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

A ćoravim oči dav'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Šaku kala kad bi puhn'o
La ilahe illallah La ilahe illallah

Bi mu Allah ticu dao
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ticu dao da poleti
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na druge pejgambere
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pejgambere među njima
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na društvo svo njihovo
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su s njima svakad bili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Svakad bili i hodili
La ilahe illallah La ilahe illallah

I hodili i zborili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su svoje vakufili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su svoje dijelili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one hodže drage
La ilahe illallah La ilahe illallah

Sto su drugog naučili
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one sestre žene
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što jetime iznjiviše
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one sestre mile
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što slušaše svoje ljude
La ilahe illallah La ilahe illallah

I ita'at učiniše
La ilahe illallah La ilahe illallah

Učiniše svome mužu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što 'af čine svome bratu
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što 'af čine i poklone
La ilahe illallah La ilahe illallah

I poklone kabahete
La ilahe illallah La ilahe illallah

I na one muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što komšije dobro paze
La ilahe illallah La ilahe illallah

Dobro paze i gledaju
La ilahe illallah La ilahe illallah

Pa na one muslimane
La ilahe illallah La ilahe illallah

Što su oni evlijai
La ilahe illallah La ilahe illallah

Naučili jedilere
La ilahe illallah La ilahe illallah

Na krklere svekolike
La ilahe illallah La ilahe illallah

Ovo (temet) rekoh i zaključih
La ilahe illallah La ilahe illallah

Vel hamdulillahu Rabbil alemin

Ovde ističem šta me potaklo da budem pisac i izdavač ove hairli i mubarek knjige. Idući kroz narod, čuo sam naše mlade muslimanke da nešto i neke stihove iz ove moje risale uče lijepo i naglas, i posle svakog stiha uče La ilahe illallah. Mnogo sam begenis'o i zaljubio se da dođem do tog dela, do te knjige, ali je nažalost nije nigdje bilo. Ja sam kasnije utvrdio da nije ni napisana, nego je neko od pobožnih muslimana, nepismenih, to sam skitio, i to sam čuo samo gde se uči ova risala od broja 1 pa do broja 9, a to je devet stihova. Ali kako se Kelime-i-šehadet uči posle svakog stiha begenis'o sam mnogo, jer Kelime-i-šehadet šala nije. To je ključ imana, srce i srž dina, stožer ili osovina vjere, ključ Dženeta. Poslednja riječ je k'o na mucu spas, od bolesti halas. Kelime-i-šehadet ti je din i iman. Ko ga govori i izgovara hak pa ga zato i Allah, dž.š., dragi fali i spominje u Svom kitabu Kur'ani Azimu, pa veli: "Fa'lem ennehu La ilahe illallah.", a naš pejgamber hazreti Muhammed, a.s., veli: "Efdalu zzikri La ilahe ilallah." Zato sam ja skitio ovu kasidu od pet stotina stihova, a hiljadu Kelime-i-šehadeta, pa kad je čovjek jedan uči a drugi slušaju, pored velikih nasihata o smrti i sualu roba u mezaru, o 14 šehidskih deredža, o stvaranju i uređenju svijeta, o Božijim velikim ajetima Sunca i Meseca, još treba da znaju da su zikir učinili Allahu od 1000 puta Kelime-i-šehadeta. Pa koliko tu njih bude, znači da je toliko hiljada puta proučeno Kelime-i-šehadet. Zato Resul, s.a.v.s., veli da je najbolji, najefdalniji, najkabalniji zikir od sveg' učenja na svijetu, učit' i omnožit učenje La ilahe illallah. Pa zato sam braći mojoj i sestrama skitio, sabrao i sastavio ovo delo.

Pa ko dođe do njega i nabavi ga, neka ga uči svaki dan, a naročito svake nedjelje i četvrtka da nikako ne propusti. Ko ga nabavi pa ga tako izuči svaku noć, Allah će mu dat selamet, pa će hidajet-bit' na pravom putu, pa će bit' iman sahibija, pa će imat' bereket u vudžud, u mal, u evlad, biće spašen dunjalučkih muka i ahiretskih gadaba. Neka je uči ako nema mala i nafake, Bog će mu dosta dati. Ako nema evlada, Bog će mu ga dati, ako bude od zalima ezijet biće spašen, ako ga neka šteta bije sa učenjem ove kaside otkloniće je, ako mu je neko u svijet neka je uči i omnoži, doći će mu, ako ne može neko znanje da postigne, nek' je omnoži učit, postići će ga. Ako mu deca umiru i ne može da ih podnjivi neka je omnoži učit, podnjiviće ih, ako kakav gadab pa ne na jedan narod kao što je 1941, 1942. godine bila paljevina, pokolji čitavih pokrajina svijeta, neka je taj narod uči i devami pa će Božijim emrom biti halas i spašen. Tako isto kad bude suša i nema kiše, neka je onaj narod omnoži učit', sahih i bez nikakve šubhe će Božijim emrom pa'nut kiša i Bog će dat veliki beričet i ni'met. Pa još za svake murade neka je narod ili pojedinac uči i devami, Bog će mu ukabulit i ono dat'. Jest' da je veliki hikmet i u samoj kasidi što je ja skitih, ali ne baš zbog toga da ima ova kasida toliki hisijet, nego baš sebeb toga što se omnoži učenje Kelime-i-tevhida. A vidi *Tenbijetul gafilin* i *Hazinetul esrar*, pa češ nać da je Kelime-i-šehadet lijek, spas od svih ovih muka i patnji. Brate, dobro došlo da sa ovom kasidom sačuvaš dunja i Ahiret što ti je ovo osta'ljam i dajem u amanet Božiji. Pa sad ako je učiš, evo ti selameta, ako je ne učiš, a nabaviš je i imaš je dobićeš gadab i Božiji kijamet na sebe. Ko je prepisuje ne dam izun i jednu riječ i jedan harf da prida ili da izostavi, nego onako kako jeste i kako je napisana da se samo tako uči i prepisuje, a nikako da se pridaje ili izostavlja, jer bi fadilet i hasijet bio batal. Još se nikad nije dogodilo da se knjiga čija preinačuje i tegir čini.

April

Džumade-luhra / Redžeb

2014/1435.

Bitka na Čanakkalama (1915)

u kojoj je učestvovalo preko deset hiljada Bošnjaka iz Sandžaka

Po kalendaru	DAN		Praznici i drugi astronomski podaci	Zora	Izlazak Sunca	Podne	Ikindija	Akšam (zalazak Sunca)	Jacija
	U sedmici	Po takvimu		s m	s m	s m	s m	s m	s m
1	Ut	1	Džumade-luhra 1435.	4:35	6:15	12:43	16:17	19:11	20:39
2	Sr	2		32	13	43	17	12	40
3	Če	3		30	11	43	17	13	41
4	Pe	4	Džuma	4:27	6:09	12:42	16:17	19:14	20:42
5	Su	5		25	07	42	18	15	44
6	Ne	6		23	06	42	19	16	45
7	Po	7		21	04	42	20	17	47
8	Ut	8		19	02	41	20	19	49
9	Sr	9		17	6:00	41	21	20	50
10	Če	10		15	5:58	41	22	21	52
11	Pe	11	Džuma. Dan bošnjačke dijaspore	4:13	5:57	12:40	16:22	19:23	20:54
12	Su	12		10	56	40	23	24	55
13	Ne	13		08	54	40	23	25	57
14	Po	14		06	52	40	23	26	58
15	Ut	15	Pun Mjesec 7:34	04	50	39	23	28	21:00
16	Sr	16		01	49	39	24	29	01
17	Če	17		3:59	47	39	24	30	03
18	Pe	18	Džuma	3:57	5:45	12:39	16:24	19:31	21:05
19	Su	19		55	44	38	25	32	07
20	Ne	20		53	42	38	25	33	08
21	Po	21		51	40	38	26	34	10
22	Ut	22		49	38	38	27	35	11
23	Sr	23		47	37	38	28	37	13
24	Če	24		44	35	37	28	38	14
25	Pe	25	Džuma	3:42	5:34	12:37	16:28	19:39	21:16
26	Su	26		40	32	37	28	40	18
27	Ne	27		38	31	37	29	42	20
28	Po	28		35	30	37	30	43	22
29	Ut	29	Mijena 6:10	33	28	37	30	44	24
30	Sr	1	Redžeb 1435.	30	27	38	30	45	25

41 godina od smrti sandžačkog Homera Avda Međedovića (1875-1953)

9. april – Četverogodišnjica Škole Kur'ana Časnog (9. 4. 2010.)

12. april – 97 godina rođenja i 36 godina smrti najmarkantnijeg bošnjačkog političara iz doba SFRJ, Džemala Bijedića (1907-1977)

12. april – Jedanaestogodišnjica Zajednice sandžačke dijaspore (12. 4. 2003.)

16. april – Trogodišnjica rada Instituta za istraživanje genocida i zločina protiv čovječnosti IUNP i BKZ-a (16. 4. 2011.)

21. april – 135 godina od Novopazarske konvencije kojom sultan daje pravo Austro-Ugarskoj da zaposjedne pojedine dijelove Sandžaka (21. 4. 1879.)

25. april – 99 godina od Bitke na Čanakkalama u kojoj je učestvovalo preko deset hiljada Bošnjaka iz Sandžaka kao đurumlije (1915)

25. april – Trogodišnjica Omladine Bošnjačke kulturne zajednice (OBKZ)

Mjesne razlike u odnosu na Novi Pazar:

Beograd -4, Skoplje -4, Priština -3, K. Mitrovica -2, Smederevo -2, Prizren -1, Dragaš 0, Bar +5, Ulcinj +5, Podgorica +5, Pljevlja +5, Priboj +4, Prijepolje +4, Bijelo Polje +3, Nova Varoš +3, Novi Sad +3, Subotica +3, Sjenica +2, Tutin +2, Berane +2, Gusinje +2, Plav +2, Peć +1, Rožaje +1, Sarajevo, Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi +8.